Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
Chamber of Certified Public Accountants of Balıkesir

Cilt/Volume : 2 Sayı/Issue : 1 Ocak/January 2019
ISSN : 2618-5679 e-ISSN : 2619-9920

Ida Academia

Muhasebe ve Maliye Dergisi
Journal of Accounting and Public Finance

ida Academia
Muhasebe ve Maliye Dergisi
Journal of Accounting and Public Finance

Balıkesir SMMMO Adına Sahibi
Owner on Behalf of Balıkesir Chamber of Certified Public Accountants

SMMM Metin YALÇIN

Editör ve Yayın Kurulu Başkanı
Editor and Head of the Editorial Board

Prof. Dr. Hüseyin AKAY - Balıkesir Üniversitesi

Editör Yardımcıları
Vice Editors

Prof. Dr. Hakan AY - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür BİYAN - Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Cevdet Yiğit ÖZBEK - Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer YALÇIN - Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Çağatay AKARÇAY - Marmara Üniversitesi
Öğr. Gör. Şahin ZENGİN - Balıkesir Üniversitesi

Yayın Sekreteri
Editorial Staff

Hasan SEZGİN

Yayın Türü / Publication Type

Muhasebe ve Maliye alanında Türkçe yayın kabul eden, yılda 2 kez (Ocak ve Temmuz aylarında) yayınlanan ulusal, hakemli, bilimsel süreli yayın.

National, peer-reviewed scientific and periodical journal which accepts articles in Accounting and Public Finance in Turkish and publishes twice a year.

Dergimizin amacı; Muhasebe ve Maliye alanlarındaki bilimsel çalışmaların etik değerlere ve yayın koşullarına bağlı olarak değerlendirilmesi ve içerdiği görüşler yazarlarına ait olmak kaydıyla bilim camiası ve uygulamacılarla paylaşılmasıdır.

Aim of this review; evaluating of the submitted articles (scientific research or studies) in the disciplines of Accounting and Public Finance depending on our ethic policy and publication guidelines and sharing these articles' aspects, thoughts (which is directly belongs their authors) with scientific community and practitioners.

Yönetim Merkezi ve Yazışma Adresi / Headquarter and Inquiry Address

0.266 221 31 10 (Pbx)
0.266 221 34 40
0.266 221 35 50
0.266 221 35 95

0.266 221 31 55
0.543 892 51 31
0.533 925 65 21
www.blksmmmo.org.tr

idari@blksmmmo.org.tr
balikesirsmmmo@hotmail.com
Kasaplar Mahallesi Soma Caddesi
No. 123 Altıeylül/BALIKESİR

Kapak Tasarımı : Hasan SEZGİN
Baskı : Taner Ofset San.Tic.Ltd.Şti. Hacı İlbey Mh. M.Akif Ersoy Cd. No. 25/B Altıeylül/BALIKESİR
Tel. : 0266 239 77 92 E.Posta : tanerofset@gmail.com

Bu derginin tüm telif hakları Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na aittir.

All copyrights of this journal are reserved by Chamber of Certified Public Accountants of Balıkesir.

Telif: Tüm hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da bir kısmı 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın ilgili hükümleri uyarınca, yazarın izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, özetlenemez, yayınlanamaz, depolanamaz. Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Copyright: All rights reserved. According to code of Intellectual and Artistic Works Act, all or the particular parts of this journal cannot be summed, transmitted, stored without permission of the editorial board or/and the authors, mechanichal, photocopying or reproduced in any recording system. Be quoted, provided the source displayed.

ISSN 2618-5679

Bu dergide ileri sürülen fikirler, makalelerin yazarlarına aittir.
Bu fikirler Balıkesir SMMMO'nun görüşlerini yansıtmaz.

Views expressed in this journal are those of authors.
Those views do not reflect the opinions of Balıkesir CCPA.

Ida Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi, Ulakbim Dergipark arşivinde taranmaktadır.

Ida Academia Journal of Accounting and Public Finance is indexed by Ulakbim Dergipark archive.

Makale Gönderme Adresi
For Manuscript Submission
www.idaacademia.org

ida academia
Muhasebe ve Maliye Dergisi
Journal of Accounting and Public Finance

Danışma Kurulu
Advisory Board

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN - Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ALAGÖZ - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit ATAMAN - İstanbul Arel Üniversitesi
Prof. Dr. Başak ATAMAN GÖKÇEN - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU - Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay GÜVEMLİ - Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Rüstem HACIRÜSTEMOĞLU - Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Beyhan MARŞAP - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Abitter ÖZULUCAN - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup SELVİ - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Elif SONSUZOĞLU - Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma TEKTÜFEKÇİ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hanife Dilek YILMAZCAN - Maltepe Üniversitesi
Dr. YMM Masum TÜRKER

Yayın Kurulu
Editorial Board

Prof. Dr. Hüseyin AKAY - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Volkan DEMİR - Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KARĞIN - Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Musa GÖK - İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR - Türkiye Büyük Millet Meclisi
Doç. Dr. Zafer YALÇIN - Balıkesir Üniversitesi
SMMM Ertuğ ASLAN

idacademia
Muhasebe ve Maliye Dergisi
Journal of Accounting and Public Finance

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler
Referees for This Issue

Prof. Dr. Başak ATAMAN
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ayten ÇETİN
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Zeki DOĞAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma PAMUKÇU
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Münir ŞAKRAK
Beykent Üniversitesi

Doç. Dr. Bilge Leyli ELİTAŞ
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Ayça AKARÇAY ÖĞÜZ
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Tunay ASLAN
Siirt Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Büşra TOSUNOĞLU
Gümüşhane Üniversitesi

Sunuş

Değerli okurlar, akademisyenler ve meslek mensupları,

Bilginin paylaşıldıkça çoğaldığına olan inancımızla; bilimsel hayata katkıda bulunmak, bilimsel araştırmaların daha nitelikli hale gelmesinde ilgililere destek olmak, akademik bir meslek odası olarak meslek mensuplarımızın ve muhasebe uygulayıcılarının nitelikli bilgi ihtiyaçlarını temin etmek gibi hedeflerle yayın hayatına başladığımız IDA ACADEMIA Dergimizin üçüncü sayısında sizlerle bir aradayız. Dergimiz bu sayısında içerdiği birbirinden değerli araştırmalar vasıtası ile yayın hayatında süreklilik hedefine doğru emin adımlarla yürümektedir. Bu sebeple dergimizin üçüncü sayısının vücut bulmasında emeği geçen tüm editör ve yayın kuruluna, hakemlere ve yazarlara bir kez daha teşekkürü bir borç bilirim.

Dergimizin daha nice nitelikli sayılarında kıymetli çalışmalarınızı yayınlamak dileklerimle saygılar sunarım.

SMMM Metin YALÇIN

Balıkesir SMMM Odası Başkanı

Editörden

Değerli Ida Academia Okuyucuları,

Dergimizin üçüncü sayısında sizlerle buluşmaktan memnun olduğumu ifade etmek isterim. Bu sayıda beş makale ile karşınızda olmaktan mutluluk duymaktayım. Temmuz 2019'da yayınlanacak olan dördüncü sayımızda çok değerli yayınlarınızı yayınlamaktan mutluluk duyacağımızı bildirmek isterim.

Saygılarımla,

Prof.Dr. Hüseyin AKAY

Balıkesir Üniversitesi

idaAcademia
Muhasebe ve Maliye Dergisi
Journal of Accounting and Public Finance

İçindekiler / Contents

Khasay MANSUROV Teorik İnceleme

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MUHASEBE SİSTEMİNDE HESAP PLANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Of Chart Of Accounts In Azerbaijani And Turkish Accounting System 1

Cevdet KIZIL, Tunay ASLAN, Ömür KIZAY Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ SORUNLARI VE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ : KOCAELİ ÖRNEĞİ

Problems of Accounting Professionals and Related Suggestions for Solution: Kocaeli Sample 23

Gürbüz GÖKÇEN, İsmail Altuğ BAYSAK Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

BİRLEŞİK İMALATTA ORTAK VE YAN MAMÜLLERİN MALİYETLERİNİN HESAPLANMASI VE ENTEGRE ET TESİSİNDE BİR UYGULAMA

Calculating Cost Of The Joint And By-Products In Combined Production And An Application In Integrated Meat Plant 38

Mustafa OĞUZ Teorik İnceleme

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE RAPORLANMASINA İLİŞKİN OLARAK UFRS/TFRS 4 VE UFRS 17 STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Of IFRS/TFRS 4 And IFRS 17 In Respect Of Accounting And Reporting For Insurance Contracts 67

Pelin ÖZCAN Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

MUHASEBE MESLEĞİNDE BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK : BALIKESİR İLİ UYGULAMASI

Independence and Objectivity In Accounting Profession: Balıkesir Province Application 117

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MUHASEBE SİSTEMİNDE HESAP PLANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Of Chart Of Accounts In Azerbaijani And Turkish Accounting System

Teorik İnceleme

Khasay MANSUROV*

Gönderim Tarihi: 13.08.2018 Kabul Tarihi: 22.09.2018

ÖZ : Muhasebenin temel görevi işletme içi ve işletme dışı kişi ve kuruluşlara bilgi üretmektir. Üretilen bilgileri doğru analiz ederek kullanan işletmeler başarılı olmaktadır. Günümüzde, artan teknolojik imkanlar ve ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkmasıyla işletmeler teknoloji, küreselleşme, artan rekabet şartları gibi konularda sürekli değişmektedir. Söz konusu durum çeşitli ülke ve kuruluşların farklı muhasebe bilgilerinin herkes tarafından anlaşılan bir "dil"de, yani benzer bir standartta hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Artık, birçok ülke Uluslararası Muhasebe Standartları bazında kendi standartlarını hazırlamaktadır. Bu çalışmada Azerbaycan ve Türkiye hesap planları incelenerek benzer ve farklı yönleri karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Uluslararası Muhasebe Standartları, Azerbaycan Muhasebe Hesap Planı, Türkiye Tek Düzen Hesap Planı, TMS/TFRS.

JEL Sınıflandırması : M40, M49.

ABSTRACT : The main task of accounting is to produce infotmation for internal and external persons and organizations. Businesses that use and analyze the produced information correctly are successful. Today, with increasing technological possibilities and rising borders between countries, businesses are constantly changing in terms of technology, globalization, and increasing competition conditions. This makes different accounting information of various countries and organizations understandable in a "language" that is understood by everyone, that is, in similar standard. Now, a lot of countries have developed its own standads based on the International Accounting Standards. In this study, the similarities and differences will be

* xasaymansurov@mail.ru, ORCID ID : 0002-0869-0849

compared by examining the chart of accounts in Azerbaijan and Turkey.

Keywords: International Accounting Standards, Azerbaijan Accounting Plan, Turkey Uniform Chart of Accounts, TAS/ TFRS.

Jel Classification: M40, M49.

GİRİŞ

Uzun yıllar Soyvetler'in içerisinde yer alan Azerbaycan, bağımsızlığını ilan ettikten sonra ekonomik ve mali sistemlerini zaman içerisinde değiştirirken, muhasebe sisteminde de değişikliğe gitmiş, kendi muhasebe sistemini uygulamaya sokmuştur. Bununla birlikte, az da olsa bazı işletmeler Sovyetler'deki muhasebe sistemine göre mali tablolarını hazırlamaya devam etmekte, uygulamada bazı sorunlar yaşamaktadırlar. Bilindiği üzere, mali tablolar vergi kurumlarına bilgi sunmak maksadıyla düzenlenmektedir. Üçüncü taraflar bu farklı yöntemlerden dolayı, ilgili işletmeler ile ilgili sağlıklı ve tam bilgi alamamaktadır. Bu ise işletme ile ilgili karar verme sürecinde zorluk çıkarmaktadır.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşan Azerbaycan özellikle yakında olması, daha gelişmiş bir ülke olması, tarih ve kültürel geçmişinin de etkileri ile Türkiye ile yakın bir ilişki içerisine girmiş, ekonomik ve mali olarak etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bağımsızlıktan itibaren Türkiye ile ekonomik ilişkiler hızla ilerlemiş, Türkiye'de faaliyet gösteren bazı firmalar Azerbaycan'da yatırımlara başlamış ve belli bir büyüklüğe ulaşmıştır. İki ülke arasında gelişen bu ekonomik ilişkiler, bu ülkelerde uygulanan muhasebe sistemindeki farklılıkları da gündeme getirmiştir.

'Kardeş Ülkeler' Türkiye ve Azerbaycan'da faaliyet gösteren ve iki ülkenin ilişkilerinin üst düzeye çıkması paralelinde birbirlerinin muhasebe sistemlerinden etkilenen işletmeler açısından, bu çalışmada karşılaştırma yapmak suretiyle benzer ve farklı yönlerin tespit edilerek eksikliklerin ortaya çıkarılması ve bu eksikliklerin giderilmesine katkıda bulunması önem arzetmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, iki ülkenin muhasebe sistemlerinin detaylı olarak anlatılmasının ardından, muhasebe sistemleri üzerindeki farklılık ve benzerliklerle ilgili karşılaştırmalar yapılması amaçlanmaktadır.

AZERBAYCAN MUHASEBE SİSTEMİ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, serbest piyasa ekonomisine geçmesiyle birlikte ülkede geçerli olan muhasebe sisteminin

iyileştirilmesi zorunlu hale getirmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti, ülke ekonomisinin yeniden oluşturulmasında diğer ülkelerle ekonomik işbirliğe, ancak bağımsızlığa kavuştuktan sonra önem vermiştir. Bağımsızlıktan sonra gelişen bu işbirliği, mevcut muhasebe sisteminde değişiklikler yapılarak uluslararası standartlarla uyumlu bir muhasebe sisteminin oluşturulmasını bir yükümlülük haline getirmiştir.

1995'ten itibaren Azerbaycan muhasebe sisteminin gelişimi etkileyen üç önemli düzenleme bulunmaktadır. Bunlar; muhasebede belge ve kayıt düzeni ile ilgili yeni düzenlemelerin kabul edilmesi, düzenlenecek mali tabloların belirlenmesi ve yeni hesap planının belirlenmesidir (Dinç ve Karakaya, 2004). Ayrıca bu yenilikler haricinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nde uygulanan muhasebe sistemi, pek çok ülkede uygulanmakta olan uluslararası muhasebe standartları ile uyumlu hale getirilmiştir. Bu kapsamda, Azerbaycan Maliye Bakanlığı tarafından 18 Nisan 2006 tarihinde onaylanan milli muhasebe standartlarına göre Azerbaycan Cumhuriyeti Yeni Hesap Planını uygulamaya geçmiştir. Bununla ilgili detaylı açıklamalara bu çalışmada yer verilmiştir.

15 Eylül 1995 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı'nın İ-80 no.lu kararıyla ticari işletmeler, işletme bilançosu, gelir tablosu, kar dağıtım tablosu ve işletme bilançosuna ilave mali tablolarını düzenlemek zorunda olup, işletmelerde mali tablo düzenlemeleri Maliye Bakanlığının izni ile yapılmaktadır.

Bilanço, işletmelerin belirli bir tarihteki varlıklarını ve bu varlıkların ediniminde kullanılan kaynakları parasal değer olarak gösteren tablodur. Azerbaycan Muhasebe Sisteminde bilançoda iki aktif ve üç pasif hesap sınıfı yer almaktadır. Bilançonun aktif tarafı duran varlık ve dönen varlık olarak sıralanmaktadır. Bilançonun aktifinde yer alan hesaplar, likiditesi düşük olandan likiditesi yüksek olana doğru sıralanmaktadır (Turhan, 1992:12). Pasif tarafın başlangıcında özkaynaklar yer alırken, onu yabancı kaynaklar izlemekte olup, yabancı kaynakları sırasıyla uzun vadeli yükümlülükler ve daha sonra kısa vadeli yükümlülükler oluşturmaktadır. Ayrıca bilançoda ek bilgi olarak dipnotlar yer almamaktadır.

Gelir tablosu, işletmenin bir faaliyet dönemindeki veya belirli tarihler arasındaki faaliyetlerinin sonucunu kar veya zarar olarak gösteren mali tablodur. İşletme, bu faaliyeti gösterirken bazı giderleri karşılamak ve bazı maliyetlere katlanmak zorundadır. Bu maliyet ve giderler gelir tablosunda gösterilir. Gelir tablosunu bilançodan ayıran en önemli faktör; bilançonun belirli bir anı gösterirken, gelir tablosunun belirli bir aralığı göstermesidir. Örnekle açıklamak gerekirse, bilanço fotoğraf, gelir tablosu ise filmdir.

Gelir tablosu kalemlerinde kod numaraları bulunmaktadır. İşletmeler hem kolaylık sağlamak için, hem de anlam birliği oluşturmak için gelir tablolarını karşılaştırmada öngörülen formatlara uygun bir şekilde düzenlemeleri gerekmektedir. Gelir Tablosu'nda tutarı olmayan kalemler mevcut değildir. Gelir Tablosu'nda da açıklayıcı bilgi olarak dipnotlar yer almamaktadır.

Kar dağıtım tablosu, bir işletmede karın nasıl dağıtıldığını göstermektedir. İşletmeler faaliyet dönemi sonunda oluşturdukları gelir tablosuna göre kâr yada zarar ederler. İşletme kâr etmişse, bu kardan dolayı kanun koyucu tarafından belirlenen oranda tahakkuk edecek vergi hesaplanmaktadır. Ödenecek vergi düşüldükten sonra oluşan net kar belirli şekillerde değerlendirilmektedir. Bunlara örnek olarak; yasa gereği ayrılması gereken yedek akçe ayrılması verilebilir. Bir kısmı ortaklara temettü olarak dağıtılabilir veya veya işletme sermayesine ilave edilebilir. Kâr dağıtım tablosu ile bu işlemler tablo şeklinde açıkça gösterilir. Kâr dağıtım tablosu üç ayrı kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlardan ilkinde kârdan ödenen vergiler, ayrılan yedekler ve işletme tarafından oluşturulan çeşitli amaçlara ait fonlara ayrılan ödemeler sıralanmaktadır. İşletmenin vergi ödemeleri ve ödenen vergiler bakımından ayrı ayrı olarak gösterilmesi ise ikinci kısımda yer almaktadır. Üçüncü kısımda ise elde edilen kardan vergi indirimleri hesaplanırken dikkata alınacak giderlere harcanan miktarlar kaydedilmektedir. Çevreyi koruma adına yapılan tedbirler, ar-ge giderleri, hastane ve okullar için yapılan harcamalar ve diğer giderler belirlenmiş sınırlar dahilinde vergi matrahından düşülmektedir (Kerimov, 2001:419-421).

İşletme Bilançosuna İlave, belli bir hesap döneminde işletmenin elde edilen fon kaynakları ile onların kullanımını gösteren tablo olup, üç bölümden oluşmakta ve tek tablo halinde düzenlenmektedir. İşletmenin fonları, bu fonların yönetimi, finansman ve yatırım ile ilgili bilgi birinci ve ikinci bölümde gösterilmektedir. İşletmenin devlet ve diğer kurumlardan araştırıp geliştirilmesi, yatırımların finansmanı, zararın karşılanması ve diğer amaçlara ulaşılması için alınan fonlar İşletme Bilançosuna İlave'nin ekinde yer almaktadır (Kerimov, 2001:421-422).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ticari faaliyette bulunan ve gelirleri vergilendirmeye tabi tutulan, aylık iş hacmi 2.000.000 manat ve üzeri olan ticari işletmeler bütün defterleri tutmak zorunlulukları "Azerbaycan Cumhuriyeti Muhasebe Kayıtları Hakkındaki Kanunun" 4. maddesinde belirtilmiştir. Belirtilen bu kanunda işletmelerin bu defterleri Azerbaycanca tutmak zorundadırlar. Kanun tarafından uygun görülmeyen şekilde ticari defterlerin tutulması veya hiç tutulmaması halinde, defterleri düzenleyen ve imzalayan kişiler sorumlu tutulmaktadır. (Babayev, 1998:10)

"Azerbaycan Cumhuriyeti Muhasebe Kayıtları Hakkındaki Kanunuyla"; iş

hacmi aylık 2.000.000 manatın altında olan işletmeler defter tutmak zorunluluğundan muaf tutulmaktadır. Aylık iş hacmi 2.000.000 manatın üzerinde olan işletmeler bu kanunla Yevmiye defteri, Büyük defter ve Envanter defterlerini tutmak zorundadırlar (Babayev, 1998:12).

Öncelikle mükellef tarafından belirlenen vergi matrahı beyan esasına dayanmaktadır. Bu nedenle de defterlerin düzgün bir şekilde tutulmasının kontrol edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yevmiye defteri, işletme faaliyetlerinin günlük olarak, belirlenen usule göre, birbirini takip eden maddeler halinde, tarih sırasına göre kayıt altına alındığı defterdir. Yevmiye defterinde işlemin sıra numarası, tarih, borçlu alacaklı hesaplar ve tutar bilgileri bulunmaktadır. Azerbaycan muhasebe sisteminde yevmiye kaydı yapılırken bir işlemde bir hesap borçlandırılıp, diğer hesap alacaklandırılarak iki hesap çalıştırılabilmektedir.

Defter-i Kebir, Yevmiye Defteri'ne yapılmış işlemlerin, uygun olarak oradan alınıp, gruplandırıldığı defterdir. Defter-i Kebir, muhasebenin sınıflandırma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Burada hesaplar ayrı ayrı sınıflandırılır. Her bir hesabın Yevmiye Defteri'nde ilgili tarihte görmüş olduğu hareket, Defter-i Kebir'de yevmiye tarihi ve numarasıyla sıralı olarak kendine ait hesabın altında borç ve/veya alacak olarak kaydedilir. Defteri Kebirde hesabın adları, işlemin yapıldığı tarih, yevmiye numarası, açıklama ve işlemle ilgili tutarlar yer almaktadır (Kerimov, 2001:40).

Envanter defteri, ticari işletmelerin açılış tarihinde ve açıldıktan sonra hesap dönemleri sonunda, borçların, alacakların, duran varlıkların, stokların, nakit değerlerin, tek tek kaydedildiği sayfaları müteselsil sıra numaralı defterdir. Dönem sonlarında tüm bu değerler fiili olarak sayımı yapılıp kontrol edildikten sonra nihai durumu bu deftere kaydedilir. Gerçek ve tüzel kişi tacirlerin faaliyetine başlamadan envanter listesi çıkarmak zorunluluğu AC Ticaret Kanunun 120.1'inci maddesinde belirtilmiştir (Azerbaycan Yasalar Toplusu Kanun: 2002:259).

Muhasebe verilerinin güvenilirliği, parasal nitelikli işlemleri gerçeği yansıtacak şekilde, usulüne uygun olarak düzenlenen objektif belgelerin defterlere doğru olarak kaydedilmesi suretiyle sağlanabilir. İşletmelerin kullanacakları muhasebe belgeleri ve onların düzenlenmesinin esasları ile ilgili açıklamalar "Muhasebe Belgelerinin Düzenlenmesi ve Onların Kullanılma Uselleri ile ilgili Talimat" 2 şubat 1999 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı'nın İ-15 numaralı kararıyla kabul edilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren ticari işletmeler ve sahipleri bu talimata uymak zorundadırlar (Biznesmenin Bülteni, 1999:1). Bu kapsamda işletmeler tarafından düzenlenen fatura ve irsaliyeler benzer şekilde düzenlenmektedirler.

Fatura ve irsaliyelerde düzenlenme tarihi, sıra numarası, düzenleyen kişinin adı, soyadı ve imzası, vergi sicil numarası, müşterinin adı, malın tutarı gibi bilgilerin bulunması zorunludur. Azerbaycan muhasebe sisteminde bu belge en az iki nüsha düzenlenmektedir.

Fatura vermenin zorunlu olmadığı alım-satım işlemlerinde mükellefler tarafından fatura yerine geçen çeşitli belgeler düzenlenmektedirler. Perakende satış fişleri, ödeme kaydedici cihaz ruloları, giriş ve yolcu taşıma biletleri bu belgelere örnektir.

Yapılan iş karşılığında, parayı veren kişiye kasa tahsilat makbuzu düzenlenip, verilmektedir. Makbuzda şirketin ticari ünvanı, makbuz numarası, miktar, fiyat, tutar ve ölçü birimi gibi bilgiler gösterilmektedir. Bu makbuz serbest meslek erbabı, çiftçi ve esnaflar tarafından düzenlenerek fatura niteliği taşımaktadırlar. İki nüsha olarak düzenlenen kasa tahsilat makbuzunda asıl nüsha parayı veren kişiye verilmekteyken, diğer nüsha işletmede kalmaktadır (Biznesmenin Bülteni, 1999:7).

İşletmeler, çalıştırdıkları işçilere, iş sözleşmesinde yazan ücretini, bu ücretten yapılan kesintileri, bu kesintilerden sonra çalışanına ödeyeceği net rakamı gösteren ücret bordrosu düzenlerler. Çalışanın adı, soyadı, ücretin alındığına dair imzası, birim ücreti, çalışma süresi, ücret üzerinden hesaplanan vergilerin tutarı gibi bilgiler ücret bordrosunda gösterilmektedir. Her ödeme için gider makbuzu düzenlenmektedir (Kerimov, 2001:355-356).

İşletmeler, müşterilerinden tahsil ettikleri alacakları için tahsilat makbuzu düzenlemektedir. Muhasebe sisteminde, düzenlenen bu tahsilat makbuzları resmi belge olarak kullanılır. İki nüsha olarak düzenlenen bu makbuzda birinci (asıl) nüsha paranın tahsil edildiği kişiye/kuruma verilirken, ikinci (alt) nüshası ise işletmede kalmaktadır. Makbuz seri ve sıra numarası, şirketin ticaret ünvanı, vergi numarası, kimden alındığı, ve alınan tutar gibi bilgiler tahsilat makbuzundan yer almaktadır. Tahsilat makbuzuna başka bir belge eklendiği zaman belge adı, numarası vb. bilgiler gösterilmektedir. Tahsilat makbuzları da sıra numaralı olarak hazırlanmaktadırlar.

Muhasebe belgeleri, sözleşmeler, vergi makbuzları, taşıma irsaliyeleri, yolcu listeleri, günlük müşteri listeleri gibi belgeler bu belgelere örnek olarak verilebilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Hesap Planı'nda 9 hesap sınıfı vardır. Bunlar, aşağıdaki gibi yer almaktadır:

1 Uzun Vadeli Aktifler (Duran Varlıklar)

2 Kısa Vadeli Aktifler (Dönen Varlıklar)

3 Özkaynaklar

4 Uzun Vadeli Yükümlülükler

5 Kısa Vadeli Yükümlülükler

6 Gelir Hesapları

7 Maliyet Hesapları

8 Kar (Zarar)

9 Kar Vergisi

Bilançonun aktifinde yer alan hesaplarda, işletmenin elinde olan varlıkları belirtilir. Bu varlıklar nakde dönüşüm hızına göre uzun vadeli aktifler ve kısa vadeli aktiflerdir olarak sınıflandırılmıştır. Bilançonun pasifinde ise özkaynaklar, uzun vadeli yükümlülükler ve kısa vadeli yükümlülükler yer almaktadır.

TÜRKİYE MUHASEBE SİSTEMİ

Ulusal anlamda tek düzen hesap planına ilişkin gelişmelere özellikle 1960 yılından itibaren rastlamak mümkündür. Yıllar boyu yapılan çalışmalar, yeni ortaya çıkan sorunlar, özel sektörün gelişmesi, hızla özelleştirmeye gidilmesi ve devletin ekonomideki payının azaltılması isteği gibi etkenlerin sonucunda 1994 yılında muhasebede "Tek Düzen Hesap Plan'ına geçilmiştir. Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan tebliğle, Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) kapsamında muhasebenin temel içeriği ve mali tabloların tekrar düzenlenmesi esası oluşturulmuştur. Sonuçta ülkemizde tekdüzen hesap planının tarihsel serüveni, 1960'lardan itibaren başlamış ve 1994 yılında ise en son halini almış, 2000'li yıllardan sonra da özellikle uluslararası entegrasyonun etkileri ve teknolojinin hızlı gelişimi ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Muhasebede işlemlerin belgelere kaydedilmesi, bilgilerin güvenirliği için zorunluluk taşımaktadır. Muhasebede kullanılan belgeler benzer özellikler taşımaktadırlar. Belgeler VUK ve TTK'ya göre olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. (Ece, 2007:21). Vergi Usul Kanuna göre belgeler; fatura, fatura yerine geçen belgeler, serbest meslek makbuzu, ücret bordrosu, tahsilat makbuzu ve diğer evrak ve belgeler olarak yer almaktadır. Türk Ticaret Kanunu'na göre belgeler ise; kambiyo senetleri, menkul kıymetler ve şekle tabi olmayan diğer belgeler olarak yer almaktadır.

VUK'a göre belgelerden fatura, "satılan mal veya yapılan iş karşılığında satan veya işi yapan kişi tarafından müşteriye borçlandığı tutarı göstermek üzere

verilen ticari belgeye denir (Ünkaya ve Aslan, 2009: 80). VUK m.230'a göre faturada, düzenlenme tarihi, sıra numarası, düzenleyen kişinin adı ve sicil numarası, müşterinin adı ve sicil numarası, malın tutarı ve teslim edildiğine ait malların teslim irsaliye numarası yer almaktadır (Arzova, 2012:113). Birinci ve ikinci sınıf tüccarların ve defter tutma zorunluluğu olan çiftçilerin fatura vermenin zorunlu olmadıkları satışlarda fatura yerine geçen belgeler kullanılır (Ece, 2007:26). Fatura yerine geçen belgeler fatura ile bazı ortak özellikleri taşımaktadırlar (Arzova, 2012:117).

"İster doktor, ister avukat, isterse de muhasebe gibi serbest mesleklere sahip olan kişilerin, mesleki faaliyetlerine bağlı olan her türlü tahsilatları tertip etmek için zorunlu olarak düzenlediği belgeye serbest meslek makbuzu" denir. İki nüsha olarak düzenlenen serbest meslek makbuzu, bir nüshası müşteriye verilir. Müşteriler bu belgeyi istemeli ve almalıdırlar (Ünkaya ve Aslan, 2009:81).

"İşverenler tarafından her ay çalışanlara, hizmet karşılığında ödedikleri ücretler için düzenlenen belgelere ücret bordrosu" denir (Ünkaya ve Aslan, 2009:81). Ücret bordrolarında hizmet veren kişinin adı, imzası, birim ücreti, personelin çalışma süresi, ücrete ilişkin süre, hesaplanan vergi tutarı gibi bilgiler bulunmalıdırlar (Arzova, 2012:122).

Tahsilat makbuzu, işletmelerin belirli bir tutarı tahsil ettiğini gösteren belgedir. İki nüsha olarak düzenlenen bu belgenin bir nüshası alıcıya verilirken, bir nüshası da işletmede kalmaktadır. Bir nüshasının müşteride kalma sebebi paranın ödendiğini ispat eden belge olmasıdır (Ece, 2007:52).

Diğer evrak ve belgelere taşıma işletmeleri için taşıma irsaliyeleri, yolcu listeleri, günlük müşteri listeleri, adisyon, reçete gibi belgeler bu belgelere örnektir (Ece, 2007:39).

6102 sayılı Yeni TTK'nın beşinci kısmında yer alan, 64. maddeden 81. maddeye kadar olan bölümde; tutulması zorunlu defterler, kayıt düzenleri ve belge-defter ibraz ve saklama süreleri açıklanmıştır.

VUK'a göre işletmeler, büyüklükleri açısından birinci sınıf tacirler ve ikinci sınıf tacirler olarak ayrılmaktadırlar. Birinci sınıf tacirler bilanço esasına, ikinci sınıf tacirler ise işletme hesabı esasında defter tutmak zorundadırlar (Arzova, 2012:79).

Yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri (mevcudat ve muvazene defteri) VUK'un 182. maddesine göre bilanço esasına göre tutulması gereken defterlerdir (Arzova, 2012:79-82). Bütün kurumlar, vergi mükellefleri ve birinci sınıf tüccarlar bu defterleri tutmakla yükümlüdürler. İşletme hesabı esasına göre tutulması zorunlu defterler işletme hesabı defteridir (VUK,

m.193).

Yevmiye defterinde kaydedilmesi gereken işlemlerin, tarih sırasına göre, madde halinde numaralandırılarak düzenli olarak yazıldığı VUK' un 183. maddesinde tanımlanmıştır. Türk Ticaret Kanunu madde 70'e göre yevmiye defterinde işlemin sıra numarası, işlem tarihi, borçlu alacaklı hesaplar ve tutar bilgileri bulunmaktadır.

Defteri kebir veya daha çok kullanılan adı ile büyük defter, yevmiye defterlerine tarih sırasına göre ve maddeler halinde kaydedilmiş olan işlemlerin, ilgili hesap koduyla yapılan işlemleri, ait olduğu hesap altında toplayan deftere denir. Yevmiye defterindeki işlemler büyük deftere aktarılmaktadır.

Büyük defterde sayfa numarası, tarih, yevmiye madde numarası gibi bilgiler yer almaktadır (Ünkaya ve Aslan, 2009:85).

Envanter defteri "işletmenin açılış tarihi ve bunu izleyen her iş yılı sonunda çıkarılan envanter ve bilançolar kaydedildiği defter"dir (Arzova,2012:82). Envanter defterinde, alacaklar, borçlar, sabit kıymetler, nakitler, çekler değerlendirme suretiyle ayrıntılı olarak belirlenir ve müteselsil sıra numaralı envanter defterine kaydedilir.

Defter tutma açısından ikinci sınıf tacirler, işletme hesabı esasına tabi tutularak, işletme hesabı defteri tutmakla zorunludurlar (Ünkaya ve Aslan, 2009:82). İşletme hesabı defteri gider ve hasılat kısmından oluşmaktadır (Arzova, 2012:83). Bu defterde, satın alınan mallar karşılığında ödenen paralar ve işletme ile ilgili diğer giderler gider kısmında yer almaktadır. Hasılat kısmında ise satılan mal karşılığında tahsil edilen paralar ve işletme faaliyetinden elde edilen hasılatlar kaydedilmektedir. Gider ve hasılat kayıtları sıra numarası, kayıt tarihi, işlemin türü ve tutar bilgilerini içermektedir (Arzova, 2012:84).

İşletmenin genel durumunu yansıtan çizelgelere mali tablolar denir. Mali tablolar anlaşılır, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olmalıdır (Ece, 2007:63). Muhasebe sisteminde tablolar temel mali tablolar ve ek mali tablolar olmakla ikiye ayrılmaktadır. Bilanço ve gelir tablosu temel mali tablolar olarak bilinmektedir. Bilanço, işletmelerin belli dönemdeki varlıklarını ve bu varlıkların edinilmesinde kullanılan kaynakları, hazırlandığı tarih itibariyle gösteren tablodur.

Bilanço denge anlamına gelmektedir. Bu denge bilançonun sol ve sağ tarafları arasındaki dengedir. Sol taraf Aktif, sağ taraf Pasif olarak bilinmektedir (Ünkaya ve Aslan, 2009:33). Bilançoda varlıklar ve kaynaklar yer almaktadır. Varlıklar, bilançoda dönen varlıklar ve duran varlıklar olmakla ikiye ayrılmaktadırlar. Bu varlıklar dönen varlıklardan duran varlıklara doğru sıralı

olarak izlenmektedir. Dönen varlıklar; likiditesi bir yıl veya daha kısa süre olan varlıkları kapsamaktadır. Normal şartlarda en az bir yıl ve daha uzun süre işletmede kalacağı varsayılan, olağandışı koşullar dışında elden çıkarılması düşünülmeyen varlıklar ise duran varlıklar olarak bilinmektedir. Kaynaklar ise kısa vadeli yabancı kaynaklar, uzun vadeli yabancı kaynaklar ve özkaynaklardan oluşmaktadır. Kısa vadeli yabancı kaynaklar vadesi bir yıl içinde ödenmesi gereken borçları yansıtırken, uzun vadeli yabancı kaynaklar vadeleri bir yıldan sonra ödenmesi gereken borçları göstermektedir. Özkaynaklar ise işletme sahip ve ortakları tarafından işletmeye tahsis edilmiş sermaye tutarını yansıtmaktadır (Ünkaya ve Aslan, 2009:33). İşletme bilançolarının anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olması için genel kabul görmüş şekil ve yapıda düzenlenmesi gerekmektedir.

Gelir tablosu, "işletmenin bir faaliyet dönemi içerisinde (veya belli tarih aralığında) elde ettiği tüm gelirleri ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bu faaliyetlerinin sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net kârını veya dönem net zararını gösteren tablodur" (Ünkaya ve Aslan, 2009:43).

Fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kâr dağıtım tablosu, özkaynaklar değişim tablosu ve satışların maliyeti tablosu ek mali tablolar olarak bilinmektedir.Fon akım tablosu, faaliyetlerin kullanım tablosu olarak bilinmektedir. Bu tabloda işletmenin bir faaliyet döneminde sağladığı mali kaynaklar ve onların kullanım yerleri izlenmektedir. İşletmenin yatırım, finansman faaliyetlerini ve dönem içerisinde bunlarda meydana gelen değişimlerini gösterir. Bilanço ve gelir tablosunda görülemeyen fon akımı, bu tablolar ile izlenir. Fon akım tablosu, fon kaynakları ve fon kullanımları kısımlarından oluşmaktadır. Nakit akım tablosunda işletmelerin nakit hareketleri ve nakidin nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiler gösterilmektedir. Bu tablo da finansal planlama ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu planlama sayesinde nakidin ihtiyaç fazlalığının oluşacağı dönemlerin önceden anlaşılması açısından önemli bir aracıdır. Nakit akım tablosunda; işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinden nakit akışı olarak 3 bölüm vardır. Kar dağıtım tablosunda işletmelerdeki karın kullanma şekli gösterilmektedir. Ödenecek olan vergiler, ayrılan yedekler ayrı ayrı verilmiş ve hisse başına temettü tutarı gösterilmekte, kâr ile hesaplanmaktadır.

Hesap döneminde özkaynaklarda oluşan artışlar ve azalışlar özkaynaklar değişim tablosunda belirtilmiştir. Bu tabloda cari dönem ile birlikte önceki dönem verileri de aksettirilmektedir.

İşletmelerin bir dönem içerisindeki faaliyetlerine ilişkin satışlara ait, stok hareketlerini, üretim maliyetlerini, satılan mamul maliyetlerini, satılan hizmet maliyetleri, satışların maliyeti tablosunda gösterilmektedir.

İşletmeler, muhasebe sistemlerini tekdüzen hesap çerçevesi ve hesap planı

doğrultusunda kurmak zorundadırlar (Ünkaya ve Aslan, 2009:66).

Herhangi bir işletmede kullanılacak hesapların muhasebe temel kavram ve ilkeleri doğrultusunda sistemli bir şekilde gruplandırılarak yer aldığı listeye Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) denir (Ünkaya ve Aslan, 2009: 66).

Türkiye'de 1 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği gereği, kayıt ve raporlama sistemi ayrıntılarıyla bilindiği ve uygulandığı için bahsi geçen düzenleme genel yapısı ile aktarılmıştır. Tebliğe göre, hesap sınıfları olarak anılan unsurlar aşağıdaki gibidir (Sevilengül ve Akdoğan, 2003:31):

1 Dönen Varlıklar

2 Duran Varlıklar

3 Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

4 Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

5 Özkaynaklar

6 Gelir Tablosu Hesapları

7 Maliyet Hesapları

8 Serbest

9 Nazım Hesaplar

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MUHASEBE SİSTEMLERİNDE KULLANILAN HESAP PLANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Belge Düzenleri Açısından Karşılaştırma

Azerbaycan ve Türkiye muhasebe sisteminde benzer belgeler yer almakta olup, ilgili bu belgeler matbaalarda, özel seri ve sıra numaraları ile, belirli nüsha sayısında bastırılır. İlgili belgelerde, iş bu belgeyi basan matbaaya ait bazı bilgiler zorunlu olarak yer alır. Bu bilgiler; matbaanın adı ve soyadı, varsa ticari unvanı, mükellefi olduğu vergi dairesi ve vergi hesap numarası yer alır. Kullanılan bazı ortak belgeleri inceleyecek olursak; fatura, perakende satış fişleri, tahsilat makbuzu, ücret bordrosudur.

Benzerlikler

Her iki ülke muhasebe sistemi karşılaştırıldığında, faturada bazı benzerlikler ortaya çıkmaktadır. Faturalar sıra numaralı ve iki nüsha olarak düzenlenmektedir. Artık teknolojik gelişmelerin çok hızlı yaşanmasıyla birlikte, doğrudan muhasebe programları kullanılarak, kaleme ihtiyaç

duyulmadan bilgisayar yazısı şeklinde faturalar yazılmaktadır.

Perakende satış fişleri düzenlenmesi açısından iki ülke muhasebesinde de seri ve sıra numarası ile iki nüsha olarak düzenlenerek benzerlik göstermektedir. Perakende satış fişleri, makineli kasaların kayıt ruloları, giriş ve yolcu taşıma biletleri fatura yerine geçen belgeler olarak gösterilmektedir. Belgelerde işletmenin veya mükellefin adı, düzenleme tarihi ve para miktarı gösterilmektedir.

Hem Azerbaycan, hem de Türkiye'de işletmelerin tahsil ettikleri tahsilat makbuzları düzenlenme şekil şartları açısından aynı özelliklere sahiptirler. Makbuzlar iki nüsha olarak sıra numaralı düzenlenmektedirler.

Ücret bordrolarında belirtilmesi gereken bilgiler düzenlenme şekli açısından aynı özellikleri taşımaktadır.

Farklılıklar

Düzenlenen muhasebe belgeleri, Türkiye Cumhuriyeti'nde kanunla açıklanmakta iken (VUK ve TTK ile ilgili hükümler), Azerbaycan'da ise belge ve bunların düzenlenme şekil ve standartları ise Maliye Bakanlığı talimatı (Muhasebe Belgelerinin Düzenlenmesi ve Onların Kullanılması Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Talimatı) ile düzenlenmektedir. Türkiye'de işletmenin kullanacağı faturalar anlaşmalı matbaalarda bastırılması suretiyle kullanılabilirken, Azerbaycan'da bu belgeler devlet tarafından özel izin almış matbaalarda basılmaktadır.

Türkiye'deki belge düzeninde olan serbest meslek makbuzundan farklı olarak Azerbaycan'daki belge düzeninde, tahsilat makbuzu esnaf ve çiftçilerce düzenlenebilmektedir. Azerbaycan'da kullanılan tahsilat makbuzu yerine Türkiye'de gider makbuzu, serbest meslek makbuzu gibi belgeler kullanılmaktadır.

Ücret bordrosunun düzenlenme şekli açısından belge düzenleri benzerlik göstermekle birlikte, Türkiye'de, işverenlerin ödemiş olduğu maaş ve ücretlere ilişkin olarak bordro düzenlemeleri zorunlu tutulmasına rağmen, Azerbaycan'da böyle bir zorunluluk bulunmamakta, işverenlerin ödediği maaş ve ücret için ayrı ayrı gider makbuzu düzenlemelerine olanak verilmektedir. Burada koşul: ilgili gider makbuzunun iki nüsha olarak düzenlenmesi, maaş ve ücret ödenen personele imzalatılması gerekmektedir (Kerimov, 2001:360-361).

Kayıt Düzeni Açısından Karşılaştırma

Benzerlikler

Hem Azerbaycan, hem de Türkiye muhasebe kayıt düzeninde, defterler ve bunların düzenlenmesinde benzerlikler vardır. Azerbaycan'da gelirleri vergilendirmeye tabi tutulan işletmeler ile Türkiye'de defter tutma açısından bilanço esasına tabi tutulan işletmeler yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri düzenlemek zorunluluğu vardır. İki ülkede de esnaflar, ticari defter tutma yükümlülüğünden muaf tutulmuştur.

İki ülke muhasebe sisteminde de yevmiye defterlerinde sıralı madde numarası verilerek işlemler kaydedilir. İşlem tarihleri eskiden yeniye doğru kaydedilir. Önceleri, ciltli defterlerde tutulan yevmiye defterleri, günümüz teknolojisi ile artık, sürekli form veya ayrı ayrı sayfalardan oluşmakla birlikte, takip eden sayfa numaraları sırasıyla ve ilgili yevmiye numarasına göre sırayla işlenir, yazılır, saklanır ve ilgili kurumların istemesi halinde ibraz edilir.

Her iki ülke muhasebe kayıt düzeninde büyük defterler şekil şartları açısından benzer düzenlenmektedirler.

Envanter defterinin düzenlenmesi hem Azerbaycan, hem de Türkiye muhasebe sisteminde aynı özelliklere sahiptirler. Bilançolar envanter defterlerine kaydedilir ve envanter defterleri dönem sonlarında çıkarılmaktadırlar.

Farklılıklar

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde gelirleri vergilendirmeye tabi tutulan ticari işletmeler yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri tutmak zorundadırlar. İşletme hesabı defteri kayıt düzeninde yer almamaktadır.

Yeni TTK' un 64. maddesine göre, işletme yeni kurulmaktaysa, defterleri kullanmaya başlamadan önce noterde Ticaret Sicil Müdürlükleri'nde de onaylatılabilmektedir.

Azerbaycan' da bu defterler kullanımadan önce işletmenin bağlı olduğu vergi dairesi tarafından onaylatılmaktadır.

TTK'da defter tutmak zorunluluğu olan işletmeler, takip eden takvim yılından itibaren 10(on) yıl geçinceye kadar saklanması zorunluludur. Bu süre, Vergi Usul Kanunu'nda 5(Beş) yıldır. Azerbaycan muhasebesinde kayıt düzeni açısından bu süre beş yıl geçinceye kadar saklanması zorunludur.

Türkiye muhasebesinde yevmiye kaydı gerçekleştirilirken birden fazla hesap borçlu veya alacaklı hesap olarak işlem yapılabilmektedir. Azerbaycan muhasebesinde ise tam aksine yevmiye kaydı yapılırken bir hesap borçlandırılarak, bir hesap alacaklandırılarak iki hesap çalıştırılabilmektedir

(Kerimov, 2001:40).

Hesap Planları Açısından Karşılaştırma

Çizelge 1: Alt Hesaplar Bazında Karşılaştırma

	AZERBAYCAN BİLANÇO HESAPLARI
I- DÖNEN VARLIKLAR	
10-HAZIR DEĞERLER	22-NAKİT VE NAKİT BENZERLERİ
11-MENKUL KIYMETLER	23-DİĞER KISA VADELİ FİNANSAL VARLIKLAR
12-TİCARİ ALACAKLAR	21-KISA VADELİ ALACAKLAR
13-DİĞER ALACAKLAR	20-STOKLAR
15-STOKLAR	-
17-YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ	-
18-GELECEK AYLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI	24-DİĞER KISA VADELİ VARLIKLAR
19-DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	
II- DURAN VARLIKLAR	
22-TİCARİ ALACAKLAR	17-UZUN VADELİ ALACAKLAR
23-DİĞER ALACAKLAR	15-ÖZKAYNAK YÖNTEMİYLE DEĞERLENEN YATIRIMLAR
24-MALİ DURAN VARLIKLAR	18-DİĞER UZUN VADELİ FİNANSAL VARLIKLAR
25-MADDİ DURAN VARLIKLAR	11-TOPRAK, YAPILAR VE EKİPMANLAR
26-MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	12-YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKUL
27-ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR	10-MADDİ OLMAYAN VARLIKLAR
28-GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI	14-DOĞAL KAYNAKLAR
	-
29-DİĞER DURAN VARLIKLAR	16-ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI
	19-DİĞER UZUN VADELİ VARLIKLAR
III- KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
30-MALİ BORÇLAR	50-KISA VADELİ FAİZ GİDERİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ
32-TİCARİ BORÇLAR	53-KISA VADELİ BORÇLAR
34-ALINAN AVANSLAR	-
35-YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞLERİ	-
	52-VERGİ VE DİĞER ZORUNLU ÖDEMELERE İLİŞKİN YÜKÜMLÜLÜKLER
36-ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	51-KISA VADELİ BORÇLAR
37-BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	-
38-GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI	54-DİĞER KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER
39-DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
IV- UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
40-MALİ BORÇLAR	40-UZUN VADELİ FAİZ GİDERİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ
-	42-ERTELENMŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ
42-TİCARİ BORÇLAR	43-UZUN VADELİ ALACAKLI BORÇLARI
43-DİĞER BORÇLAR	-UZUN VADELİ BORÇLAR
44-ALINAN AVANSLAR	-
47-BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	44-DİĞER UZUN VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER
48-GELECEK YILLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI	
49-DİĞER UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
V- ÖZKAYNAKLAR	
50-ÖDENMİŞ SERMAYE	30-NOMİNAL SERMAYE
52-SERMAYE YEDEKLERİ	32-GERİ ALINMIŞ HİSSE SENETLERİ
54-KÂR YEDEKLERİ	33-SERMAYE YEDEKLERİ
57-GEÇMİŞ YIL KÂRLARI	31-EMİSYON GELİRİ
58-GEÇMİŞ YIL ZARARLARI	34-DAĞITILMAMIŞ KÂR (ÖDENMEMİŞ ZARAR)
59-DÖNEM NET KÂRI(ZARARI)	

Benzerlikler

Türkiye muhasebe sisteminde, bankalar, sigorta şirketleri ve özel finans kurumları (katılım bankaları) dışındaki tüm işletmelerde, Tek Düzen Hesap Planı'nın (TDHP) kullanılması 1992 yılında yayımlanan 21447 sayılı Muhasebe Sistemi Genel Tebliği ile zorunlu hale getirilmiştir (Aslan, 2001:374).

Azerbaycan muhasebe sisteminde, Maliye Bakanlığı tarafından 20 Ekim 1995'te kabul edilen Muhasebe Hesap Planı, devlet kuruluşları tarafından finanse edilen kurumlar ve bankalar dışındaki tüm işletmelerde zorunlu olarak kullanılmaktadır (Babayev, 1998:30).

Her iki hesap planında da muhasebe hesap kod yapısı numara blokları sistemi ile belirli rakam grupları ile ana hesap gurupları oluşturulmuştur. Ayrıca hesap planları, hesap gruplandırma açısından da benzerlik göstermektedir. Her iki hesap planında da işletme varlıkları nakde çevrilebilme (likidite) özelliklerine göre dönen varlıklar ve duran varlıklar olarak bölümlendirilmiştir. Duran varlıklar da kendi iç ayırımı yapılırken maddi ve maddi olmayan duran varlık şeklinde ayırıma tabi tutulmuştur. Varlıkların karşılığı olan kaynaklar ise, ödeme sürelerine bağlı olarak kısa vadeli ve uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak bölümlendirilmiştir. Her iki muhasebe sisteminde de varlık hesapları ve gider hesapları borç, yabancı kaynaklar, öz kaynaklar ve gelir hesapları alacak bakiyesi vermektedir. Her iki hesap planında da gelir hesapları Dönem Karı hesabına, gider hesapları ise Dönem Zararı hesabına devredilmektedir. Her iki hesap planında da Nazım Hesaplar'a yer verilmektedir.

Farklılıklar

Azerbaycan Hesap Planı'na, Maliye Bakanlığı izni ile ilave hesaplar açabilmekte ve kullanılabilmektedir (Kerimov, 2001:25). Türkiye Hesap Planı'nda bu durum söz konusu değildir. Hazırlanan Hesap planında bazı hesap kodları verilmiş ve açıklaması boş bırakılmış, muhasebenin ruhuna uygun olarak bu boş kodlu hesaplar kullanılabilmektedir.

Türkiye TDHP'ta hesaplar 1'den 9'a kadar sınıflandırılmaktadır. 8 no.lu hesap boş bırakılmaktadır (Ece, 2007:89). Azerbaycan muhasebe hesap planı 9 hesap sınıfından oluşmaktadır.

Türkiye hesap planında aktif ve pasif hesaplarda likidite sıralaması yüksek olandan az olana doğru izlenmektedir.

Azerbaycan hesap planına bakıldığında tam aksine aktif ve pasif hesapların likidite sıralaması az olandan yüksek olana doğru izlendiği görülmektedir. Hesap planında gelir tablosu, maliyet hesapları ve bilanço hesapları birlikte

gösterilmektedir.

Türkiye Tek Düzen Hesap Planı'ndaki 1 numaralı hesap sınıfı dönen varlıklar ve 2 numaralı hesap sınıfı olan duran varlıklar bilançonun aktifini oluşturmaktadır. Pasif hesaplar ise 3 numaralı kısa vadeli yabancı kaynaklar, 4 numaralı uzun vadeli yabancı kaynaklar ve 5 numaralı özkaynaklar hesaplarından oluşmaktadır. Gelir tablosu 6 numaralı hesaplardan oluşturulmaktadır. Buradaki gelir ve gider hesapları 690 Dönem Karı veya Zararı hesabına aktarılarak, bilançoya taşınmamaktadırlar (Ataman, 1997:12-13). 7 no.lu Maliyet Hesapları, mal ve hizmetlerin planlanan niteliğe üretilmesi ve yapılması için katlanılan maliyet unsurlarına dönüştürülerek izlendiği hesap sınıfıdır. Burada gider grubundaki bu hesaplar ilgili gelir tablosu hesabına virman yapılarak kapatılır. Uygulamada kolaylık sağlamak amacıyla bu hesap sınıfındaki gider hesapları 7/A ve 7/B olarak kaydedilmektedir. 8 numaralı hesap sınıfı boş bırakılmaktayken, 9 no.lu hesap sınıfında Nazım Hesaplar yer almaktadır (Sevilengül ve Akdoğan, 2003:32).

9 ana hesap sınıfından oluşan Azerbaycan hesap planında birinci hesap sınıfında duran varlıklar, ikinci hesap sınıfında dönen varlıklar yer almaktadır. Üçüncü grup sermaye grubunu, karları, yedekleri vb. göstermektedir. Hesap planının dördüncü grubunda uzun vadeli borçlar ve faiz giderlerini, ertelenmiş vergi yükümlülüklerini, alınan uzun vadeli avansları vb. göstermektedir. Beşinci grup kısa vadeli borçları ve faiz giderlerini, vergi yükümlülüklerini, sosyal sigorta taahhütlerini ve diğer zorunlu ödemeleri göstermektedir. Altıncı grupta işletmenin ana faaliyetini, gelirleri, iade malları, vb. göstermektedir. Yedinci grup gider hesaplarını, satışların maliyetini göstermektedir. Sekizinci grup sonuç hesaplarını, kar ve zararı göstermektedir. Dokuzuncu grup ise karın vergisini, vergi giderini göstermektedir (Kerimov, 2001:25).

Hesap kodlarına göre karşılaştırma

Çizelge 2: Hesap Planı Karşılaştırması (Hesap Sınıfları)

AC'DEKİ KOD	AC HESAP PLANI	TC'DEKİ KOD	TC HESAP PLANINDAKİ KARŞILIĞI
101	Maddi olmayan duran varlıkların değeri	260-261	Haklar, şerefiyeler
103	Maddi olmayan duran varlıklarla ilgili maliyetlerin aktifleştirilmesi		
111	Arazi, bina ve ekipmanın değeri	250-252	Arazi ve arsalar-binalar
112	Arazi, bina ve ekipman üzerinde amortisman, itfa payları ve değer düşüklüğü zararı (-)	257	Birikmiş amortismanlar
121-123	Yatırım amaçlı gayrimenkullerin maliyeti		
131	Biyolojik varlıkların değeri		
161-162	Ertelenmiş vergi varlığı		
173	Kilit yönetici personelin uzun vadeli alacakları		
203	İnşaat maliyetleri	170-178	Yıllara yayılan inşaat ve onların maliyeti
213	Kilit yönetici personelin kısa vadeli alacakları		
231	Satış amaçlı elde tutulan kısa vadeli yatırımlar	110	Hisse senetleri
232	Vadeye kadar elde tutulacak kısa vadeli yatırımlar	111	Özel kesim tahvil senetleri ve bonolar
332	Döviz kuru rezervi		
402	Çalışanlar için uzun vadeli banka kredileri		
414-1	Sigorta sözleşmeleri kapsamında uzun vadeli taahhütler		
441	Uzun vadeli emeklilik yükümlülükleri		
502	Çalışanlara yönelik kısa vadeli banka kredileri		
515-1	Sigorta sözleşmeleri uyarınca kısa vadeli yükümlülükler		
533	İşçilere borçlar tazminat		
541	Kısa vadeli emeklilik taahhütleri		
		101	Alınan çekler
		103	Verilen çekler
		121	Alacak senetleri
		321	Borç senetleri
601	Satış	600-601	Yurtiçi satışlar-yurtdışı satışlar
		646	Kambiyo karları
		656	Kambiyo zararları
901	Cari vergi gideri		
902	Ertelenmiş vergi gideri		

Azerbaycan hesap planında, Türkiye Hesap Planı'na göre daha fazla ayrıntıya girilmiştir. Azerbaycan Hesap Planı'nda yaklaşık yüz elli hesap bulunurken, bu hesapların yaklaşık olarak yetmişi Türkiye Hesap Planı'nda karşılık bulmaktadır. Azerbaycan Hesap Planı'nda yer alan 103 maddi olmayan duran varlıklarla ilgili masrafların sermayeleştirilmesi hesabı ayrı bir hesap iken, Türkiye Tek Düzen Hesap Planı'nda, bu tür masraf ve giderler ilgili duran varlığın maliyetine ilave edilir. Hesap Planı'nda 121-122-123 no.lu hesap kodlarında yer alan yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin hesapların Türkiye hesap planında karşılığı yoktur. Azerbaycan Hesap Planı'nda, personele ilişkin

hesaplarda da farklılıklar mevcuttur. Personele ilişkin hesaplar Azerbaycan Hesap Planı'nda daha detaylı tanımlanmıştır. Türkiye hesap planında, 335 kodlu hesapta Personele borçlar hesabı varken, Azerbaycan Hesap Planı'nda, 173 no.lu hesapta kilit personelin uzun vadeli alacakları, 213 no.lu hesapta ise kısa vadeli alacakları yer almaktadır. Ayrıca, Azerbaycan Hesap Planı'nda, 402 no.lu hesapta, çalışanlar için uzun vadeli banka kredileri hesabı, 502 no.lu hesapta, çalışanlar için kısa vadeli krediler hesabı, 533 no.lu hesapta, işçilere tazminat hesabı yer almaktadır. Türkiye Hesap Planı'nda personele ilişkin böyle bir uygulama ve tanımlama mevcut değildir. Yine Azerbaycan Hesap Planı'nda çalışanlara yönelik emeklilik taahhütleri hesapları vardır. Bunlar: 441 kodlu uzun vadeli emeklilik yükümlülükleri, 541 kodlu kısa vadeli emeklilik yükümlülükleri hesabıdır. İşten çıkarılan personel için yapılacak yardım ve taahhütlere ilişkin olarak 411 kodlu hesap tanımlanmıştır. Türkiye Hesap Planı'nda, işten çıkarılan personele yardım, emeklilik ile ilgili taahhütler, çalışanlar için krediler hesabı yer almamaktadır. Azerbaycan Hesap Planı'nda yer alan, 414, 515 ve 522 kodlu hesaplarda Sigorta sözleşmeleri kapsamında kısa ve uzun vadeli yükümlülükler ve Sosyal Sigorta Garanti Taahhütleri yer alırken, bu hesapların Türkiye Hesap Planı'nda karşılığı yoktur. Azerbaycan Hesap Planı'nda yer alan, 161 ve 162 kodlu Ertelenmiş vergi varlığı hesaplarının Türkiye hesap planında karşılıkları bulunmamaktadır. Yine 422 no.lu hesapta yer alan Diğer Ertelenmiş Vergi Borçları hesabı ile 902 no.lu hesapta yer alan Ertelenmiş Vergi Gideri hesabının Türkiye hesap planında karşılığı yoktur. Azerbaycan'da çek uygulamaları fazla olmadığı için hesap planında çeklere ilişkin tanımlama yapılmamıştır. Buna karşılık Türkiye Hesap Planı'nda, 101 no.lu hesapta Alınan Çekler Hesabı, 103 no.lu hesapta Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri hesabı tanımlanmıştır. Yine Türkiye hesap planında 121 no.lu hesapta Alacak Senetleri, 321 no.lu hesapta Borç Senetleri yer alırken; Azerbaycan hesap planında böyle bir tanımlama yapılmamıştır. Türkiye hesap planında Ortaklara Borçlar Hesabı 331 hesap kodu ile tanımlanmış, Ortaklardan Alacaklar Hesabı ise 131 hesap kodu ile tanımlanmış iken; Azerbaycan planında Ortaklardan alacaklar ve Ortaklara Borçlar ile ilgili tanımlama yapılmamıştır. Türkiye hesap planında biyolojik varlıklar ile ilgili bir tanımlama mevcut değilken, Azerbaycan hesap planında 131 hesap kodu ile Biyolojik Varlıkların Değeri Hesabı tanımlanmıştır. Azerbaycan hesap planında, 332 hesap kodu ile Döviz Kuru Rezervi Hesabı yer alırken, Türkiye hesap planında bu hesabın karşılığı yoktur. Buna karşılık, Türkiye hesap planında 646 no.lu hesap kodu ile Kambiyo Kârları Hesabı, 656 no.lu hesap kodu ile Kambiyo Zararları Hesabı tanımlanmış iken; bu hesapların Azerbaycan Hesap Planı'nda karşılığı mevcut değildir. Azerbaycan Hesap Planı'nda, 223 kodlu Banka Uzlaştırma Hesapları mevcut iken, Türkiye Hesap Planı'nda bu hesabın karışlığı mevcut değildir. Türkiye hesap planında yer alan

197 kodlu Sayım ve Tesellüm Noksanları Hesabı ile 397 kodlu Sayım ve Tesellüm Fazlaları hesabının Azerbaycan Hesap Planı'nda karşılığı yoktur.

Menkul Kıymetlere ilişkin hesap Türkiye Hesap Planı'nda daha detaylı tanımlanmıştır. Azerbaycan'da Bankalar hisse senedi alım satım işlemi yapabilmektedir. Fakat Azerbaycan hesap planına bakıldığında, 231 no.lu kodda Satış Amaçlı elde tutulan kısa vadeli yatırımlar hesabı ile 232 no.lu kodda Vadeye kadar elde tutulacak kısa vadeli yatırımlar hesabı tanımlı iken, Türkiye hesap planında, 110 kodlu Hisse Senetleri Hesabı, 111 kodlu Özel Kesim Tahvil Senetleri ve Bono Hesabı, 112 kodlu Kamu Kesimi Tahvil Senetleri ve Bono Hesabı ve 118 kodlu Diğer Menkul Kıymetler Hesabı tanımlanmıştır. Türkiye hesap planında Alınan çekler, Alacak senetleri hesapları ayrı ayrı yer alırken, Azerbaycan Hesap Planı'nda bu hesaplar Ticari Alacaklar Hesabının içinde takip edilmektedir. Azerbaycan Hesap Planı'nda yer alan 203 kodlu İnşaat maliyetleri hesabının karşılığı Türkiye hesap planında 170-178 hesap aralığında yer alan Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti Hesabı olarak görülmektedir. Azerbaycan Hesap Planı'nda 101 kodlu Maddi olmayan duran varlıkların değeri hesabının Türkiye hesap planındaki karşılıkları, 260 kodlu Haklar ve 261 kodlu Şerefiyeler hesabıdır. Her iki hesap planında da amortisman hesapları tanımlanmış olup, ilgili hesabın bir alt maddesinde amortismanlar eksi (-) işaretli olarak gösterilir. Azerbaycan hesap planında 111 kodlu hesapta Arazi, Bina ve Ekipman Değeri hesabı yer almakta, 112 kodlu hesapta ise bu hesabın amortismanı, Arazi, bina ve ekipman üzerinde amortisman, itfa payları ve değer düşüklüğü zararı şeklinde eksi (-) işaretli olarak gösterilmekte, Türkiye Hesap Planı'nda ise 250 kodlu hesapta Arazi ve Arsalar, 252 kodlu hesapta ise Binalar Hesabı yer almakta, 257 no.lu hesapta ise Birikmiş amortismanlar hesabı eksi (-) olarak gösterilmektedir. Azerbaycan hesap planında Sermaye hesabı 301 hesap kodu ile yer almakta, ödenmemiş sermaye hesabı ise eksi (-) olarak 302 no.lu hesapta izlenmektedir. Türkiye hesap planında ise Sermaye Hesabı 500 kodlu hesapta, Ödenmemiş sermaye ise 501 no.lu hesapta eksi (-) işaretli olarak gösterilmektedir. Buna karşılık Türkiye hesap planında 502 kodlu Sermaye düzeltmesi olumlu farkları ve 503 kodlu Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları hesabı Azerbaycan hesap planında tanımlanmamıştır.

Gelir Tablosu hesapları açısından incelersek, Türkiye Hesap Planı'nda satış indirimleri ve satıştan iadeler hesabı tanımlanmışken, Azerbaycan Hesap Planı'nda 60 kodlu Ana Faaliyet Geliri hesabının içerisinde izlenmektedir. Ayrıca Türkiye Hesap Planı'nda Yurtiçi satışlar 600, Yurtdışı satışlar 601 no.lu hesapta izlenmekte iken, Azerbaycan Hesap Planı'nda yurt dışı satışlar için ayrı bir kod açılmamıştır. Her iki hesap planında da satışların maliyeti ayrı hesaplarda takip edilmektedir. Bu hesaplar, Türkiye Hesap Planı'nda 620

Satılan mamul maliyeti, 621 Satılan ticari mallar maliyeti hesabı iken; Azerbaycan Hesap Planı'nda 701 kodlu satışların maliyet giderleri hesabı olarak tanımlıdır. Faaliyet giderleri de benzerlik göstermektedir. Türkiye Hesap Planı'nda 760 kodlu Pazarlama Satış Dağıtım Gideri Hesabının karşılığı Azerbaycan Hesap Planı'nda 711 kodlu Ticari Giderler Hesabıdır. Türkiye Hesap Planı'nda 770 kodlu Genel Yönetim Gideri Hesabının karışlığı Azerbaycan Hesap Planı'nda 721 kodlu İdari Masraflar Hesabı olarak yer almaktadır. Türkiye hesap planında 648 kodlu hesapta Enflasyon düzeltmesi kârları, 658 kodlu hesapta Enflasyon düzeltmesi zararları tanımlı iken, Azerbaycan Hesap Planı'nda böyle bir tanımlama yapılmamıştır.

SONUÇ

Azerbaycan'da bağımsızlığına kavuştuktan sonra serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir.

Azerbaycan'da 1995 yılından itibaren muhasebedeki gelişimi etkileyen 3 önemli düzenleme olmuştur. Bunlar; yeni hesap planının benimsenmesi, düzenlenecek mali tabloların belirlenmesi ve muhasebe belge, kayıt düzeni ve ticari defterler ile ilgili yeni düzenlemelerin kabul edilmesidir.

Türk ve Azerbaycan muhasebe sisteminde belge ve kayıt düzeni açısından benzerlikler bulunmaktadır. Her iki ülke muhasebe sistemi karşılaştırıldığı zaman Tek Düzen Hesap Planları açısından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde uygulanan hesap planında bazı değişiklikler yapılarak 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Azerbaycan Muhasebe Planı olarak yürürlülüğe konulmuştur. Azerbaycan Muhasebe Hesap Planı ile Türkiye Muhasebe Hesap Planı'na baktığımız zaman, aktif ve pasif hesapların kapsamı itibarıyla farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin menkul kıymetler ile ilgili hesaplar, personel ve ortaklara ait hesaplar, gelir gider hesapları gibi.

Çalışmada hesaplar ile ilgili farklılıklar ayrı ayrı ortaya konmuş olup, farklılıkların öz itibarıyla her iki ülkenin gerek ekonomik yapıları, gerek hukuki düzenlemeler ve bu çerçevede düzenleyici, denetleyici kurumların çalışma esasları gibi etkenlere dayalı olarak ortaya çıktığı değerlendirilmiştir.

Azerbaycan ve Türkiye muhasebe sisteminde mali tabloların düzenlenmesi açısından da farklılıklar gözlenmektedir. Azerbaycan muhasebe sisteminde bilanço, gelir tablosu, kar dağıtım tablosu ve İşletme Bilançosuna İlave'den oluşan tabloların temel mali tablolar olarak düzenlenmesi zorunluyken, uluslararası muhasebe uygulamaları farklılıklar göstermektedir.

Bilançoda hesaplar likiditesi az olan hesaplardan likiditesi yüksek olan hesaplara doğru izlenmektedir. Bilançoda yer almayan bazı karşılaştırma hesapları varken, bazı hesaplar ise toplanarak bilançoda yer almaktadır.

Günümüzde Azerbaycan'daki muhasebe sistemine bakıldığı zaman muhasebe standartları UMS/UFRS temelinde hazırlanmıştır. Günümüzde hala bazı işletmelerin mali tabloları, hesap planları SSCB'nin muhasebe sistemindeki gibi hazırlanmaktadır. Bu durum mali tabloların düzenlenmesinde farklı bir yol izlenmesi, bu ülkedeki işletmelerin yurtdışındaki işbirliğinde, faaliyetlerinde ve aynı zamanda yurtdışındaki işletmelerin Azerbaycan'da faaliyet göstermesinde tabii ki bazı zorluklara neden olmuştur. Ayrıca, Azerbaycan'da yeni muhasebe standartları da uygulamaya geçirilmektedir. Uluslararası muhasebe sisteminin ülke bazında benimsetilmesi biraz zaman alacaktır. Türkiye Muhasebe Sistemi, ekonomik olarak uluslararası entegrasyondaki hızı paralelinde, Muhasebe Sistemi üzerindeki çalışmaları da devam etmektedir. Son olarak Büyük ve Orta Boy İşletmelerde Finansal Raporlama Standardı üzerine çalışmalar yapılmıştır. Uluslararası standartlara uygun faaliyet göstermek mali tabloların düzenlenmesi açısından önemli bir faktördür. Mali tablolardan yerli ve yabancı yatırımcılar olmak üzere tüm toplumun doğru ve sağlıklı karar alabilmesi gerekmektedir.

Ekonomik durumu iyileştirmek ve kalkınmayı hızlandırmak için Azerbaycan özelleştirmede yabancı sermayenin iştirakine önem vermektedir. Türkiye özelleştirme konusunda da daha ileri noktalara gelmiş, devletin ekonomi içerisindeki payı oldukça küçülmüştür.

İki Ülke arasında ekonomik faaliyetlerin daha etkili olarak gelişmesinde, finansal iletişim dilinin rolü önemlidir. Bu nedenle aslında tüm ülkelerin muhasebe kayıt ve raporlama sistemlerinde yakınsama çalışmaları 90'lı yıllardan itibaren önemli ölçüde sıçramalar göstermiştir. Türkiye bu gelişme sürecinde önemli adımlar atarken, görece daha yavaş gelişme eğilimine sahip görünse de Azerbaycan'daki gelişmeler de azımsanamayacak boyuttadır.

Nitekim bu çalışmada da öz itibariyle iki Ülkenin muhasebe sistemleri arasındaki paralelliğin artabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun için de genel kabul görmüş muhasebe kavramları, finansal raporlama ilk1eleri ve muhasebe standartları ile finansal raporlama standartları bazında çalışmaların artması, ekonomik ilişkilerde bu çerçevedeki gelişmeleri teşvik edecek yaklaşımlara yoğunlaşması ve taviz verilmemesi önerimizdir.

KAYNAKÇA

Altuğ, O. (1999). Muhasebe & Hukuk İlişkileri. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Arzova, S. B. (2012). Finansal Muhasebe. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Aslan, S. (2001). Altın ve Gümüş İşlemleri Muhasebesi. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Ataman, Ü. (1997). Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Babayev, E. (1998). Muhasibat İşi (Normatif Senedler Toplusu). Bakü: Elm ve Hayat Neşriyyatı.

Ece, N. (2007). Genel Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınevi.

Sevilengül, O. ve Akdoğan N, (2003). Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması. Ankara: Gazi Kitapevi.

Ünkaya, G. Ve Aslan S, (2009). Tek Düzen Hesap Planına Göre Finansal Muhasebe. İstanbul: Beta Yayınevi.

Kerimov, A. (2001). Muhasibat Uçotu, İş adamının Stolüstü Kitabı. Bakü: Elm ve Heyat Neşriyyatı.

Azerbaycan Cumhuriyeti Yasalar Toplusu. (2002). Bakü.

Dinç, E. ve Karakaya, A. (2004). "Muhasebe Meslek Elemanlarının Genel Özelliklerinin E-Muhasebe Üzerindeki Etkileri: Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği". Selçuk Üniversitesi; İİBF Dergisi, No:1.

Biznesmenin Bülleteni, Ciddi Hesabat Blanklarının Forma ve Rekvizitleri ve Onlardan İstifade Gaydaları. Bakü.

Turhan, S. (1992). A Study Of The Azerbaijan Accounting System: An Application. Bilkent Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

İbadov, E. (2012). Azerbaycan ve Türkiye Muhasebe Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ SORUNLARI VE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Problems of Accounting Professionals and Related Suggestions for Solution: Kocaeli Sample

Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

Cevdet KIZIL*, Tunay ASLAN, Ömür KIZAY*****

Gönderim Tarihi: 31.08.2018 Kabul Tarihi: 09.10.2018

ÖZ : Bu çalışma, Kocaeli ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensupların sorunlarını ve ilgili çözüm önerilerini ele alarak analiz etmiştir. Belirtilen amaç doğrultusunda, Kocaeli ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensupları üzerinde çevrimiçi (online) anket metodolojisi uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini Kocaeli'de ikamet eden 52 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Katılımcılara 35 adet soru yöneltilmiştir. Araştırma bulgularına göre, "Meslek mensuplarının ücretlerinin düşük olması" ve "Meslek mensubu sayısının gereğinden fazla olması" hususları, Kocaeli ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensuplarının sorunları içerisinde başı çekmektedir. Bu bağlamda, Kocaeli'de ikamet eden muhasebe meslek mensuplarının mesleklerinden memnun olmamasının sebebi, %58,6'lık oranla düşük ücretlere bağlamıştır. Ayrıca, katılımcıların %84,6'sı mesleğe girişin daha zor olması ve muhasebe meslek mensuplarının kontrollü artışının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların en az oranda katıldığı ve üzerinde uzlaştığı husus ise yaklaşık %9,6 ile muhasebe denetimlerin sıkılaştırılması olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Muhasebe, Muhasebe Meslek Mensubu, Sorun, Çözüm, Kocaeli.

JEL Sınıflandırması : M40, M41, M42.

ABSTRACT : This study analyzes the problems of accounting professionals residing in Kocaeli and related suggestions for solution. For this purpose,

* Doç.Dr., SMMM, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, cevdetkizil@yahoo.com, ORCID ID : 0003-0196-2386
** Dr. Öğr. Üyesi, SMMM, Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, tunay_aslan@hotmail.com, ORCID ID : 0002-0363-6691
*** Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İngilizce İşletme Bölümü, omurkizay@gmail.com, ORCID ID : 0002-2388-0333

online questionnaire methodology was implemented on accounting professionals residing in Kocaeli. Sample of the research is 52 accounting professionals living in the city of Kocaeli. The online questionnaire included 35 items. Based on study findings, the leading problems of accounting professionals residing in Kocaeli are "Low rates paid to accounting professionals" and "Unnecessary high quantities of accounting professionals". In this context, the fact that accounting professionals residiging in Kocaeli who are not satisified with their occupation is related to low rates with 58,6%. Also, 84,6% of respondents have reported that, entry and accession to accounting profession should be harder in Turkey, and the increasing quantity of accounting professionals should be under control. The item which accounting professionals agree the least with 9,6% is that, accounting audits should be tightened.

Key Words : Accounting, Accounting Professional, Problem, Solution, Kocaeli.

JEL Classification : M40, M41, M42.

GİRİŞ

Muhasebe mesleği ekonominin gelişmesi, işletme sayılarındaki artış, mevzuatta yaşanan değişiklikler, meslek mensup sayısındaki enflasyon ve buna bağlı olarak ücretlerdeki haksız rekabet nedeniyle gittikçe daha yorucu ve stresli hale getirmiştir. Günümüzde muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işler işletmelerin kayıtlarının tutulması ve bunların ilgili kişilere raporlanmasının önüne geçmiş ve daha karmaşık bir hal almıştır. İş yükünün artması, fakat ücretlerin aynı doğrultuda seyretmemesi muhasebe meslek mensuplarının en çok şikayet ettiği konu haline gelmiştir (Aydemir, 2015).

Küreselleşme ile birlikte işletmelerin yaptıkları işlemler de daha karmaşık bir hal almıştır. İşletmelerin yurtdışı pazarlarda ürün alıp satması, yaptıkları işlemlerin döviz cinsinden olması, kur hareketlerinin etkisi ve vergi mevzuatındaki değişimler muhasebe meslek mensuplarının kendilerini sürekli geliştirmesini gerekli kılmıştır. Bu sebeple gelişen ekonomik sistem içerisinde muhasebe mesleğinin önemi her geçen gün biraz daha artmaktadır. İşletme ile ilişki içerisinde bulunan bütün taraflar, işletme ile ilgili doğru ve güvenilir bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Ekonomik ve mali yapının sağlıklı bir şekilde işleyişi için duyulan bu bilgiler muhasebe meslek mensupları tarafından hazırlanmaktadır (Tekşen ve Tuğay, 2014).

Ekonomideki hızlı büyüme ve çok merkezli firmaların faaliyet alanlarını genişletmesi ile piyasalardaki ciddi gelişmeler yeni finansal gelişmeleri tetiklemiştir. Bu bağlamda işletmelerin finansal raporları giderek şeffaflaşmış

ve güvenilir bir hal almıştır (Kızıl, Fidan, Kızıl ve Keskin, 2016; Kızıl, Fidan, Kızıl ve Keskin, 2013). 2005 yılı sonrasında Avrupa'daki (Euro bölgesindeki) firmaların finansal raporlarına, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards – IFRS) göz önünde bulundurularak düzenleme zorunluluğu getirilmiştir. Türkiye'nin de Avrupa Birliği (AB) adayı olması sebebiyle bu standartları uygulama eğilimi söz konusu olmuştur. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensuplarının iş yükü ve görev tanımı zaman içerisinde daha komplike bir hal almıştır (Çankaya & Dinç, 2012).

Bu çalışmada öncelikle Kocaeli ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensupların sorunlarını belirleme amacı güdülmüştür. Daha sonra ise belirlenen sorunlara paralel olarak çözüm önerileri getirilmiştir. Böylelikle, Türkiye'de muhasebe mesleğinin iyileştirilmesi ve prestijinin arttırılmasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının temel ve önde gelen problemlerinin tespit edilerek ilgili çözüm yollarının sunulması, muhasebe meslek mensuplarının gerçekleştirdikleri faaliyetlerin kalitesini arttıracak, bu durum da işletmelere ve ülke ekonomisine pozitif yönde etki edecektir. Hiç şüphesiz, muhasebe mesleğine gelecek vaat eden yeni bireylerin kazandırılması ve bu bireylerin mesleğe özendirilmesi ise muhasebe mesleğinin iyileştirmesine ve prestijinin yükseltilmesine bağlıdır.

Bu çalışma bir sonraki bölümde Literatür Taraması ile devam etmiştir. Bunu takiben araştırmanın uygulaması kapsamında Veri Seti ve Metodoloji kısmına yer verilmiştir. Veri Seti ve Metodoloji bölümünden sonra Araştırma Bulguları kısmına çalışmada yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde Sonuç ve Öneriler paylaşılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebe Yetkinliği Özelinde Meslek Mensupları ile Mükellefler Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Denizli İli Örneği isimli bir çalışma 2017 yılında yürütülmüştür. Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının karşılaştığı ve tecrübe ettiği önemli sorunlara yer verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre faturaların muhasebe meslek mensuplarına mükelleflerden zamanında gelmemesi, mükelleflerin bilinçli olmaması, muhtasar beyannamesinin işlevlerinin mükelleflerce bilinmemesi, mükelleflerin usulsüz beyanları, mükelleflerin yeterli muhasebe bilgisine sahip olmaması, mükelleflerden evrakların zamanında gelmemesi ve evrak eksikliği, muhasebe meslek mensuplarının önde gelen sorunları arasında yer almaktadır (Yürekli ve Özdemir, 2017).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Değerlendirmeleri ve Sorunlarının Analizi: Malatya İli Örneği isimli bir çalışma 2017 yılında yayınlanmıştır.

Belirtilen çalışma kapsamında önemli bulgulara ulaşılmıştır. Malatya ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensupları mesleği yorucu ve yıpratıcı bulmaktadır. Ayrıca, mükellef ile ilişkiler hususunda da sorunlar yaşamaktadırlar. Ek olarak, Malatya ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensupları mükelleflerle ve diğer muhasebe meslek mensupları hakkında da genel olarak olumsuz görüş ve düşüncelere sahiptir. Aynı zamanda, Malatya'daki muhasebe meslek mensuplarının kurumlarla (TÜRMOB, bağlı bulundukları meslek odası, kamu kurum ve kuruluşları gibi) ilişkilerinde sorunlar tespit edilmiştir ve muhasebe meslek mensubu ücret düzeyleri düşük bulunmakta olup, ücretin zamanında tahsilinde çeşitli problemler mevcuttur (Durmuş ve Sekizsu, 2017).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Mesleki Memnuniyet Analizi: Uşak İli Örneği isimli bir çalışma 2016 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Uşak ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını ve mesleki memnuniyetlerini analiz etmeye yöneliktir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, muhasebe meslek mensuplarının iş yükünün fazla olduğu, mükelleflerden alınan ücretlerin zamanında tahsil edilemediği veya hiç tahsil edilemediği, mükelleflerin evrakları zamanında teslim etmediği, bazı muhasebe meslek mensuplarının fiyat tarifesinin altında ücretle defter tutması ve devlet dairelerindeki bürokratik işlemlerin çokluğu şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının sorunlarının henüz çözülmediği ve buna rağmen muhasebe meslek mensuplarının genel olarak mesleklerinden memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Gündüz ve Özen, 2016).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Çözüm Önerileri: Elazığ'da Bir Araştırma isimli bir araştırma 2015 yılında yürütülmüştür. Araştırmanın amacı, Elazığ'da muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunları belirlemek, bu sorunlardan hangisinin daha fazla önem taşıdığını tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, öncelikli olarak kanunlardaki değişliklerin takip edilmemesi, muhasebe meslek mensupları arasındaki haksız rekabet, meslek mensuplarının iş yükünün fazla olması, kalifiye personel temininin zorluğu, kariyerde ilerlemenin yavaş olması ve Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) ile tekdüzen hesap planı uyumsuzluğu şeklinde özetlenmiştir. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının sorunlarının çözümünde yetersiz olunmasının sebepleri muhasebe meslek mensuplarının sorunlarının önemsenmemesi, yeterli yasal düzenlemelerin yapılmaması ve kurumlar arasında iletişim eksikliği olarak belirtilmiştir (Kaya, 2015).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentiler isimli bir çalışma 2015 yılında sunulmuştur. Çalışma, muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunları ve beklentileri anlamaya yöneliktir.

Elde edilen sonuçlara göre, iş yükünün ağır olması, bazı muhasebe meslek mensuplarının çok ucuza defter tutması, mükelleflerin ücretlerini ödememesi veya düzensiz ödemeleri, mesleki yeterlilik ve sorumluluklara karşın muhasebe meslek mensuplarının kazancının düşük olması ve muhasebe meslek mensubu sayısının gereğinden fazla olması sırasıyla en önemli sorunlar olarak belirtilmiştir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu mesleğin özel yaşantılarını etkilediğini ve meslekten dolayı bir sağlık sorunu ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir (Aydemir, 2015).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları Kamu'da Karşılaşılan Olumsuzluklar ve Beklentiler: Erzincan İli Uygulaması başlıklı bir araştırma 2015 yılında yapılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını anlamaya yönelik Erzincan ilinde muhasebe meslek mensupları üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre, muhasebe meslek mensupları en yüksek oranda, bürokratik işlerin çokluğundan rahatsızlık duyduklarını ve bu işlemlerin azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer hususlar ise vergi yargısının işleyişinin yavaş olması, kayıt dışı ekonominin önlenememesi ve azaltılamaması, vergi mevzuatında yapılacak değişikliklerde muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin bazen alınmadığı, vergi incelemelerinde denetçilerin ön yargılı olabildikleri, vergi sisteminin karmaşık oluşu ve sistematik olmayışı şeklindedir (Dizman ve Güney, 2015).

Yalova İlinde İkamet Eden Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Etik Algısı isimli bir araştırma 2015 yılında yayınlanmıştır. Araştırma neticesinde bir takım dikkat çekici bulgular elde edilmiştir. Çalışmaya gore, muhasebe meslek mensupları etik ikilemlerle karşı karşı karşıya kalabilmektedir ve bu husus da muhasebe meslek mensuplarının yaşadığı sorunlar arasında yer almaktadır. Genel anlamda muhasebe meslek mensupları etik ilkelere bağlıdır. Ancak, etik prensipler muhasebe meslek mensupları arasında yine de tam olarak oturmamıştır. Bir takım spesifik konularda etik kurallara uygun hareket edilmediği tespit edilmiştir (Kızıl, Akman, Aras ve Erzin, 2015).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları: Burdur İlinde Bir Araştırma isimli bir çalışma 2014 yılında yürütülmüştür. Burdur ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensuplarının sorunları masaya yatırılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarından az vergi ödetilmesi istenmesi, sıkça mevzuat değişiklerinin olması, bazı meslek mensuplarının ucuza defter tutması, yoğun iş yükü ve ücretlerin tahsilinde yaşanan problemler muhasebe meslek mensuplarının önde gelen sorunları olarak tespit edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının mükelleflerden beklentileri ise daha çok mükelleflerin zamanında belgeleri teslim etmesi, vergi ödemelerini kendilerinin yapması ve sahte belge düzenlememeleri şeklinde belirlenmiştir (Tekşen ve Tuğay, 2014).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: Bilecik ve Yalova İlleri Uygulamaları başlıklı bir çalışma 2012 yılında yayınlanmıştır. Bu araştırma kapsamında, muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını anlamaya yönelik Bilecik ve Yalova illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerinde anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda muhasebe meslek mensuplarının iş yükü fazlalığı birinci sırayı almıştır. Diğer sorunlar sırasıyla ücretlerin yetersizliği, devlet dairelerinde bürokratik işlemlerin fazlalığı, muhasebe ücretlerinin mükelleflerden zamanında alınamaması ve muhasebe meslek mensuplarının özel hayatlarına zaman ayıramaması olarak sıralanmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının mükelleflerden beklentisi ise muhasebe ücretlerinin zamanında ödenmesi şeklindedir (Gökgöz ve Zeytin, 2012).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Güncel Sorunları, Uygulamada Karşılaştıkları Yetersizlikler ve Meslek Odalarından Beklentilerinin Unvanları ve Mesleki Deneyim Süreleri Yönüyle İncelenmesi: Türkiye Genelinde Bir Araştırma adıyla bir çalışma 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'deki muhasebe meslek mensuplarının sorunları ve meslek odalarından beklentileri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ücretleri yetersizdir. Aynı zamanda, mükellefler muhasebeyi önemsiz görmekte ve ücret tahsilinde yaşanan problemler mevcuttur. Yapılan çalışmada genel olarak muhasebe meslek mensuplarının sorunları ve bu sorunların demografik özellikleri ile ilişkileri incelenmiştir (Özulucan, Bengü ve Özdemir, 2010).

Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları, Meslek Örgütünden Beklentileri ile Mesleki Vizyon Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Konya İli Uygulaması başlıklı bir çalışma 2007 yılında yayınlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Konya'da muhasebe meslek mensupları üzerinde yapılan ankete paralel olarak meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunlar arasında ilk üç sırayı kamu kurumlarında yaşanan problemler, mükellefler ile yaşanan problemler ve mevzuatlarla ilgili yaşanan sorunlar almıştır (Alagöz ve Ceran, 2007).

VERI SETI VE METODOLOJI

Araştırmanın amacı, Kocaeli ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını anlamaya, tespit etmeye ve sunmaya yöneliktir. Bununla birlikte, çalışma aracılığıyla muhasebe meslek mensuplarının yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik önerilerin ve beklentilerin ortaya konulması da amaçlanmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın katılımcısı konumunda olan ve Kocaeli'de ikamet eden muhasebe meslek mensuplarına çevrimiçi (online) anket metodolojisi uygulanmıştır. İlgili anket çalışması

katılımcıların demografik özelliklerini, mesleğe giriş ve sınavlar hakkındaki düşüncelerini, karşılaştıkları sorunları, muhasebe mesleği ile ilgili memnuniyetleri ve muhasebe mesleğinin itibarı hakkındaki görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Araştırma kapsamında uygulanan ankete toplamda 52 muhasebe meslek mensubu katılmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında Gökgöz ve Zeytin'in (2012) çalışmasından yararlanılmıştır. Anket soruları çoktan seçmeli ve kapalı uçludur. Aynı zamanda, anket soruları 5'li Likert Ölçeği'ne göre düzenlenmiş ve tasarlanmıştır. Katılımcı kapsamındaki muhasebe meslek mensuplarına toplamda 35 soru yöneltilmiştir. Daha sonra ise katılımcıların anket sorularına verdiği cevaplar ve sonuçlar Google Formlar'da (Google Forms) düzenlenerek Microsoft Excel'e aktarılmıştır.

Araştırma Bulguları

Araştırmanın katılımcıları konumundaki muhasebe meslek mensuplarından anket verileri elde edildikten sonra, bulgular analiz edilerek incelenmiştir. İlgili anket çalışması aracılığıyla, muhasebe meslek mensuplarından çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Bunlar muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri, mesleğe giriş ve sınavlar hakkındaki görüşleri, karşılaştıkları sorunlar, meslekle ilgili memnuniyet düzeyleri ile sebepleri ve mesleğin itibarı ve saygınlığının arttırılması için önerileri şeklinde sıralanabilir.

Tablo 1: Muhasebe Meslek Mensuplarının Demografik Özellikleri

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
CİNSİYET	Kadın	30	57,7
	Erkek	22	42,3
YAŞ	20-30	16	30,8
	31-40	21	40,4
	41-50	9	17,3
	50 Üzeri	6	11,5
MEDENİ DURUMU	Evli	29	55,8
	Bekar	23	44,2
AYLIK GELİRİ	1400-2000	14	26,9
	2001-4000	22	42,3
	4001-6000	10	19,2
	6000 Üzeri	6	11,5
EĞİTİM DÜZEYİ	Ön Lisans	4	7,7
	Lisans	21	40,4
	Yüksek Lisans	20	38,5
	Doktora	7	13,5
MESLEKİ DENEYİM SÜRESİ	1-5 Yıl	15	28,8
	6-10 Yıl	8	15,4
	11-15 Yıl	13	25
	16 Yıl ve Üzeri	16	30,8
MESLEKİ ÜNVANI	SM Mali Müşavir	46	88,4
	Yeminli Mali Müşavir	6	11,6
ÇALIŞMA ŞEKLİ	Bağımlı	42	80,8
	Bağımsız	10	19,2
ÇALIŞMA YERİ (BAĞIMLI İÇİN)	Muhasebe Bürosu	22	42,3
	Özel Kuruluş	29	55,7
	Kamu Kurumu	1	2,0

Araştırmanın katılımcıları konumundaki muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerini ele aldığımızda, öncelikle %57,7'sinin (30 kişi) kadın, %42,3'ünün (22 kişi) erkek olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda, katılımcıların büyük çoğunluğu (%40,4 - 21 kişi) 31-40 yaş aralığındadır. Evli olanların oranı ise %55,8'dir (29 kişi). Katılımcıların aylık gelirleri göz önünde bulundurulduğunda, en yüksek oran %42,3 (22 kişi) ile 2001-4000 Türk Lirası grubuna aittir. Katılımcıların eğitim düzeylerini dikkate aldığımız zaman ise %40,4 (21 kişi) ile en büyük paya lisans mezunlarının sahip olduğunu görmekteyiz. Lisans mezunlarını %38,5 (20 kişi) ile yüksek lisans mezunları takip etmektedir. Mesleki deneyim süresi açışından katılımcıların %28,8'i (15 kişi) 1 ile 5 yıl arası tecrübeye sahiptir. Katılımcıların çalışma şekline baktığımızda, %80,8'i (42 kişi) bağımlı olarak çalışmaktadır. Bağımlı çalışanların ise %55,7'si (29 kişi) özel bir kuruluşta çalışmaktadır. Katılımcıların %42,3'ü (22 kişi) muhasebe bürosunda çalışırken, sadece %2'si (1 kişi) kamu kurumunda çalışmaktadır.

Tablo 2: Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleğe Giriş ve Sınavlar Hakkındaki Görüşleri

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Mesleğe Giriş Konusunda Görüş	Mevcut Sistem İyi ve Yeterlidir	23	44,2
	Mesleğe Giriş Zorlaştırılmalıdır	26	50
	Mesleğe Giriş Kolaylaştırılmalıdır	3	5,8
Mesleğe Giriş Konusunda Yeni Bir Yasal Düzenlemeye Gereksinim Var mı?	Evet	32	61,5
	Hayır	20	38,5
Sınavlara Giriş İçin Aranan Ön Koşullar Size Göre Yeterli mi?	Evet	22	42,3
	Hayır	30	57,7
SMMM Olmak Size Göre Tüm Süreçler Göz Önüne Alındığında Nasıl Bir Süreçtir?	Zor	20	38,5
	Normal	28	53,8
	Kolay	4	7,7

Katılımcıların mesleğe giriş ve sınavlar hakkındaki görüşleri yukarıda tablo 2'de yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların %50'si (26 kişi) mesleğe girişin zorlaştırılması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda, katılımcıların %61,5'i (32 kişi) mesleğe giriş konusunda yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulduğunu düşünürken, katılımcıların %38,5'i (20 kişi) yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyaç olmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla araştırma bulgularına göre, katılımcıların mesleğe giriş konusundaki görüşü ile mesleğe giriş konusunda yeni bir yasal düzenlemeye gereksinim olup olmadığı sorusuna verdikleri yanıtlar örtüşmektedir. Ek olarak, katılımcıların %57,7'si (30 kişi) sınavlara giriş için aranan ön koşulların yetersiz olduğunu düşünürken, %42,3'ü (22 kişi) bu koşulların yeterli olduğunu düşünmektedir. Araştırma bulguları ışığında, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) olmak tüm süreçleri göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların %53,8'i (28 kişi) için normal, %38,5'i (20 kişi) için zor, %7,7'si (4 kişi) için ise kolay bir

süreçtir.

Tablo 3: Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştığı Sorunlar

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Meslek Mensubu Sayısı Gereğinden Fazladır	Kesinlikle Katılıyorum	27	51,9
	Katılıyorum	16	30,8
	Kararsızım	3	5,8
	Katılmıyorum	6	11,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Devlet Kurumlarında Bürokrasi Fazladır	Kesinlikle Katılıyorum	10	19,2
	Katılıyorum	9	17,3
	Kararsızım	25	48,1
	Katılmıyorum	8	15,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Mevzuatın Sık Sık Değişmesi ve Takip Edilememesi	Kesinlikle Katılıyorum	7	13,5
	Katılıyorum	11	21,2
	Kararsızım	12	23,1
	Katılmıyorum	22	42,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Büro Ortamının ve İş Düzeyinin Sıkıcı Olması	Kesinlikle Katılıyorum	6	11,5
	Katılıyorum	9	17,3
	Kararsızım	5	9,6
	Katılmıyorum	21	40,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	11	21,2
Meslek Mensuplarının Sorumluluklarına Rağmen Kazancın Düşük Olması	Kesinlikle Katılıyorum	13	25
	Katılıyorum	33	63,5
	Kararsızım	1	1,9
	Katılmıyorum	5	9,6
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Mükellefler Tarafından Az Vergi Ödetilmesi Yönündeki İstekler	Kesinlikle Katılıyorum	9	17,3
	Katılıyorum	6	11,5
	Kararsızım	22	42,3
	Katılmıyorum	12	23,1
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	5,8
Mükelleflerin Hukuka Aykırı İş Yaptırmak İstemeleri	Kesinlikle Katılıyorum	5	9,6
	Katılıyorum	10	19,2
	Kararsızım	22	42,3
	Katılmıyorum	12	23,1
	Kesinlikle Katılmıyorum	3	5,8
Denetimlerin Çok Olması	Kesinlikle Katılıyorum	4	7,7
	Katılıyorum	13	25
	Kararsızım	6	11,5
	Katılmıyorum	22	42,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	7	13,5
İş Yükünden Dolayı Özel Hayata Zaman Ayıramamak	Kesinlikle Katılıyorum	6	11,5
	Katılıyorum	15	28,8
	Kararsızım	5	9,6
	Katılmıyorum	18	34,6
	Kesinlikle Katılmıyorum	8	15,4
Meslekle İlgili Teknolojik Gelişmelere Ayak Uydurulamaması	Kesinlikle Katılıyorum	4	7,7
	Katılıyorum	4	7,7
	Kararsızım	1	1,9
	Katılmıyorum	25	48,1
	Kesinlikle Katılmıyorum	18	34,6
Tecrübeli Muhasebe Elemanının Bulunamaması	Kesinlikle Katılıyorum	1	1,9
	Katılıyorum	5	9,6
	Kararsızım	4	7,7
	Katılmıyorum	21	40,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	21	40,4

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Vergi İncelemelerinde Mükelleflerin Potansiyel Suçlu Gibi Görülmesi	Kesinlikle Katılıyorum	1	1,9
	Katılıyorum	6	11,5
	Kararsızım	25	48,1
	Katılmıyorum	16	30,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	4	7,7
Mükelleflerin Ücretlerini Ödememesi veya Düzensiz Ödemeleri	Kesinlikle Katılıyorum	7	13,5
	Katılıyorum	12	23,1
	Kararsızım	24	46,2
	Katılmıyorum	4	7,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	5	9,6
Bazı Meslek Mensuplarının Ucuza Defter Tutmaları	Kesinlikle Katılıyorum	9	17,3
	Katılıyorum	12	23,1
	Kararsızım	25	48,1
	Katılmıyorum	4	7,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	2	3,8

Tablo 3'te muhasebe meslek mensuplarının karşılaştığı sorunlar araştırma bulguları kapsamında sunulmuştur. Bahse konu olan sonuçlara göre, muhasebe meslek mensuplarının karşılaştığı en önemli sorunlar meslek mensubu sayısının gereğinden fazla olması (%82,7) ve meslek mensuplarının sorumluluklarına rağmen kazancın düşük olması (%88,5) şeklinde saptanmıştır. Bunları sırasıyla bazı meslek mensuplarının ucuza defter tutması, iş yükünden dolayı özel hayata zaman ayıramamak, mevzuatın sık sık değişmesi ve takip edilememesi, devlet kurumlarında bürokrasinin fazla olması, denetimlerin çok olması, mükelleflerin ücretlerini ödememesi veya düzensiz ödemeleri, mükellefler tarafından az vergi ödetilmesi yönündeki istekler, mükelleflerin hukuka aykırı iş yaptırmak istemeleri, büro ortamının ve iş düzeyinin sıkıcı olması gibi hususlar izlemiştir. Ayrıca meslekle ilgili teknolojik gelişmelere ayak uydurulamaması, vergi incelemelerinde mükelleflerin potansiyel suçlu gibi görülmesi ve tecrübeli muhasebe elemanının bulunamaması gibi hususlar, diğer hususlarla karşılaştırıldığında daha az karşılaşılan sorunlar olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4: Muhasebe Meslek Mensuplarının Memnuniyet Düzeyleri ve Sebepleri

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Muhasebe Meslek Mensubu Olmaktan Memnun musunuz?	Evet	24	46,2
	Hayır	28	53,8
Memnunsanız En Önemli Sebebi	Prestij	6	21,4
	Kazancın İyi Olması	2	7,1
	Mesleğin Gelişime Açık Olması	6	21,4
	İş Tatmini	14	50
Memnun Değilseniz En Önemli Sebebi	Meslek Mensubu Sayısının Fazlalığı	3	10,3
	Kazancın Düşük Olması	17	58,6
	Saygın Bir Meslek Olarak Görülmemesi	6	20,7
	İş Tatmini Sağlayan Bir Meslek Olmaması	3	10,3

Tablo 4'te muhasebe meslek mensuplarının memnuniyet düzeyleri ve sebepleri araştırma bulguları kapsamında paylaşılmıştır. Araştırmanın katılımcıları konumundaki muhasebe meslek mensuplarının %46,2'si (24 kişi) mesleklerinden memnun iken %53,8'i (28 kişi) mesleklerinden memnun değildir. Memnun olan muhasebe meslek mensuplarının %50'si (14 kişi) memnuniyet sebebi olarak iş tatminini gerekçe göstermiştir. Bunu %21,4 (6 kişi) ile mesleğin gelişime açık olması ve prestij hususları memnuniyet sebepleri olarak takip etmiştir. Memnun olmayan muhasebe meslek mensuplarının %58,6'sı (17 kişi) ise memnuniyetsizlik sebebi ve gerekçesi olarak meslek mensuplarının kazançlarının düşük olmasını göstermiştir. Bunu %20,7 (6 kişi) ile muhasebe mesleğinin saygın bir meslek olarak görülmemesi ve %10,3 (3 kişi) ile meslek mensubu sayısının fazlalığı ile iş tatmini sağlayan bir meslek olmaması sebep ve gerekçeleri izlemiştir.

Tablo 5: Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleğin İtibarı ve Saygınlığının Arttırılması için Önerileri

		KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Mesleğe Giriş Sınavları Daha Zor Bir Format Haline Getirilmeli ve Meslek Mensubu Sayısının Kontrollü Artışı Sağlanmalıdır	Kesinlikle Katılıyorum	23	44,25
	Katılıyorum	21	40,4
	Kararsızım	2	3,8
	Katılmıyorum	6	11,5
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Mesleğe Girilmesi Sonrasında Meslek Mensupları Güncel Gelişmeleri Takip Etmeli ve Kendini Geliştirmeli	Kesinlikle Katılıyorum	20	38,5
	Katılıyorum	30	57,7
	Kararsızım	1	1,9
	Katılmıyorum	1	1,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Üniversiteler ile Daha Fazla İş Birliği Yapılarak Mesleğin Akademik Ayağı Güçlendirilmeli	Kesinlikle Katılıyorum	22	42,3
	Katılıyorum	20	38,5
	Kararsızım	2	3,8
	Katılmıyorum	8	15,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Ücretler Arttırılmalı	Kesinlikle Katılıyorum	33	63,5
	Katılıyorum	17	32,7
	Kararsızım	1	1,9
	Katılmıyorum	1	1,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Denetimler Sıkılaştırılmalı	Kesinlikle Katılıyorum	2	3,8
	Katılıyorum	3	5,8
	Kararsızım	7	13,5
	Katılmıyorum	23	44,2
	Kesinlikle Katılmıyorum	17	31,7

Tablo 5'te muhasebe meslek mensuplarının mesleğin itibarı ve saygınlığının arttırılması için önerileri araştırma bulguları kapsamında sunulmuştur. Bu bağlamda, katılımcıların %84,6'sı (44 kişi) mesleğe giriş sınavları daha zor bir format haline getirilmeli ve meslek mensubu sayısının kontrollü artışı sağlanmalı yönünde bir cevap vermiştir. Aynı zamanda, katılımcıların %96,2'si

(50 kişi) mesleğe girilmesi sonrasında meslek mensupları güncel gelişmeleri takip etmeli ve kendini geliştirmeli şeklinde bir görüş sunmuştur. Ek olarak, katılımcıların %80,8'i (42 kişi) üniversiteler ile daha fazla iş birliği yapılarak mesleğin akademik ayağı güçlendirilmeli demiştir. Ayrıca, katılımcıların %96,2'si (50 kişi) muhasebe meslek mensuplarının ücretlerin arttırılması gerektiğini savunmuştur. Son olarak, denetimler sıkılaştırılmalı ifadesine muhasebe meslek mensuplarının %76,9'u (40 kişi) katılmamakta ve kesinlikle katılmamaktadır. Bu ifadeye katılan muhasebe meslek mensuplarının oranı ise sadece %9,6'dır (5 kişi).

SONUÇ VE ÖNERILER

Bu araştırma ile Kocaeli'nde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının öncelikle sorunlarını tespit etme ve daha sonra da ilgili çözüm önerileri getirme amacı güdülmüştür. Belirtilen doğrultuda, muhasebe meslek mensupları üzerinde çevrimiçi (online) anket tekniği uygulanmıştır. Anketin örneklemini Kocaeli'nde ikamet eden 52 muhasebe meslek mensubu oluşturmuştur.

Katılımcıların %50'si (26 kişi) mesleğe girişin zorlaştırılması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda, katılımcıların %61,5'i (32 kişi) mesleğe giriş konusunda yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir. Ek olarak, katılımcıların %57,7'si (30 kişi) sınavlara giriş için aranan ön koşulların yetersiz olduğunun altını çizmiştir. Araştırma bulguları ışığında, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) olmak tüm süreçleri göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların %53,8'i (28 kişi) için normal bir süreçtir. Bahse konu olan sorunla ilgili olarak, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM) Staja Başlatma ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM) Yeterlilik sınavlarının başvuru koşulları da dahil yeniden tasarlanması ile dizayn edilmesi doğru bir hamle olacaktır.

Aynı zamanda, meslek mensubu sayısının gereğinden fazla olması (%82,7) ve meslek mensuplarının sorumluluklarına rağmen kazancın düşük olması (%88,5), Kocaeli'de yaşayan muhasebe meslek mensuplarının önde gelen sorunları arasında yer almaktadır. Bunları sırasıyla bazı meslek mensuplarının ucuza defter tutması, iş yükünden dolayı özel hayata zaman ayıramamak, mevzuatın sık sık değişmesi ve takip edilememesi, devlet kurumlarında bürokrasinin fazla olması, denetimlerin çok olması, mükelleflerin ücretlerini ödememesi veya düzensiz ödemeleri, mükellefler tarafından az vergi ödetilmesi yönündeki istekler, mükelleflerin hukuka aykırı iş yaptırmak istemeleri, büro ortamının ve iş düzeyinin sıkıcı olması gibi hususlar izlemiştir. Ayrıca meslekle ilgili teknolojik gelişmelere ayak uydurulamaması, vergi incelemelerinde mükelleflerin potansiyel suçlu gibi görülmesi ve tecrübeli muhasebe elemanının bulunamaması gibi hususlar, diğer hususlarla

karşılaştırıldığında daha az karşılaşılan sorunlar olarak tespit edilmiştir.

Çözüm önerileri kapsamında ise, Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) ile İşkur daha çok iletişim halinde olabilir. Böylece üniversite mezunlarının muhasebe alanında iş bulabilme oranı belirlenebilir. Bu bağlamda üniversitelerde ilgili bölümde okuyan öğrencilerin kontrollü artışı sağlanabilir. Öğrenci almayan ve kontenjanını dolduramayan üniversitelerin ilgili bölümlerinin kapatılması söz konusu olabilir. Meslek mensubu sayısının kontrollü artışı, arz-talep dengesi kapsamında muhasebe meslek mensuplarının aldığı ücretlere de yansıyacaktır. Ek olarak, ucuza ve belirlenen tariflerin altında defter tutan muhasebe meslek mensuplarına hem devletin, hem de odaların daha ağır yaptırımlar uygulamaları, gerekirse ruhsat iptalleri gerçekleştirmeleri şarttır. Mevzuatın sık sık değişmesi ve takip edilememesi hususunda ise muhasebe meslek mensuplarının daha çok okumaları ve araştırma yapmaları için bilinçlendirilmeleri şarttır. İlgili eğitim programları ve seminerler sıklaştırılarak bu hususta muhasebe meslek mensuplarına okuma-araştırma alışkanlığının kazandırılması gereklidir. Devler kurumlarında bürokrasinin fazla olması konusunda da mevcut e-devlet uygulamalarının güncelleştirilmesi ve yeni e-devlet uygulamalarının sunulması bir çözüm önerisi olarak ele alınabilir. Aynı zamanda, gereğinden az vergi ödemek isteyen ve hukuka aykırı iş yaptırmak isteyen mükellefler hususunda ağır yaptırım ve cezalar söz konusu olmalıdır. Meslekle ilgili teknolojik geliştirmelere ayak uydurulamaması sorunu hususunda özellikle üniversitelerin ilgili bölümlerinde uygulamalı muhasebe dersleri verilmeli ve muhasebe programlarının (yazılımlarının) nasıl kullanılacağı öğretilmelidir. Bir başka ifadeyle, üniversitelerin ilgili bölümlerinde dersler yalnızca teorik olarak sunulmamalıdır. Böylelikle, gelecekte meslekle ilgili teknolojik gelişmelere daha hızlı ve kolay ayak uydurulması mümkün olacaktır. Tecrübeli muhasebe elemanının bulunamaması sorununa karşı da üniversite öğrencileri özellikle öğrenim hayatları boyunca staj yapmaya teşvik edilmeli ve özendirilmelidir. Ücretini ödemeyen veya düzensiz ödeyen mükellefler için ise devlet ve muhasebe odaları kara listeler oluşturabilir. Bu mükelleflerin ceza ve yaptırımlara çarptırılmaları, belirli bir süre daha yüksek ücret ödemeleri zorunlu hale getirilebilir. Ceza ve yaptırımların devlet ile odalar tarafından uygulanması muhasebe meslek mensuplarının mağduriyetlerini de giderilebilir. Mevzuat değişikliklerinde muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine başvurulabilir. Böylelikle, muhasebe meslek mensuplarının mevzuat değişikliğinden doğacak mağduriyeti giderilmiş olur, sürekli mevzuat değişikliklerinin önüne geçilebilir ve yeni mevzuatların muhasebe meslek mensuplarınca daha kolay kabulü ile adaptasyonu söz konusu olabilir.

Bunların yanında, muhasebe mesleğinin saygınlığının, prestijinin ve iş

tatmininin arttırılması için muhasebe odaları çok daha aktif rol oynamalıdır. Son olarak, üniversitelerle daha fazla iş birliği yapılarak mesleğin akademik ayağının güçlendirilmesi hususunda muhasebe odaları etkin bir mentorluk sistemini devreye sokabilirler. Bu kapsamda, üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavir (YMM) unvanlı öğretim üyeleri, mesleğe yeni adım atan bireyler ile adaylara mentorluk yapabilir. Muhasebe odaları bu noktada organizasyon ve çevre (network) oluşturulması hususunda etkin bir rol oynayabilir. Hiç şüphesiz, muhasebe odaları muhasebe meslek mensuplarının haklarının korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi konularında da liderlik etmelidir.

KAYNAKÇA

Alagöz, A. ve Ceran, Y. (2007). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları, Meslek Örgütünden Beklentileri ile Mesleki Vizyon Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Konya İli Uygulaması. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 14, 291-312.

Aydemir, O. (2015). Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 67, 71-84.

Çankaya F. ve Dinç E. (2012). Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Uygulama Başarısını Etkileyen Faktörler: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1, 81-102.

Dizman, Ş., ve Güney, S. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları Kamu'da Karşılaşılan Olumsuzluklar ve Beklentiler: Erzincan İli Uygulaması. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 6, 97-110.

Gökgöz, A., ve Zeytin, M. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: Bilecik ve Yalova İlleri Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1, 477-493.

Gündüz, M., ve Özen, E. (2016). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Mesleki Memnuniyet Analizi: Uşak İli Örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı: 70, 67-90.

Kaya, G. A. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Çözüm Önerileri: Elazığ'da Bir Araştırma. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 41, 207-231.

Kızıl, A., Fidan, M. M., Kızıl, C., Keskin, A. İ. (2016). TMS - TFRS, Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları: Uygulamalar, Yorumlar,

Muhasebeleştirme (2. Baskı), DER Yayınları.

Kızıl, A., Fidan, M. M., Kızıl, C., Keskin, A. İ. (2013). TMS - TFRS, Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları: Uygulamalar, Yorumlar, Muhasebeleştirme, DER Yayınları.

Kızıl, C., Akman, V., Aras, S., Erzin, N.O. (2015). Yalova İlinde İkamet Eden Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Etik Algısı. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, ss.6-31.http://dergipark.ulakbim.gov.tr/bujss/article/download/5000107378/5000105897.

Özulucan, A., Bengü, H. ve Özdemir, F. S. (2010). Muhasebe Meslek Mensuplarının Güncel Sorunları, Uygulamada Karşılaştıkları Yetersizlikler ve Meslek Odalarından Beklentilerinin Unvanları ve Mesleki Deneyim Süreleri Yönüyle İncelenmesi: Türkiye Genelinde Bir Araştırma. Muhasebe ve Denetime Bakış, Cilt: 31, 41-64.

Sekizsu, A.F. ve Sekizsu, H. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Değerlendirmeleri ve Sorunlarının Analizi: Malatya İli Örneği. International Journal of Academic Value (JAV) Studies. Cilt: 3, Sayı: 16, ss.429-438.

Tekşen, Ö. ve Tuğay, O. (2014). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları: Burdur İlinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, 223-232.

Yürekli, E. ve Özdemir, S. (2017). Muhasebe Yetkinliği Özelinde Meslek Mensupları ile Mükellefler Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Denizli İli Örneği, Social Sciences Studies (SSS) Journal, Cilt: 3, Sayı: 6, ss.1008-1019.

BİRLEŞİK İMALATTA ORTAK VE YAN MAMULLERİN MALİYETLERİNİN HESAPLANMASI VE ENTEGRE ET TESİSİNDE BİR UYGULAMA*

Calculating Cost Of The Joint And By-Products In Combined Production And An Application In Integrated Meat Plant

Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

Gürbüz GÖKÇEN, İsmail Altuğ BAYSAK******

Gönderim Tarihi: 05.01.2019 Kabul Tarihi: 21.01.2019

ÖZ: Dünyanın değişimiyle paralel olarak endüstri sistemleri ve dolayısıyla üretim süreçlerine dair her şey zamanla değişmiştir. Buharlı makinelerin icadıyla başlayan sanayi devrimleri bugünlerde neredeyse insan faktörünü saf dışı edebilecek bir düzeye erişmiştir. Kuşkusuz ki üretim süreçlerinde ve tekniklerinde ortaya çıkan bu değişimler, sürdürülen faaliyetlerde daha verimli olma arzusunun bir sonucudur. İşletmelerin odak noktası olan yüksek kar, rekabet koşulları nedeniyle dikkatleri üretim maliyetlerinin üzerine çekmiş ve düşük maliyetle üretilmiş aynı nitelikteki mamul, işletmelerin rakiplerine karşı elini güçlendirmiştir. Maliyet hususunun bu denli önem arz etmesi, klasik muhasebe anlayışının beklentilere cevap verememesine ve maliyet muhasebesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Maliyet muhasebesinin en temel amacı olan mamul maliyetlerinin belirlenmesi için birçok farklı teknik geliştirilmiştir. Çoğu işletme için maliyet belirleme süreci basit olsa da üretim tekniği ve yapısı gereği zaruri olarak aynı üretim sürecinde birden fazla mamul elde eden işletmelerde bu maliyet hesaplamaları kolay olmamaktadır. Böylesine bir homojen yapıda her mamul için ayrı ayrı maliyet hesaplaması yapılamayacağı için sorunun çözümü adına birçok farklı maliyet hesaplama tekniği geliştirilmiştir. Her yöntem birleşik imalat yapan tüm işletmelere uymayacağı gibi gerçekçi olmayan sonuçlara da ulaştırabilir.

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Denetimi Tezli Yüksek Lisans Programı'nda tamamlanan "Birleşik İmalatta Ortak ve Yan Mamullerin Maliyetlerinin Hesaplanması, Denetlenmesi ve Bir Uygulama" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi/İşletme Fakültesi/İşletme Bölümü/Muhasebe ve Finansman, ggokcen@marmara.edu.tr, ORCID ID : 0001-9854-8522

*** Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Muhasebe Denetimi, ismailbaysak@gmail.com, ORCID ID : 0003-1154-206X

Bu nedenle her işletme bu yöntemler arasından kendisine en uygun olan yöntemi seçmeli ve bu doğrultuda hesaplamalarını gerçekleştirmelidir. Bu çalışmada birleşik imalat şeklinde üretim yapan bir entegre et tesisinin verileri kullanılarak çeşitli hesaplama yöntemleri vasıtasıyla mamul maliyetleri hesaplanmış, sonuçları analiz edilmiş ve işletme için en uygun olan yöntem belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maliyet Muhasebesi, Birleşik İmalat.

Jel Sınıflandırması: M40, M41.

ABSTRACT: In parallel with the change of the world, everything about industrial systems and hence production processes has changed over time. Industrial revolutions, which started with the invention of steam engines, have reached a level that can almost eliminate the human factor. Undoubtedly, these changes in production processes and techniques are the result of the desire to be more efficient in the continuing activities. High profit, which is the focal point of the enterprises, attracted attention to production costs due to the competition conditions and the products with the same quality produced at low cost strengthened their hand against the competitors. The importance of cost considerations has led to the classical accounting approach not being able to respond to expectations and the emergence of cost accounting.

Many different techniques have been developed to determine the product costs which is the main purpose of cost accounting. Although the costing process for most enterprises is simple, these cost calculations are not easy in enterprises that get more than one product in the same production process due to their production technique and structure. Since the cost calculation can not be made for each product separately due to such a homogeneous structure, many different cost calculation techniques have been developed for the solution of this problem. Each method can not be suitable for the enterprises that makes the combined production, but it can also lead to non-actual results. For this reason, each enterprise should choose the method which is most suitable for it and perform its calculations accordingly.

In this study, the product costs are calculated by various calculation methods by using the data of an integrated meat processing plant which have combined manufacturing, the results are analyzed and the most suitable method for the enterprise is tried to be determined.

Keywords: Cost Accounting, Joint Production.

JEL Classification: M40, M41.

GİRİŞ

Dünyanın küresel bir pazar haline gelmesi talebin aynı nitelikteki ürüne daha düşük fiyatlarla ulaşmasının yolunu açmıştır. Süreklilik ve karlılığı amaç edinen işletmeler ise bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek için çeşitli arayışlara girmişler ve fiyatlarını belirli bir seviyeden fazla yükseltemeyecekleri için maliyetlerini düşürmeye yönelmişlerdir.

İşletmelerin üretim maliyetlerine odaklanması muhasebenin kapsamının genişlemesine, genel muhasebe olarak da adlandırılan finansal muhasebenin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Bu noktada maliyet muhasebesi olarak adlandırılan yeni bir muhasebe disiplini ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızın konusu maliyet muhasebesinin en yoruma açık ve tartışmalı konularından olan birleşik ve yan mamullerin birleşik maliyet paylarının hesaplanmasıdır. Bazı üretim işletmelerinde imalat süreçleri sonunda tesadüfi ya da mecburi olarak asıl üretilmek istenen mamul ya da mamuller haricinde başka mamul veya mamuller de elde edilmektedir. Anlatılan şekildeki üretim sürecine birleşik imalat süreci, süreç esnasında ortaya çıkan maliyetlere birleşik maliyet, asıl üretilmek istenen mamul ya da mamullere birleşik mamul ve asıl üretilmek istenen mamul olmayıp süreç esnasında tesadüfi ya da mecburi olarak ortaya çıkmış mamul veya mamullere de yan mamuller adı verilmektedir. Çiğ sütten yoğurt, kaymak, yağ, canlı hayvandan sakatat, et üreten işletmeler bu tür birleşik imalat süreci olan işletmelere örnek verilebilir. Çalışmamızın amacı ise tek bir üretim aşamasında birden fazla mamul elde edilmesi durumunda ortaya çıkan maliyet muhasebesi sistemi içinde geliştirilen birleşik ve yan mamul maliyet hesaplama yöntemlerinin olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınması, mamul maliyetleri hesaplamalarına ışık tutacak en uygun yöntemin tespit edilmesidir.

TEMEL MUHASEBE KAVRAMLARI

Muhasebe Kavramı

Muhasebe, işletmenin para ile ölçülen faaliyetlerini kontrol altında tutabilmesi, izleyebilmesi ve sonuçlarını çıkarabilmesi için bu parasal faaliyetlerin kayda alınması, aynı özellikteki işlemlerin sınıflandırılması ve işletme taraflarına bilgi vermek amacıyla özetlenip raporlanması ve bilgilerin analiz edilip yorumlanması işlemidir (Gökçen, 2009:3).

Muhasebenin Sınıflandırılması

Sanayi devrimiyle birlikte rekabet koşullarının güçleşmesi, işletmelerin maliyetlerini düşürmeye odaklanması ve kurumsallaşma temellerinin atılması geleneksel muhasebe sisteminin beklentileri karşılayamamasına, dolayısıyla

geleneksel muhasebe anlayışının değişmesine yol açmıştır. O dönemdeki değişiklikler nedeniyle tek çatı altında izlenemeyen muhasebe, günümüzde genel itibarıyla 3 kola ayrılır. Bu kollar finansal muhasebe, genel muhasebe ve maliyet muhasebesidir. Çalışmamızın ana konusu maliyet muhasebesine dahil olmakla birlikte diğer muhasebe dallarını da kısaca şu şekilde tanımlayabiliriz;

Finansal Muhasebe: Ülkemizde ticari muhasebe, genel muhasebe ve mali muhasebe olarak da adlandırılmakta olup işletmenin dışarıdan temin ettiği veya dışarıya sunduğu hizmet ya da malların değer hareketlerinin izlendiği, aynı zamanda çeşitli işletme ilgililerine bilgi sağlamak amacıyla hazırlanacak olan finansal tablolara veri sağlayan muhasebe dalıdır.

Yönetim Muhasebesi: Yöneticilerin alacakları kararlar için gerek duydukları bilgileri hazırlayan yorumlayan, yıllık bütçeler ve diğer planlama ve kontrol teknikleriyle etkin bir kontrol sürecinin verilerini sunan muhasebe dalıdır (Gökçen vd., 2014:5).

Maliyet Muhasebesi: İşletmelerin üretim faaliyetleri esnasında ortaya çıkan her türlü değer hareketlerini kaydeden, sınıflayan, raporlayan ve yorumlayan, maliyetleri üretilen mamullerin çeşitli özelliklerine göre hesaplayan çalışmaların tümüdür (Çetiner, 2000:9).

Maliyet Muhasebesine İlişkin Temel Bilgiler

Maliyet muhasebesi içerik bakımından muhasebe teorisi ve muhasebe tatbikatı bakımından ikiye ayrılmaktadır. Maliyet muhasebesi teorisi, temel maliyet muhasebesi kavramları ile maliyet muhasebesi prensiplerini içermektedir. Maliyet muhasebesi tatbikatı ise maliyet hesaplama usul ve teknikleriyle; işletme plan, program ve bütçeleri; kontrol, denetim ve yönetim kararlarına yardımcı olacak metotları kapsamaktadır (Atamanalp vd., 2000:3).

Maliyet muhasebesi üretilen ve satılan mamul ve hizmetin birim maliyetini ve bu maliyeti oluşturan ilk madde ve malzeme, işçilik giderleri ve genel imalat giderlerinin kendine özgü sistem ve yöntemleriyle miktar ve değerlerini saptamakla ve yönetim, ortaklar ve alacaklılar için gerekli mali tabloları düzenlemekle görevlidir (Uragun, 1993:22).

Maliyet Muhasebesinin Amaçları

Maliyet muhasebesinin amaçları genel itibarıyla şu şekilde sıralanabilir (Altuğ, 2015:10);

· Mamul maliyetlerini hesaplayarak fiyatın belirlenmesine, stok değerlemesine ve faaliyet sonuçlarının çıkartılmasına yardımcı olmak.

· Giderleri sınıflandırarak maliyetlerin etkin şekilde kontrolüne yardımcı

olmak.

· Kısa veya uzun dönemli planlamalara yardımcı olmak.

· Yönetimin verecek olduğu kararlar için doğru ve güvenilir bilgiler sunarak yardımcı olmak.

Birleşik üretim yapan işletmelerde maliyet muhasebesi, yukarıda belirtilen amaçlarına ulaşabilmesi için birleşik ve yan mamulleri doğru bir şekilde birbirlerinden ayırt etmeli ve bu mamullerin birim maliyetlerini gerçekçi bir şekilde hesaplamalıdır.

BİRLEŞİK VE YAN MAMULLERDE MALİYET HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

Birleşik Mamul Kavramı

Birleşik mamuller, aynı hammaddeden aynı imalat işlemleri sonucunda ortaya çıkan, değerleri birbirine yakın iki veya daha fazla mamul olarak tanımlanmaktadır (Uslu vd., 1990:259). Petrol rafineleri, kereste fabrikaları, et paketleyicileri ve un fabrikaları gibi birleşik imalat yapan işletmelerde ortak yapılan üretim süreci sonunda, farklı mamuller ortaya çıkabilmektedir (Tsai, 1996:726). Elde edilen mamullerden değeri göreceli yüksek olanlar birleşik mamullerdir (Ömürbek vd., 2013:62). Tanımdan da anlaşılacağı üzere birleşik mamuller aynı üretim sonucu ortaya çıkar ve mamullerin değerleri birbirine yakındır. Üretim tekniği yapısı gereği birleşik mamulleri birbirinden ayırmak mümkün değildir (Altuğ, 2015:395).

Birleşik mamullerin temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Öztürk, 2002:2):

· Ayrılma noktasına kadar homojendirler.

· İşletmelerin ortak amacı bu ürünleri üretmektir.

· Piyasa değerleri yan mamullere nispeten daha fazladır.

· Belirli bir piyasa fiyatı olan mamullerdir.

Yan Mamul Kavramı

Asıl üretilmek istenen mamulün üretilmesi amacıyla gerçekleştirilen süreçte, istem dışı ve tesadüfi olarak ortaya çıkan, birleşik mamul niteliğine sahip olmayan mamuller yan mamul olarak adlandırılmaktadır (Rayburn, 1996,256). Birleşik imalatla ortaya çıkan mamulleri birleşik mamulden ayıran nokta, işletmenin yer aldığı sektör ve faaliyet alanı ve ortaya çıkan mamulün birleşik mamule göre miktar ve değer olarak daha düşük olmasıdır (Uslu, 1992:305-306).

Birleşik Maliyet Kavramı

Birleşik maliyet, iki ya da daha fazla sayıda mamulün elde edilebilmesi için ilk madde ve malzemenin üretime bağlı tutulduğu, ayrılma noktasına kadar olan, ilk üretim safhasının tüm maliyetleridir (Yükçü, 1999:379).

Ayrılma Noktası ve Ek Maliyet Kavramları

Ayrılma noktası, birleşik ve yan mamullerin üretiminin ilk safhası esnasında tek tek belirlenebildikleri ve birbirlerinden ayırt edilebildikleri üretim anı olarak tanımlanırken ek maliyetler ise her mamulün üretiminin ayrılma noktasından sonra satışa hazır hale gelebilmesi için yapılan ilgili mamule özgü maliyetler olarak ifade edilebilir (Yükçü, 1999:380).

İşletmelerin bazıları ortaya çıkan mamulleri doğrudan satarken, bazıları da ayrım noktasından sonra ek işlemlere tabi tuttuktan sonra satabilmektedir. Bunun nedeni; bazı mamullerin ayrım noktasından sonra piyasasının olmaması veya ayrım noktasından sonra satılabilir olsa da bu mamulleri ek işlemden sonra satmanın daha avantajlı olmasıdır (Bursal vd., 2000:321).

Birleşik maliyetler için bir dağıtım işlemi yapılması gerekirken, birleşik imalat sonucu ortaya çıkan mamullere yüklenilen ek maliyetler için bir dağıtım yapılması gerekmemektedir (Altuğ, 2015:397). Çünkü ayrım noktasından önce ortaya çıkan birleşik maliyetlerin hangi mamul ile ne derece alakalı olduğu bilinemez ve dolayısıyla ancak dağıtım işlemi gerçekleştirildikten sonra birleşik mamullere yüklenebilir. Bu açıdan ayrım noktası, birleşik maliyetlerin birleşik mamul ve yan mamullere dağıtımı ve ayrım noktasından sonra ortaya çıkan ek maliyetlerin her bir mamule tek tek yüklenmesi önemli olmaktadır (Yükçü, 1999:380).

Birleşik Mamullerde Maliyet Hesaplama Yöntemleri

Birleşik üretimde üretilecek olan mamullerin birbirlerinden ayrı mamuller olarak saptanabildiği ayrılma noktasına kadar yapılan birleşik maliyetlerin birleşik mamullere nasıl yükleneceği sorunu ortaya çıkmaktadır (Büyükmirza, 2014:304).

Aynı ilk madde ve malzemeden üretilen birleşik mamullerin birim maliyetlerinin saptanabilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Birleşik mamullerin maliyet hesaplamalarının yapılması; gelir tabloları ve bilançoların hazırlanmasında satışlar, satışların maliyeti, satış karları ve stokların maliyetlerinin bulunması açısından gerekli görülmektedir (Uragun, 1993:629). Birleşik mamullerde maliyet hesaplama yöntemleri şu şekilde sıralanabilir (Uslu vd., 1990:265):

1. Üretim miktarı yöntemi,

2. Ağırlıklı ortalama yöntemi,

3. Satış hasılatı yöntemi,

4. Net Satış hasılatı yöntemi,

5. Birleşik maliyetleri dağıtmaksızın brüt karı hesaplama yöntemi.

Üretim Miktarı Yöntemi

İlgili yöntem, birleşik maliyetlerin ayrılma noktasındaki mamul miktarlarını baz alarak birleşik maliyetlerin dağıtılması esasına dayanır. Yöntemin sağlıklı sonuçlar verebilmesi, mamullerin piyasa değerlerinin eşit ya da birbirine çok yakın olmalarına bağlıdır. Mamullerin ölçü birimleri birbirlerinden farklıysa, miktarlar ortak bir ölçü birimine dönüştürülerek hesaplamalar gerçekleştirilir (Karakaya, 2014:292).

Bu yöntemde birleşik maliyetler, toplam birleşik mamul miktarına bölünerek, birim başına isabet eden birleşik maliyet payı hesaplanır ve üretim miktarları birim başına düşen birleşik maliyet payı ile çarpılarak, her bir birleşik mamulün birleşik maliyetten alacağı pay belirlenir (Gersil vd., 2015:18). Buna göre üretim miktarı yönteminde her mamule yüklenilecek birleşik mamulü şu şekilde formüle edebiliriz.

Birleşik mamul (x)'in maliyet payı=(Birleşik maliyet tutarı/Toplam birleşik mamul miktarı)*X mamulünün miktarı

Ağırlıklı Ortalama Yöntemi

Katsayılı bölme yöntemi olarak da adlandırılan bu yöntemde, elde edilen ürünlerin her birine miktarları, üretim zorluğu, satış giderleri, satış fiyatları, kullanılan malzeme miktarı vb. değişkenler göz önüne alınarak birer ağırlık veya katsayı verilir. Tüm mamuller kendisine atanan katsayı ile çarpılarak eş değer mamul miktarlarına dönüştürülmüş olur (Uslu, 1991:298). Birleşik maliyet, toplam eş değer mamul miktarına bölünür ve eş değer mamul miktarı başına birleşik maliyet bulunur. Bu tutarla her mamulün eş değer miktarı çarpılarak, mamullerin birleşik maliyet payları bulunur (Uslu vd., 1990:266).

Ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi, üretim miktarı yöntemine nispeten maliyetlerin oluşumuna daha ayrıntılı olarak iner ve birleşik maliyetin dağıtımını kendi şartları çerçevesinde değerlendirir. Ağırlık katsayılarının saptanmasını, fiziki ölçütler yerine subjektif ölçütler temeline dayandırdığından keyfi tespitlere yol açabilmektedir. Çünkü aynı hammaddeden ya da yarı mamulden farklı miktarlarda ve değerlerde üretilen ürünler için, harcanan üretim girdilerinin tek tek ölçümlenmesine imkan olmadığına göre bunların tahminlere dayandırılmasından başka seçenek

kalmamaktadır.

Satış Hasılatı Yöntemi

Satış hasılatı yöntemi, birleşik mamullerden daha yüksek satış tutarına ya da satış fiyatına sahip olanların, maliyetten daha yüksek pay almaları gerektiği varsayımına dayanmaktadır (Kartal vd., 2003:130). Yani maliyetler ile piyasa fiyatı arasında bir ilişki olduğu ve her mamulün maliyetten taşıyabileceği bir kadar bir pay alması gerektiği mantığından yola çıkıldığı ve mamullerin belirgin piyasaları, sürekli satış olanakları olması durumunda belirlenen bir yöntemdir (Uslu vd. 1990:267).

Satış hasılatı yönteminde, direkt olarak mamullerin ayrım noktasındaki piyasa fiyatları göz önüne alındığından dolayı, ayrım noktasından sonra ek maliyetlerin olduğu durumlarda bu yöntem yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Örnekte yer alan ayrım noktası sonrasındaki ek maliyetler göz ardı edildiğinde, satış hasılatı yöntemine göre birleşik maliyet payı hesaplaması her mamulün ayrım noktasındaki piyasa fiyatının, tüm mamullerin toplam piyasa fiyatına bölümü(Piyasa değeri yüzdesi) ardından bu bölümün birleşik maliyetler toplamı ile çarpılması şeklinde hesaplanabilir. Bu açıklamayı şu şekilde formüle edebiliriz.

X mamulünün birleşik maliyet payı = (X mamulünün ayrım noktasındaki piyasa değeri/Tüm mamullerin toplam piyasa değeri)*Birleşik maliyet

Net Satış Hasılatı Yöntemi

Birleşik imalatta, bazı birleşik mamullerin ayrılma noktasından sonra bireysel üretim, ambalaj, taşıma, reklam vb. ek maliyet harcamaları söz konusu olabilir. Bu durumda satış hasılatı yöntemi yerine net satış hasılatı yönteminin uygulanması daha isabetli olacaktır (Peker, 1983:615). Birleşik mamullere, ayrılma noktasından sonra ek maliyet harcamaları yapılması durumunda, bu gider veya harcamalar satış hasılatından indirilmeli ve elde edilen net satış hasılatı hesaplamaya dahil edilmelidir. Bu yöntemde piyasa fiyatları ve ek maliyetler göz önünde bulundurulduğu için ürünlere kaldırabilecekleri kadar gider yüklenmektedir (Uslu, 1991:316). Bu yöntemi şu şekilde formüle edebiliriz.

[(((Üretim Miktarı*Piyasa fiyatı)-Ek maliyetler toplamı)/Tüm mamullerin ayrılma noktasındaki toplam piyasa değeri)*Birleşik Maliyet Tutarı]

Birleşik Maliyeti Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama Yöntemi

Birleşik maliyetlerin dağıtımında kullanılan tüm yöntemler çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Satış değerini esas alan yöntemlerde satılmayan mamuller de satılmış gibi düşünülerek hesaplama yapılmaktadır. Fakat satılmayan

mamullerin satış fiyatında maliyet hesaplamasından sonra değişiklikler olabilmektedir. Ayrıca diğer yöntemlerde karlılık oranları farklı olan mamullere gerçeği yansıtmayan birleşik maliyetler yüklenebilir. Bu nedenlerle birleşik maliyetlerin dağıtımında kullanılacak son yöntem olan birleşik maliyetleri dağıtmaksızın brüt karı hesaplama yönteminde ek maliyetler satış tutarından düşülürken birleşik maliyetlerin dağıtımı yapılmaz (Yükçü, 1999:389).

Yöntemde, mamullerin nihai satış değerinden ortalama brüt kar ve tamamlayıcı ek giderler düşülerek, doğrudan ayrılma noktasındaki maliyetlere ulaşılır. Böylece birleşik giderlerin mamuller arasındaki dağılımına da ulaşılmış olur (Büyükmirza: 2014:306).

Yan Mamullerde Maliyet Hesaplama Yöntemleri

Yan mamullerde ayrım noktasına kadar maliyet hesaplaması yapılamaz. Ancak yan mamullerin satış değerinden ya da ayrım noktasından sonraki tamamlayıcı giderlerinden yola çıkan yaklaşımlar (Büyükmirza, 2014:307) ya da yan mamullerin piyasa fiyatı ile değerlenerek gelir tablosunun çeşitli bölümlerinde gösterilmesi temeline dayanan yaklaşımlar uygulanır (Yükçü, 1999:392).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle yan mamullerin maliyet hesaplamasında temelde iki yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar:

1. Yan mamullerin maliyetten pay verilerek uygulanan yöntemler,

2. Yan mamullere maliyetten pay vermeyip yan mamullerin net satış hasılatının gelir tablosuna aktarılarak uygulanan yöntemler.

Yan Mamullere Maliyetten Pay Veren Yöntemler

Yan mamullerin önemi birleşik mamullerden daha az olduğundan bu tür yöntemlerde yan mamulün tahmini satış fiyatından toplam üretim maliyetleri düşülerek birleşik mamul maliyetinin hesaplanması yapılır. Yan mamullere maliyetten pay veren yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

* Brüt satış hasılatı yöntemi

* Net satış hasılatı yöntemi

* Piyasa fiyatından hareketle geriye doğru hesaplama yöntemi

* Tedarik yöntemi

* Yan mamullere sadece ek maliyetlerin yüklenmesi yöntemi

Brüt Satış Hasılatı Yöntemi

Bu yöntemde yan mamulün satışından elde edilen ya da tahmini satış hasılatı

birleşik giderlerden düşülür ve kalan birleşik giderler ana mamule yüklenir. Birden fazla birleşik mamul varsa birleşik mamuller arasında dağıtım işlemi yapılır (Karakaya, 2014:298).

Net Satış Hasılatı Yöntemi

Bu yöntemde, yan mamulün brüt satış hasılatından yan mamulün vücuda getirilmesi için sarf olunan giderler düşürülerek yan mamulün net satış hasılatı elde edilir. Toplam üretim maliyetinden de net satış hasılatı düşülerek birleşik mamulün ya da birleşik mamullerin toplam maliyetleri elde edilir.

Piyasa Fiyatından Hareketle Geriye Doğru Hesaplama Yöntemi

Yan mamullere toplam üretim maliyetten pay veren bu yöntemde, dönem içinde elde edilen yan mamuller piyasa fiyatıyla değerlendirilerek, bu tutardan tahmin edilen kar payları, dönem giderleri ile varsa ayrılma noktasından sonra yan mamuller için katlanılan ek giderler düşülür ve kalan tutar yan mamul maliyeti olarak kabul edilir (Arı, 2006:38).

Tedarik Yöntemi

Tedarik yöntemi, yan mamul başka bir üretim gider yerinde kullanıldığında uygulanan bir yöntemdir. Toplam maliyetten, gider yeri olarak kullanılan yan mamul maliyeti düşülür ve birleşik mamulün ya da birleşik mamullerin toplam maliyeti elde edilir.

Yan Mamullere Sadece Ek Maliyetlerin Yüklenmesi Yöntemi

Bu yöntemde, birleşik maliyetin tamamı birleşik mamullere dağıtılarak yan mamullerin birleşik üretim sürecindeki maliyetleri sıfır kabul edilir. Ayrılma noktasından sonra yan mamulleri tamamlamak için yapılan giderler ise yan mamul maliyetlerine yüklenip üretim tamamlandığında 152-Mamuller hesabına alınır ve yan mamul satışları ana mamul satışları gibi kabul edilir (Büyükmirza, 2014:311).

Yan Mamullere Maliyetten Pay Vermeyerek Yan Mamul Net Satış Hasılatını Doğrudan Gelir Tablosuna Aktaran Yöntemler

Yan mamullere, maliyetten pay vermeyerek gelir tablosunun hangi bölümünde yer alması gerektiği konusunda yaklaşımlar ise şu şekilde sıralayabiliriz:

* Yan mamul satış hasılatının diğer gelirler arasında gösterilmesi

* Yan mamul satış hasılatının ek satış hasılatı olarak gösterilmesi,

* Yan mamul satış hasılatının diğer olağandışı karlar hesabında gösterilmesi,

* Yan mamul satış hasılatının satılan esas ürün maliyetinden düşülmesi.

Yan Mamul Satış Hasılatının Diğer Gelirler Arasında Gösterilmesi

Elde edilen hasılatın belirlenemediği ya da elde etme ihtimalinin çok düşük olduğu dönemlerde uygulanan bu yöntemde yan mamullerin satılmasıyla ortaya çıkan hasılat, diğer gelirler arasında gösterilir (Buyers vd., 1967:327).

Başka bir ifadeyle bu yöntemde yan mamulün satışından elde edilecek gelirlere satışlar içinde yer verilmeyip, gelir tablosunda dönem karına, diğer gelirler kalemi içinde yer verilerek eklenirler (Altuğ, 2015:401).

Yan Mamul Satış Hasılatının Ek Satış Hasılatı Olarak Gösterilmesi

Yan mamulün satışından elde edilen gelirin ana mamuller ile birlikte değerlendirildiği bu yöntemde, yan mamulden elde edilen satış hasılatı ana mamule eklenir ve yan mamul satış hasılatı gelir tablosunda, diğer gelirler arasında değil satış hasılatı bölümünde gösterilir (Yükçü, 1999:398).

Yöntemin uygulanabilmesi, yan mamullerin belli bir satış fiyatının bulunması ve sürekli piyasasının olması gerekir. Yan mamullerden elde edilen satış hasılatının brüt satışlar bölümünde gösterildiğinde, brüt satış kar-zarar ve faaliyet kar-zararlarında değişlik olması önceki bölümden farkını ortaya koymaktadır (Akıncı vd., 1995:306).

Yan Mamul Satış Hasılatının Diğer Olağandışı Karlar Hesabında Gösterilmesi

Başlıktan da anlaşılacağı üzere yan mamullerin satış hasılatları gelir tablosunda diğer olağandışı gelir ve karlar hesabında gösterilir.

Yan Mamul Satış Hasılatının Ana Mamul Maliyetinden Düşülmesi

Bu yöntemde satılan mamul maliyetinin bir bölümünün yan mamulle ilişkili olduğu düşünülerek, yan mamulden elde edilen satış hasılatı, satılan malların maliyetinden indirilir (Akıncı vd., 1995:307).

Yan mamulün belirli bir satış değerinin olması halinde kullanılan yöntemde dönem karında bir değişiklik olmamasına rağmen brüt kar artmaktadır (Uslu, 1991:308).

Birleşik ve Yan Mamul Maliyetlemesinin İşletme Kararlarına Etkisi

Birleşik maliyetlerin dağıtımında kullanılan yöntemler, bir işletmede üretilen ve ayrılma noktasından sonra nitelik ve nicelik yönünden farklılık gösteren ürünlerin alacakları maliyet paylarını belirlemek amacıyla uygulanan yöntemlerdir. Bazı mamullerin satışa sunulabilmeleri için ek maliyet almaları gereken durumlar da olmaktadır. Dolayısıyla yöntemlerden sorunun tümünü çözmeleri beklenemez.

İşletme yönetiminin birleşik üretim hususunda en sık karşılaştığı karar durumları, elde edilen birleşik mamullerin, ayrılma noktasından sonra da ek işlemlere tabi tutulup tutulmayacağı ve birleşik mamullerin fiyatlandırılması konusudur (Bursal vd., 2000:324).

Birleşik mamul maliyetlemesinde uygulanan dağıtım yöntemlerinde, ortaya çıkan mamuller ile birleşik maliyeti oluşturan üretim maliyeti unsurları arasında, direkt ilişki kurabilmenin mümkün olmadığı ve dolayısıyla mamullerin gerçek maliyetlerinin hesaplanmasının anlamsız olduğu görülmektedir. Ayrıca üretimin teknik özelliği gereği, söz konusu mamullerden bir ya da birkaçını üretmeme şeklinde alternatifimizin olmaması da işletme kararlarında göz önüne alınması gereken ayrı bir gerçektir. Dolayısıyla uygulanan yöntemlerden elde edilen maliyet verileriyle, ayrım noktasından sonra ek işleme tabi tutup tutmama ya da fiyatlama kararları şeklindeki işletme kararlarında yanıltıcı sonuçlara ulaşma olasılığı yüksek olacaktır. Yöntemlerden elden edilen maliyet verileri bilanço ve gelir tablosunun hazırlanmasında kullanılır. Fakat yönetim kararlarında ek maliyetlere katlanılıp katlanılmaması gereği konusunda olduğu gibi daha gerçekçi olan diğer maliyetlerle ek gelirleri karşılaştırma yolunun seçilmesi gerekmektedir (Kartal vd., 2003:132).

Ek maliyete katlanma ya da katlanmama kararları, maliyet dağıtımından etkilenmeyip ek giderlerle ek gelirleri karşılaştırmaktadır. Farklı yöntemlerin dönem sonucuna etkisi farklı olduğu için yöntemlerin seçimi işletme açısından önemlidir (Arı, 2006:47).

ENTEGRE ET TESİSİNDE BİR UYGULAMA

Uygulamanın Konusu

Türkiye'de ve Dünya'da artan nüfus ile beraber gün geçtikçe temel gıdalardan biri olan kırmızı ete de ihtiyaç artmaktadır. Artan ihtiyaç doğrultusunda hayvancılık sektörü göz ardı edilemez bir öneme sahip olmaktadır. Devletler bu talebi en uygun fiyatlarla karşılayabilmek adına ilgili sektöre gerekli yatırımları ve teşvikleri yapmakta, ihtiyacı karşılayamadıkları noktada da uygun fiyatlarla ithal etmeye yönelmektedirler. Bu seçeneklere karar vermede kuşkusuz maliyet faktörü ön planda tutulmaktadır. Ülkenin sosyoekonomik yapısı, tarım alanı, iklim koşulları, teknolojik altyapısı, işçilik giderleri vb. konular üretim maliyetlerini etkilemektedir. Yerel veya küresel çaptaki işletmeler de rekabette üstünlük sağlamak amacıyla üretim yapacakları yeri bu faktörlere dayalı olarak konumlandırmaktadırlar.

Bilindiği üzere entegre et tesislerinde birçok farklı maliyet kalemi olup, üretim sonucunda da tek bir hammaddeden birçok farklı birleşik ve yan mamul ortaya

çıkmaktadır. Bu tür imalat süreçlerinin birleşik imalat olduğunu ve dolayısıyla birleşik maliyet kavramının ortaya çıktığına önceki bölümlerde değinmiştik. İşletmenin dönem karının ve mamul karlılığının hesaplanmasında birleşik maliyetlerin ortaya çıkan mamullere dağıtımı önemli bir role sahiptir. Bu çalışmamızda ülkemizde yer alan bir kırmızı et entegre tesisinin birleşik imalat sürecinde ortaya çıkan maliyetlerinin çeşitli dağıtım yöntemleri vasıtası ile birleşik mamullere ve yan mamullere dağıtımını gerçekleştirip sonuçlarını inceleyeceğiz.

Üretim Süreci Hakkında Bilgiler

İşletme satın aldığı canlı hayvanları öncelikle bünyesindeki padoklara yerleştirmekte, ardından durumları kontrol edilen canlı hayvanları kesimhaneye taşımaktadır. Kesimhanede deri, sakatat ve atıl kısımlarından ayrılan karkas et soğuk muhafaza odasına konup dinlendirilmektedir. Muhafaza odasında 0-4 c°'de dinlendirilen karkas et, birleşik mamulleri elde etmek amacıyla parçalama bölümüne aktarılmaktadır. Parçalama işlemi gerçekleştirilen karkas etten elde edilen birleşik mamuller satışa uygun hale getirilmek amacıyla yapılan ek işlemlerin ardından ambalajlanarak satışa sunulmaktadır. İşletme kesim sonrası elde ettiği deriyi tuzlama işlemi için deri bölümüne, sakatatları ise temizlenmesi için sakatat bölümüne taşımaktadır. Satışa hazır hale gelmiş olan deri ve sakatatlar anlaşmalı firmalara direkt olarak satılmaktadır. Ayrıca süreç boyunca kemik vb. insani tüketim amacıyla kullanılmayan yan ürünler rendering alanında toplanıp anlaşmalı firmalara satılmaktadır. Rendering alanına gönderilen tüm yan mamuller çalışmanın ilerleyen kısımlarında kemik başlığı altında incelenecek olup, kemik yan mamulünün ağırlığı insani tüketim amacıyla kullanılmayan yan ürünlerin toplam ağırlığını ifade edecektir.

İşletmenin 2017 yılındaki üretime soktuğu canlı hayvan sayısı, bu hayvanların toplam ve ortalama canlı ağırlıkları, toplam ve ortalama karkas ağırlıkları ve randıman bilgileri aşağıdaki Tablo 3.1'de görülmektedir.

Tablo 3.1: Örnek İşletmenin 2017 Yılı Üretim Verileri

Kesilen Canlı Hayvan (Adet)	Kesilen Canlı Hayvan (Kg)	Ortalama Canlı Hayvan Ağırlığı (Kg)	Toplam Karkas Ağırlığı (Kg)	Ortalama Karkas Ağırlığı (Kg)	Ortalama Randıman (%)
27.816	13.508.562,24	485,64	7.531.023,45	270.74	55.75

İşletme 2017 yılında gerçekleştirmiş olduğu kesim işlemleri sonucunda

691.286,01 kg deri, 27.816 takım sakatat imal etmiş olup bu mamullerin satışı sonucunda toplam 12.619.923,90 TL satış hasılatı elde etmiştir. Kesim işlemi sonrasında ortaya çıkan yan mamul satış hasılatının 2.453.042,24 TL'lik kısmı deriden, 10.166.881,66 TL'lik kısmı ise sakatatlardan elde edilmiştir. 2017 yılındaki karkas et soğutma firesi 158.904,59 kg olarak saptanmıştır. İlerleyen kısımlarda yapılacak tüm hesaplamalar karkas et soğutma firesi düşülmüş şekilde yapılacaktır. Ayrıca işletmenin parçalama işlemleri sırasında ortaya çıkan parçalama firesi 60.855,74 kilogramdır.

İlgili dönem içerisinde ortaya çıkan birleşik maliyet aşağıdaki Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: 2017 Yılı Kesim Faaliyetleri Sonucunda Ortaya Çıkan Birleşik Maliyetler

TÜR	GİDER KALEMLERİ	TUTAR (TL)
D.İ.MM	Canlı Hayvan Alım Bedeli	236.248.610,90
D.İ.M.	İşçilik Giderleri	459.812,88
G.Ü.M.	Amortismanlar	45.600,00
G.Ü.M.	Elektrik, Su, Gaz, vb. Yakıtlar	21.843,52
G.Ü.M.	Bakım - Onarım	47.942,07
G.Ü.M.	Nakliye Bedeli	43.817,39
G.Ü.M.	Endirekt İşçilikler	83.554,00
G.Ü.M.	Endirekt Malzemeler	86.194,63
TOPLAM		237.037.375,39

Mamullerin Birleşik Maliyetten Alacak Oldukları Payların Belirlenmesi

İşletmenin birleşik maliyetini birleşik mamullere dağıtabilmesi için öncelikle yan mamullerin birleşik maliyetten alacak olduğu payı belirlemelidir.

Yan Mamullerin Birleşik Maliyet Paylarının Hesaplanması

İşletme ilk ayrılma noktasında karkas et, deri ve sakatat bölümlerini elde etmektedir. İşletmenin asıl üretmek istediği birleşik mamuller, karkas et üzerinde yer almakta olup parçalama bölümüne taşınmakta, deri ve diğer sakatatlardan oluşan yan mamuller ise satışa hazır hale gelmesi için farklı ek işlemlere tabi tutulmaktadır.

İşletmenin satış politikası gereği yan mamuller ek işlemlere tabi tutulduğundan dolayı ilk ayrılma noktasında yan mamullerin birleşik maliyetten alacağı pay net satış hasılatı yöntemine göre hesaplanmalıdır.

Derinin satışa hazır hale gelebilmesi için tuzlanması, sakatatların satışa hazır hale gelebilmesi için ise temizlenmesi gerekmektedir. Bu ek işlemlerin yapılabilmesi için ortaya çıkan giderler (işçilik, kullanılacak bina alanının ve makinelerin amortisman payları, tuz maliyeti, bakım onarım, yakıt giderleri, endirekt giderler vs.), ek işlem sonrası elde edilen satış hasılatı, bu veriler ile hesaplanmış olan net satış hasılatları Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3: 2017 Yılı Kesim İşlemleri Sonucunda Ortaya Çıkan Yan Mamul Bilgileri

Yan Mamül	Satış Hasılatı (TL)	Ek Giderler (TL)	Net Satış Hasılatı (TL)
Deri	2.428.511,82	137.598,71	2.290.913,11
Sakatat	10,065,212,84	365.324,91	9.699.887,93
Toplam	12.493.724,66	502.923,62	11.990.801,04

Ana mamul olan karkas etin ayrılma noktasındaki maliyetini bulmak için, net satış hasılatları bulunmuş olan yan mamul maliyetlerinin birleşik maliyetten çıkarılması gerekmektedir. Yan mamullere net satış hasılatı yöntemi ile birleşik maliyet payı verilen bu hesaplamada gövde etin ayrılma noktasındaki birleşik maliyet payı şu şekilde olacaktır.

Birleşik Maliyet – Yan Mamullerin Net Satış Hasılatı = Karkas Et Birleşik Maliyet Payı

237.037.375,39 – 11.990.801,04 = 225.046.574,35

Birleşik maliyet payı bulunmuş olan karkas et, ek işlemlerden geçerek satışa hazır hale gelmiş birleşik mamullere dönüşecektir. Karkas et dahilinde olan birleşik mamuller için parçalama işlemi yeniden bir birleşik imalat sürecini ve beraberinde birleşik maliyet durumunu ortaya çıkaracaktır. Çünkü yeniden tek bir hammaddeden farklı değerlerde, miktarlarda mamuller ortaya çıkacaktır. Birleşik mamullerin birleşik maliyetten alacağı payları hesaplayacağımız bölüm aşağıda yer almaktadır.

Birleşik Mamullerin Birleşik Maliyet Paylarının Hesaplanması

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi karkas etin birleşik mamullere dönüşmesi için bazı ek işlemler gerekmektedir. Bu ek işlemler sonrasında parçalama departmanında yeniden bir birleşik üretim söz konusu olacak ve yeniden çeşitli mamuller ortaya çıkacaktır. İkinci ayrılma noktasına kadar olan maliyetler karkas et üzerindeki tüm mamullere yüklenmelidir. Kesimhaneden parçalama departmanına aktarılacak olan karkas et önce karkas et soğuk muhafaza bölümünde bekletilmekte ardından parçalama hattına aktarılmaktadır. Dolayısıyla 2. ayrılma noktası parçalama evresi olacak olup, karkas et birleşik

maliyet payına, karkas et soğuk muhafaza alanı maliyetleri ve parçalama bölümü maliyetleri eklenmelidir. Aşağıda yer alan Tablo 3.4'te parçalama işlemi sonuna kadar olan karkas et maliyetleri yer almaktadır.

Tablo 3.4: Parçalama İşlemleri Sonunda Ortaya Çıkmış Karkas Et Ek Maliyet Bilgileri

TÜR	GİDER KALEMLERİ	TUTAR (TL)
D.İ.MM	Karkas Et Bedeli	225.046.574,35
D.İ.M.	İşçilik Giderleri	1.072.896,72
G.Ü.M.	Amortismanlar	46.100,00
G.Ü.M.	Elektrik, Su, Gaz, vb. Yakıtlar	169.473,88
G.Ü.M.	Bakım - Onarım	19.756,84
G.Ü.M.	Endirekt İşçilikler	124.218,00
G.Ü.M.	Endirekt Malzemeler	19.184,64
TOPLAM		226.498.204,43

Yöntemleri uygun şekilde kullanabilmek için bu ayrılma noktasında ortaya çıkan yan mamul maliyetini de birleşik maliyetten düşmek gerekmektedir. 2017 yılı parçalama departmanı verilerine göre 2017 yılında parçalama işlemleri sonrasında toplam 1.166.586,20 kilogram rendering mamulü ortaya çıkmıştır. Firma politikası gereği rendering ürünlerinin satışa sunulmasında ek bir maliyet uygulanmamaktadır. Dolayısıyla rendering yan mamullerinin parçalama işlemi sonunda ortaya çıkan karkas et birleşik maliyetinden alacağı pay brüt satış hasılatı yöntemine göre hesaplanacaktır. Dönemde rendering yan mamullerinden elde edilen toplam gelir 529.642,74 TL'dir. Bu bilgiler ışığında birleşik mamullerin birleşik maliyetten alacağı pay toplam birleşik maliyetten kemik yan mamulünün satış hasılatının indirilmesi yoluyla bulunacaktır. Hesaplama aşağıdaki şekildedir.

Birleşik Maliyet Tutarı = 226.498.204,43

Rendering Yan Mamullerinin Satış Hasılatı = 529.642,74

Birleşik Mamullerin Birleşik Maliyet Payı = 225.968.561,69

Üretim Miktarı Yöntemine Göre Birleşik Maliyetlerin Dağıtımı

Üretim miktarı yönteminde birleşik maliyetin, birleşik mamullerin ayrılma noktasındaki miktarlarına göre dağıtıldığını daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Örnek işletmemizin 2017 yılında üretmiş olduğu birleşik mamuller ve bu mamullerin üretim miktarları aşağıda yer almaktadır. Birleşik maliyet 225.968.561,69 TL'dir.

Mamul	**Üretim Miktarı (Kg)**
Bonfile	126.250,19
Kontrfile	141.207,26
Tranç	365.138,84
Nuar	106.045,87
Yumurta	216.697,90
Rosto	508.320,42
Pirzola	277.284,41
Kuşbaşı	970.587,00
Kıyma	3.433.116,21
Toplam	6.144.648,09

Üretim miktarı yönteminin hesaplama formülü aşağıda gösterilmiştir.

$$\textbf{Birleşik mamul (x)'in maliyet payı} = \frac{\textit{Birleşik Maliyet Tutarı}}{\textit{Toplam Birleşik Mamül Miktarı}} \quad \textbf{x miktar}$$

$$\textbf{Ortalama Birim Maliyet} = \frac{\textit{Birleşik Maliyet}}{\textit{Toplam Üretim Miktarı}} = \frac{225.968.561,69}{6.144.648,09} = 36,7748$$

Yukarıdaki formül doğrultusunda örnek işletmemizin 2017 yılında karkas etten üretmiş olduğu birleşik mamullerin, birleşik maliyetten alacak oldukları payların hesaplama işlemlerinin yer aldığı Tablo 3.5 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.5: Üretim Miktarı Yöntemine Göre Birleşik Maliyet Dağılımları

Mamül	**Üretim Miktarı (Kg)**	**Ortalama Birim Maliyet (TL)**	**Birleşik Maliyet Payı (TL)**
Bonfile	126.250,19	36,77	4.642.832,80
Kontrfile	141.207,26		5.192.876,96
Tranç	365.138,84		13.427.928,86
Nuar	106.045,87		3.899.821,66
Yumurta	216.697,90		7.969.034,70
Rosto	508.320,42		18.693.411,42
Pirzola	277.284,41		10.197.094,84
Kuşbaşı	970.587,00		35.693.199,12
Kıyma	3.433.116,21		126.252.361,35
Toplam	**6.144.648,09**		**225.968.561,69**

Ağırlıklı Ortalama Yöntemine Göre Birleşik Maliyetlerin Dağılımı

Ağırlıklı ortalama yönteminde birleşik mamullerin her birine ağırlıkları, üretim güçlüğü, satış fiyatları ve çeşitli giderleri doğrultusunda belirlenen bir katsayı verildiğini, bu katsayılar ile mamul miktarlarının çarpılarak birleşik maliyete esas eşdeğer mamul miktarının bulunduğunu ve bulunan eşdeğer mamul miktarlarına göre maliyet hesaplaması yapıldığından daha önce bahsetmiştik. Bu açıklamalar göz önüne alınarak entegre et işletmesinde birleşik mamullere verilecek katsayıların mamul miktarları ve satış fiyatları üzerinden belirlenmesi en doğru tercih olacaktır.

2017 yılında üretilmiş olan birleşik mamuller, üretim miktarları ve satış hasılatları Tablo 3.6'da yer almaktadır.

Tablo 3.6: 2017 Yılında Üretilmiş Olan Birleşik Mamul Miktarları ve Satış Hasılatları

Mamül	Üretim Miktarı (Kg)	Toplam Satış Hasılatı (TL)	Ortalama Piyasa Fiyatı (TL)
Bonfile	126.250,19	8.673.154,19	68,70
Kontrfile	141.207,26	8.421.329,88	59,64
Tranç	365.138,84	15.092.796,13	41,33
Nuar	106.045,87	4.372.415,68	41,23
Yumurta	216.697,90	8.842.684,78	40,81
Rosto	508.320,42	20.537.714,76	40,40
Pirzola	277.284,41	16.535.689,43	59,63
Kuşbaşı	970.587,00	39.860.586,11	41,07
Kıyma	3.433.116,21	132.260.801,80	38,53
Toplam	**6.144.648,09**	254.597.172,76	

Tablo 3.6'da görülmekte olan üretim miktarı ve satış fiyatları kriterlerinden yola çıkarak en düşük hasılatın görüldüğü Nuar mamulünün katsayısı 1 olmalıdır. Nuar mamulünün satış hasılatından yola çıkarak diğer mamullerin de ağırlık katsayıları şu şekilde hesaplanmalıdır.

4.372.415,68 TL/Kg Nuar 1 ise

X birleşik mamulünün satış hasılatı TL/Kg y olur.

$$Y = \frac{x \text{ Birleşik Mamülünün Satış Hasılatı TL/Kg}}{4.372.415,68 \text{ TL/Kg Nuar}}$$

Örnek olması açısından Bonfile mamulünün ağırlık katsayısını yukarıdaki

formüle göre hesaplayalım.

Bonfile mamulünün ağırlık katsayısı = $\frac{8.673.154,19\ TL}{4.372.415,68\ TL}$ = 1,9836

Örnekteki gibi hesaplanmış olan tüm birleşik mamullerin ağırlık katsayıları Tablo 3.7'de yer almaktadır.

Tablo 3.7: Birleşik Mamullerin Hesaplanan Ağırlık Katsayıları

Mamül	Üretim Miktarı (Kg)	Toplam Satış Hasılatı (TL)	Ortalama Piyasa Fiyatı (TL)	Ağırlık Katsayısı
Bonfile	126.250,19	8.673.154,19	68,70	1,98
Kontrfile	141.207,26	8.421.329,88	59,64	1,93
Tranç	365.138,84	15.092.796,13	41,33	3,45
Nuar	106.045,87	4.372.415,68	41,23	1,00
Yumurta	216.697,90	8.842.684,78	40,81	2,02
Rosto	508.320,42	20.537.714,76	40,40	4,70
Pirzola	277.284,41	16.535.689,43	59,63	3,78
Kuşbaşı	970.587,00	39.860.586,11	41,07	9,12
Kıyma	3.433.116,21	132.260.801,80	38,53	30,25
Toplam	**6.144.648,09**	254.597.172,76		

Belirlenen değişkenler ile hesaplanmış olan ağırlık katsayıları imalat miktarları ile çarpılıp eşdeğer mamul miktarlarına dönüştürülmelidir. Daha sonrasında birleşik maliyet, toplam eşdeğer mamul miktarına bölünerek eşdeğer mamul miktarının birleşik maliyetten alacağı ortalama birim maliyet hesaplanmış olur. Bulunan birim maliyet ise ilgili mamulün eşdeğer mamul miktarı ile çarpılarak o mamulün birleşik maliyetten alacağı pay hesaplanmış olur. Belirtilen maliyet payı hesaplaması şu şekilde yapılabilir.

İmalat Miktarı x Ağırlık Katsayısı = X mamulünün eşdeğer mamul miktarı

Birleşik Maliyet / Toplam Eşdeğer Mamul Miktarı = Br. eşdeğer mamul maliyeti

X mamulünün eşdeğer mamul miktarı x Br. eşdeğer mamul maliyeti = X mamulünün birleşik maliyet payı

Kısaca formüle etmek istenirse X birleşik mamulünün birleşik maliyet payı aşağıdaki gibidir.

$$\frac{X\ \text{Mamülünün İmalat Miktarı x Ağırlık Katsayısı}}{\text{Toplam Eşdeğer Mamül Miktarı}} \text{ x Birleşik Maliyet}$$

Bu formül yoluyla birleşik mamullerin birleşik maliyetten alacakları payların

hesaplamaları ve sonuçları Tablo 3.8'de görülmektedir.

Tablo 3.8: Ağırlıklı Ortalama Yöntemine Göre Birleşik Maliyet Dağılımı

Mamül	Üretim Miktarı (Kg)	Ağırlık Katsayısı	Eşdeğer Mamül Miktarı	Birleşik Maliyet Payı (TL)
Bonfile	126.250,19	1,98	250.430,75	477.711,14
Kontrfile	141.207,26	1,93	271.967,03	518.792,84
Tranç	365.138,84	3,45	1.260.393,89	2.404.274,21
Nuar	106.045,87	1,00	106.045,87	202.288,62
Yumurta	216.697,90	2,02	438.245,45	835.978,53
Rosto	508.320,42	4,70	2.387.636,63	4,554,554,92
Pirzola	277.284,41	3,78	1.048.639,75	2.000.340,95
Kuşbaşı	970.587,00	9,12	8.848.236,17	16.878.522,08
Kıyma	3.433.116,21	30,25	103.848.017,89	198.096.098,40
Toplam	**6.144.648,09**		118.459.613,43	225.968.561,69

Satış Hasılatı Yöntemine Göre Birleşik Maliyetlerin Hesaplanması

Bu yöntem daha önce de belirttiğimiz gibi daha yüksek satış hasılatına sahip olan birleşik mamulün birleşik maliyetten daha fazla pay alması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Satış hasılatı yönteminde direkt olarak ayrılma noktasındaki piyasa değerinin satış hasılatı esas alınmaktadır. Birleşik mamuller yüksek tutarlarda ek maliyet gerektirdiği takdirde bu yöntem hatalı sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla örnek işletmenin halihazırdaki satış politikası ve verileri de bu yöntemi uygulamaya uygun değildir. Ancak yine de yöntemi inceleyebilmek adına piyasa fiyatlarından yola çıkarak bir hesaplama yapacağız. Yapılacak olan hesaplama bir birleşik mamulün satış hasılatının toplam satış hasılatı içindeki yüzdeliğini bulmak ve daha sonrasında bu yüzdeliği birleşik maliyet ile çarpmak olacaktır. Bu açıklamaları X birleşik mamulü için şu şekilde formüle edebiliriz.

X mamulünün birleşik maliyet payı =

$$\frac{\textit{X Mamülünün Ayrılma Noktasındaki Satış Hasılatı}}{\textit{Tüm Mamüllerin Ayrılma Noktasındaki Toplam Satış Hasılatı}} \text{ x Birleşik Maliyet}$$

Bu formül doğrultusunda birleşik maliyet dağılımı yapılan birleşik mamuller ve hesaplama sonuçları Tablo 3.9'da yer almaktadır.

Tablo 3.9: Satış Hasılatı Yöntemine Göre Birleşik Maliyet Dağılımı

Mamül	Toplam Satış Hasılatı (TL)	Satış Hasılatı Yüzdesi (%)	Birleşik Maliyet Payı (TL)
Bonfile	8.673.154,19	3,41	7.697.886,65
Kontrfile	8.421.329,88	3,31	7.474.379,15
Tranç	15.092.796,13	5,93	13.395.661,06
Nuar	4.372.415,13	1,72	3.880.751,98
Yumurta	8.842.684,78	3,47	7.848.354,09
Rosto	20.537.714,76	8,07	18.228.316,58
Pirzola	16.535.689,43	6,49	14.676.305,78
Kuşbaşı	39.860.586,11	15,66	35.378.394,87
Kıyma	132.260.801,80	51,95	117.388.511,54
Toplam	**254.597.172,76**	100,00	225.968.561,69

Ek işlem dolayısıyla ek maliyet gerektiren mamullerin üretildiği bir imalat sürecinde bu yöntemi uygulamak yerine net satış hasılatı yöntemini uygulamak daha doğru bir seçim olacaktır.

Net Satış Hasılatı Yöntemine Göre Birleşik Maliyetlerin Dağıtımı

Net satış hasılatı yöntemi satış hasılatı yönteminden farklı olarak ek maliyetleri de göz önünde bulundurarak birleşik maliyetlerin dağıtımını gerçekleştirir. Birleşik mamullerin ayrılma noktası sonrasında satışa hazır hale gelebilmesi için gerekli olan bireysel ek maliyetleri kendi satış hasılatlarından düşülür ve net satış hasılatları bulunur. Her bir birleşik mamulün net satış hasılatının, toplam birleşik mamuller net satış hasılatları içindeki yüzdelik payı bulunur ve ardından bu yüzdelik toplam birleşik maliyetle çarpılır. Bu açıklamaları X birleşik mamulü için şu şekilde formüle edebiliriz.

X Mamulünün Net Satış Hasılatı = X Mamulünün Satış Hasılatı - Ek Maliyetler

X Mamulünün Birleşik Maliyet Payı $\frac{\textit{X Mamülünün Net Satış Hasılatı}}{\textit{Birleşik Mamüllerin Net Satış Hasılatı}}$ x Birleşik Maliyet

Birleşik imalat süreci sonunda ortaya çıkan tüm birleşik mamullerin imalat miktarları, satış fiyatları, satış hasılatları, ayrılma noktası sonrasındaki ek maliyetleri, net satış hasılatlarının hesaplandığı Tablo 3.10 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.10: Net Satış Hasılatı Yöntemine Göre Birleşik Maliyet Dağılımı

Mamül	Toplam Satış Hasılatı (TL)	Toplam Ek Maliyet (TL)	Net Satış Hasılatı (TL)	Net Satış Hasılatı Yüzdesi (%)	Birleşik Maliyet Payı (TL)
Bonfile	8.673.154,19	257.528,70	8.415.625,49	3,42	7.731.502,38
Kontrfile	8.421.329,88	275.933,05	8.145.396,83	3,31	7.483.241,15
Tranç	15.092.769,13	551.475,90	14.541.320,23	5,91	13.359.227,09
Nuar	4.372.415,68	232.667,73	4.139.747,95	1,68	3.803.219,52
Yumurta	8.842.684,78	368.822,62	8.473.862,16	3,45	7.785.004,88
Rosto	20.537.714,76	727.657,67	19.810.057,09	8,05	18.199.657,74
Pirzola	16.535.689,43	494.463,29	16.041.226,14	6,52	14.737.202,63
Kuşbaşı	39.860.586,11	1.398.647,10	38.461.939,01	15,64	35.335.290,70
Kıyma	132.260.801,80	4.326.554,15	127.934.247,65	52,01	117.534.215,59
Toplam	**254.597.172,76**	8.633.750,21	245.963.422,55	100,00	225.968.561,69

Birleşik Maliyetleri Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama Yöntemine Göre Birleşik Maliyetlerin Dağıtımı

Bu yöntemde birleşik mamullerin toplam satış hasılatından birleşik maliyet ve ek maliyetler düşülerek birleşik mamullerin brüt satış karı bulunur. Ardından bulunmuş olan brüt satış karı toplam satış hasılatına bölünerek brüt kar marjı bulunur. Tüm birleşik mamuller brüt kar marjı oranı ile çarpılarak her mamulün ayrı ayrı brüt karları hesaplanmış olur. Son olarak mamulün satış hasılatından ek maliyetler ve brüt kar düşülerek her mamulün birleşik maliyet payı hesaplanmış olur. Bu açıklamaları şu şekilde formüle edebiliriz.

Brüt Satış Karı = Toplam Satış Hasılatı – (Birleşik Maliyet + Ek Maliyetler)

$$\text{Brüt Kar Marjı} = \frac{\textit{Brüt Satış Karı}}{\textit{Toplam Satış Hasılatı}}$$

X mamulünün Brüt Karı = Brüt Kar Marjı * Satış Hasılatı

X mamulünün birleşik maliyet payı = Satış Hasılatı – (Brüt Kar + Ek Maliyet)

Örnek işletmenin 2017 yılı verilerine dayanarak yapılan birleşik maliyet dağıtım işlemleri ve sonuçları Tablo 3.11'de yer almaktadır.

Tablo 3.11: Birleşik Maliyetleri Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama Yöntemine Göre Birleşik Maliyet Dağılımı

Mamül	Toplam Satış Hasılatı (TL)	Birleşik Maliyet (TL)	Ek Maliyet (TL)	Brüt Satış Karı (TL)	Brüt Kar Marjı (%)	Brüt Kar (TL)	Birleşik Maliyet Payı (TL)
Bonfile	8.673.154,19		257.528,70			681.148,61	7.731.502,38
Kontrfile	8.421.329,88		275.933,05			661.371,52	7.483.241,15
Tranç	15.092.769,13		551.475,90			1.185.317,01	13.359.227,09
Nuar	4.372.415,68		232.667,73			343.388,90	3.803.219,52
Yumurta	8.842.684,78		368.822,62			694.462,75	7.785.004,88
Rosto	20.537.714,76		727.657,67			1.612.935,23	18.199.657,74
Pirzola	16.535.689,43		494.463,29			1.298.635,04	14.737.202,63
Kuşbaşı	39.860.586,11		1.398.647,10			3.130.462,39	35.335.290,70
Kıyma	132.260.801,80		4.326.554,15			10.387.139,42	117.534.215,59
Toplam	**254.597.172,76**	225.968.561,69	8.633.750,21	19.944.860,86	7,85	19.994.860,86	225.968.561,69

Sonuçların Değerlendirilmesi

Bu bölümde örnek işletmenin 2017 yılı maliyet ve üretim verilerine dayanarak farklı yöntemler aracılığıyla yapılan birleşik maliyet dağıtım hesaplamaları sonuçları karşılaştırılacaktır. Hesaplamalar sonucu ulaşılan birleşik maliyetin mamullere dağıtılan birim maliyetlerinin yer aldığı Tablo 3.12 aşağıdadır.

Tablo 3.12: Birleşik Maliyet Payı Hesaplama Yöntemlerine Göre Bulunan Birleşik Mamul Birim Maliyetleri

Mamül	Üretim Miktarı Yöntemi (TL)	Ağırlıklı Ortalama Yöntemi (TL/Kg)	Satış Hasılatı Yöntemi (TL/Kg)	Net Satış Hasılatı Yöntemi (TL/Kg)	Birleşik Maliyetleri Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama Yöntemi (TL/Kg)
Bonfile	36,77	3,78	60,97	61,24	61,26
Kontrfile	36,77	3,67	52,93	52,99	53,00
Tranç	36,77	6,58	36,69	36,59	36,58
Nuar	36,77	1,91	36,60	35,86	35,80
Yumurta	36,77	3,86	36,22	35,93	35,90
Rosto	36,77	8,96	35,86	35,80	35,80
Pirzola	36,77	7,21	52,93	53,15	53,17
Kuşbaşı	36,77	17,39	36,45	36,41	36,40
Kıyma	36,77	57,70	34,19	34,24	34,24

Yukarıda yer alan Tablo 3.12'de görüldüğü üzere,

· Üretim miktarı yönteminde tüm birleşik mamullerin birim maliyetlerinin aynı olduğu göze çarpmaktadır. Bu yöntem mamullerin ayırt edici farklı özelliklerini göz ardı ederek sadece toplam birleşik mamul üretim miktarına göre birleşik maliyet payı dağıtımı yaptığından, mamullerin birleşik maliyetten aldıkları paylar farklı olsa da birim maliyet tutarlarının birbirleri ile aynı olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Diğer yöntemlere göre uygulaması daha kolay bir yöntem olmasına karşın et sektöründeki birleşik mamullerin farklı özellikleri nedeniyle yanıltıcı sonuçlar verebilir.

· Ağırlıklı ortalama yönteminde her birleşik mamule belirli değişkenler göz önüne alınarak bir katsayı tayin edilmektedir. Ancak bu katsayıların tüm değişkenleri göz önüne alan değerler olması birleşik imalatın doğası gereği her zaman mümkün olmamaktadır. Bu çalışmada birleşik mamullere üretim miktarları ve piyasa fiyatları yani satış hasılatları doğrultusunda katsayılar tayin edilmiştir. Ancak yapılan hesaplama sonucunda birleşik mamullerin birim maliyetlerinin birbirlerinden çok ayrık değerler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kuşkusuz ki yöntemin bu şekilde bir sonuç vermesinin nedeni üretim miktarları arasındaki farklılıklardır. Bu yöntemde birleşik mamullere verilecek olan katsayılar tüm değişkenler (üretim miktarı, üretim güçlüğü, harcanan zaman, piyasa fiyatı vs.) göz önünde bulundurularak objektif bir biçimde belirlenmediğinde çok yanıltıcı sonuçlar ortaya koyabilir. Et entegre tesislerindeki birleşik imalat sürecinin homojenliği de saydığımız kriterlerin belirginliğini azaltmaktadır.

· Satış Hasılatı, Net Satış Hasılatı ve Birleşik Maliyetleri Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama yöntemlerinin birbirlerine çok yakın sonuçlar verdiği görülmektedir. Sonuçların birbirlerine bu kadar yakın olmasının nedeni süreç boyunca ortaya çıkan birleşik maliyetlerin, mamullerin satışından elde edilen hasılatlara göre dağıtılması ve ayrılma noktası sonrasında yapılan ek giderlerin birleşik maliyete orana çok düşük olmasıdır. Bu yöntemler sonucunda elde edilen değerlerin, üretim miktarı yöntemi ve ağırlıklı ortalama yöntemi sonucunda elde edilen değerlere göre daha makul ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Bu 3 yöntemin neticesinde elde edilen birim maliyet verileri tabloda da görüldüğü üzere birleşik mamullerin piyasa fiyatlarına en yakın sonuçlardır. Bu nedenle bu 3 yöntem dönem sonu stok kalması halinde işletmenin yapacağı maliyet-kar analizinde, fiyat belirleme hususunda ve bu doğrultuda alınacak yeni kararlarda yöneticilere daha gerçekçi veriler sunacaktır.

Örnek işletme için en uygun olan yöntemin seçilmesi hususunda yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak satış hasılatı, net satış hasılatı ve birleşik

maliyetleri dağıtmaksızın brüt karı hesaplama yöntemi ön plana çıkmaktadır.

Bu yöntemler arasından,

· Birleşik maliyetleri dağıtmaksızın brüt karı hesaplama yönteminde tüm mamullerden elde edilen toplam karın birleşik maliyete oranı bulunarak hesaplama yapılmaktadır. Dolayısıyla her mamulün ayrı ayrı karlılığı göz önüne alınmamaktadır. Her ne kadar diğer 2 yönteme yakın sonuçlar vermiş olsa da hesaplama yöntemindeki eksiklik nedeniyle tercih edilebilirlikten uzaktır.

· Brüt satış hasılatı yöntemi genel itibarıyla net satış hasılatı yöntemine büyük benzerlik gösterse de ayrılma noktasından sonra birleşik mamullere yapılacak olan ek giderleri göz ardı etmektedir. Bu durum örnek işletmedeki birleşik mamullere yapılan ek giderlerin dişe dokunur derecede olmaması nedeniyle sonuçlar nezdinde göze batmamıştır. Ancak firmanın satış politikasını değiştirme ve bunun neticesinde ek giderlerin artması durumunda hatalı sonuçlar doğurabilir.

Net satış hasılatı yöntemi, birleşik mamullerin satış hasılatlarından ayrılma noktası sonrası yapılan ek giderlerin düşülmesi yoluyla hesaplandığından dolayı brüt satış hasılatı yöntemindeki eksik olarak görülen ek maliyetler hususunu göz önüne almaktadır. Bu 3 yöntemin birbirine çok yakın sonuçlar vermesine karşın net satış hasılatı yönteminin diğer 2 yönteme göre sürece daha kapsamlı bir bakışa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle örnek işletme için önerilebilecek en doğru yöntem net satış hasılatı yöntemidir.

SONUÇ

İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmesi, faaliyetlerini verimli bir şekilde yürütmesine bağlıdır. Maliyet hususu ise verimliliğin temel taşıdır. Günümüz rekabet koşullarında imalat işletmelerinin sürdürülebilir verimlilik için maliyetlerini devamlı olarak kontrol altında tutması ve işletme ile ilgili verilecek kararlarda dikkate alması gerekmektedir. İşletmeler şeffaf ve güvenilir maliyet verileri sayesinde alış-satış politikalarına kolaylıkla doğru şekilde yön verebilirler. İşletmelerin maliyet bilgileri ışığında yeni kararlar almak durumunda olması ve dolayısıyla maliyet verilerine ihtiyaç duyulması maliyet muhasebesi kavramını ortaya çıkarmıştır.

Maliyet muhasebesinin maliyet kontrolüne, planlamaya ve yönetim kararlarına yardımcı olmak gibi hedeflerinin yanı sıra imal edilen mamullerin maliyetinin doğru bir şekilde hesaplanması amacı da bulunmaktadır. Mamullerin birim maliyetinin hesaplanması işletmenin faaliyet sonuçlarını görebilmesi, stokların değerlemesi, fiyatların belirlenmesi ve finansal raporların düzenlenmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

Birleşik imalat işletmelerinde ortak ilerleyen üretim süreci sonucunda aynı hammaddeden birçok farklı mamul elde edilmektedir. İmalat sürecinin ortak olması sebebiyle her bir mamulün maliyeti kesin olarak bilinemezken, birleşik maliyetten alacak oldukları payların doğruya en yakın şekilde hesaplanabilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerin uygulanabilmesi için öncelikle imal edilen mamullerin birleşik mamul mü yoksa yan mamul mü olduğu belirlenmelidir. Literatürde genel kabul gören anlayışa göre birleşik mamuller işletmenin asıl üretmek istediği ve nispeten yüksek değerli mamuller olup, yan mamuller ise işletmenin birleşik imalat süreci sonucunda üretmek zorunda kaldığı nispeten düşük değerli mamullerdir.

Birleşik ve yan mamullerin birleşik maliyetten alacak oldukları payın hesaplanmasında üretim şekli, üretim tipi, piyasa koşulları ve hesaplama yapılacak olan tekniğin pratikliği gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır. Dönem sonu stok kalması halinde mamul maliyetlerinin hesaplanması, hazırlanacak olan finansal tabloları ve raporları direkt olarak etkileyeceğinden dolayı hesaplamalar doğruya en yakın sonucu verecek şekilde yapılmalıdır.

Uygulama kısmını gerçekleştirmiş olduğumuz et entegre tesisinde asıl üretilmek istenen ve piyasa fiyatı nispeten yüksek olan karkas et mamulleri birleşik mamuller, deri, sakatat ve kemik mamulleri ise yan mamuller olarak belirlenmiştir. Örnek işletmede deri ve sakatat yan mamulleri kesim aşamasında ayrılırken, kemik yan mamulü ise parçalama işlemi sırasında birleşik mamullerden ayrılmaktadır. Bu süreçten yola çıkarak işletmenin birleşik imalat sürecinde kesim ve parçalama işlemleri olmak üzere 2 ayrılma noktası olduğunu söyleyebiliriz.

Deri ve sakatat mamulleri ayrılma noktasından sonra satışa hazır hale gelebilmesi için bazı ek işlemlere gereksinim duymaktadır. Dolayısıyla ilgili yan mamullerin birleşik maliyet payları, ek işlem maliyetlerinin göz önüne alındığı net satış hasılatı yöntemine göre hesaplanmıştır. Kemik yan mamulünün payı ise ayrılma noktasından sonra herhangi bir ek işleme tabi tutulmaksızın satışa sunulduğu için satış hasılatı yöntemine göre hesaplanmıştır.

Birleşik mamullerin birleşik maliyet payları, yan mamul maliyetleri düşülmüş olan birleşik maliyet üzerinden hesaplanmaktadır. Örnek işletmenin imalat süreci sonucunda elde ettiği birleşik mamullerin maliyet payları önceki bölümlerde yer alan tekniklerin tümüyle ayrı ayrı olarak hesaplanmıştır ve sonuç olarak Üretim Miktarı Yöntemi ve Ağırlıklı Ortalama Yönteminin kullanılmak zorunda kalınan değişkenlerin birbirlerinden çok farklı olması sebebiyle alakasız sonuçlar verdiği görülmüştür. Birleşik maliyet paylarının bu yöntemlere göre hesaplanması işletmenin elinde dönem sonu stoku kalması

halinde problemli sonuçlar doğurabilir. Kullanılan diğer 3 yöntem olan Satış Hasılatı Yöntemi, Net Satış Hasılatı Yöntemi ve Birleşik Maliyetleri Dağıtmaksızın Brüt Karı Hesaplama yöntemi mamullerin satış değerlerini temel aldığı için birbirlerine çok yakın sonuçlar vermiştir. Sonuçların bu şekilde olması, birleşik mamuller için ayrılma noktası sonrasında yapılan ek işlem maliyetlerinin, birleşik maliyet tutarından çok düşük olmasının bir sonucudur. Netice itibarıyla bu 3 yöntemden birini seçmesi gereken işletmenin tercih etmesi gereken yöntem, değişim gösterebilecek olan ek maliyet durumunu da göz önünde bulundurarak Net Satış Hasılatı Yöntemi olmalıdır.

KAYNAKÇA

Akıncı, N., Erdoğan, N. (1995). Maliyet Muhasebesi. İzmir: Barış Yayınları.

Altuğ, O. (2015). Maliyet Muhasebesi. (15. Bs.). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Arı, İ. (2006). "Birleşik İmalat Maliyetlemesi ve Bor Şeker Fabrikası Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde .

Atamanalp, C., Karcıoğlu R., Orhan, S. M. (2000) Tekdüzen Hesap Planına Uygun Maliyet Muhasebesi. İstanbul: Aktif Yayınları.

Bursal, N., Ercan Y. (2000). Maliyet Muhasebesi (İlkeler ve Uygulama). (8. Bs.). İstanbul: DER Yayınları.

Buyers, C. I., Holmes, G. A. (1967). Principles of Cost Accountancy. (3. Bs.). London: The Donnington Press.

Büyükmirza, K. (2014). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. (19. Bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Çetiner, E. (2000). Maliyet Muhasebesi Teori ve Uygulama. Ankara: Gazi Kitabevi.

Gersil, A., Dedeoluk, Y. Ö. (2015). Birleşik Maliyet Dağıtım Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, Mali Çözüm Dergisi. Mayıs-Haziran.15-36.

Gökçen, G., Çelenk H., Horasan, H. E. (2014). Yönetim Muhasebesi ve Uygulamaları. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Gökçen, G. (2009). Genel Muhasebe. (2. Bs.). İstanbul: Beta Yayınları.

Karakaya, M. (2014) Maliyet Muhasebesi. (6. Bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Kartal, A., Gündüz, H. E. Sevim, A. (2003). Maliyet Muhasebesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1524.

Ömürbek, V., Kozak, H., (2013). Birleşik Mamullerde Maliyet Dağıtım Yönteminin Belirlenmesinde Analitik Hiyerarşi Sürecinin Kullanılması, MÖDAV. Sayı.2 59-77.

Öztürk, V. (2002). Üretim İşletmelerinde Ortak ve Yan Ürünlerin Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı.2.

Peker, A. (1983). Modern Yönetim Muhasebesi. (3.Bs.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Tsai, W. H., (1996). Activity-Based Costing Model For Joint Products,

Computers and Industrial Engineering. Vol:31, No.3/4. 725-729.

Uragun, M. (1993). Maliyet Muhasebesi ve Mali Tablolar. Ankara: Yetkin Kitabevi.

Uslu, S., Büyükmirza, K., Üstün, R., Bozok, S., (1990). Maliyet Muhasebesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Uslu, S. (1991). Planlama ve Kontrol Açısından Maliyet Muhasebesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 170.

Uslu, S. (1992). Maliyet Muhasebesi. Ankara: Çözüm Yayıncılık.

Yükçü, S. (1999). Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi. (4. Bs.). İzmir: Cem Ofset.

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE RAPORLANMASINA İLİŞKİN OLARAK UFRS/TFRS 4 VE UFRS 17 STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

Comparison Of IFRS/TFRS 4 And IFRS 17 In Respect Of Accounting And Reporting For Insurance Contracts

Teorik İnceleme

Mustafa OĞUZ **

Gönderim Tarihi: 17.09.2018 Kabul Tarihi: 15.10.2018

ÖZ: Sigorta muhasebesi, sigorta sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin muhasebe uygulamalarını ve finansal raporlamalarını içeren sektörel bir muhasebe sistemini yansıtmaktadır. Bir ihtisas muhasebesi olarak sigorta muhasebesi, uzmanlık isteyen ve sigortacılık sektörünün iyi bir şekilde anlaşılmasını gerektiren özellikli bir muhasebe dalıdır. Finansal tablo kullanıcıları açısından bir sigorta sözleşmesinin ilgili şirketlerce muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasının belirli ilke ve kurallara uyarak tekdüze bir şekilde yapılması, finansal tablolar aracılığıyla üretilen bilgilerin kaliteli olmasını ve nitelik açısından zengin olmasını sağlamaktadır. Finansal tabloların içerik bakımından kaliteli ve zengin olmasını sağlayan önemli düzenlemelerden biri de Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'dır. Bunlardan UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı, sigorta sözleşmelerinin tekdüze bir şekilde muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını ele alan standarttır. Söz konusu standart uzun bir süredir gündemde olmasına rağmen, sigorta sektöründe muhasebe uygulamalarının tekdüze bir hale gelmesini sağlamayamamıştır. Bu nedenle, 2017 yılı itibariyle IASB tarafından UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı adı altında sigorta sektörüne yönelik yeni bir standart yayımlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına yönelik olarak mevcut bulunan UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri ile 2017 yılı içerisinde yayımlanan ve dünyada sigorta sektöründeki muhasebe ve finansal

* Bu çalışma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Doktora Programı'nda tamamlanan "Hayat Sigorta Sözleşmelerinin "Uluslararası Finansal Raporlama Standardı 17: Sigorta Sözleşmeleri" Kapsamında Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanması" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İşletme Bölümü/Muhasebe ve Finansman, mustafaoguz@balikesir.edu.tr, ORCID ID : 0003-2017-4000

raporlama uygulamalarının tekdüze hale getirilmesini öngören UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın çeşitli açılardan karşılaştırılması suretiyle temel farklarının ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri, sigorta muhasebesi, sigorta sözleşmeleri.

JEL Sınıflandırması: M40, M49.

ABSTRACT: Insurance accounting represents a sectoral accounting system, which includes accounting applications and financial reporting of companies operating in insurance industry. As a specialized accounting, insurance accounting is a specific branch of accounting that requires expertness and a good understanding of insurance sector. For users of financial statements, being accounted and reported for insurance conracts by relevant companies in a uniformly way makes information produced through financial statements qualified and rich in quality. One of the requirements that ensure financial statements contextually qualified and rich in quality is International Accounting and Financial Reporting Standards. IFRS/TFRS 4 of these is about accounting and reporting for insurance contracts in a uniform way. Although this standard had been on the agenda for a long time, it coudn't make accounting applications in the insurance sector uniform. For this reason, in 2017, a new standard named as IFRS 17 Insurance Contracts was published by IASB. The aim of this study is to present basic differences by the comparison of IFRS/TFRS 4 Insurance Contracts being in existence for accounting and reporting for insurance contracts, with IFRS 17 Insurance Contracts requiring accounting and reporting applications to be uniform in insurance sector all over the world.

Keywords: IFRS 17 Insurance Contracts, insurance accounting, insurance contracts.

JEL Classification: M40, M49.

GİRİŞ

Sigortacılık sektörü oldukça yoğun ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bunun en önemli sebebi sigortacılığın kendi içerisinde risklere, belirsizliklere ve tehlikelere karşı insanların kendilerini güvene alma ihtiyaçlarını barındırmasıdır. İnsanlar ilk çağlardan bu yana gerek hayatlarını gerekse de maddi varlıklarını güvence altına almanın yollarını aramıştır. Ancak, bir belirsizliği önceden tahmin etmek ve sonuçlarını hesaplamak oldukça zordur. Sigorta kavramıyla birlikte kişiler hayatlarına ve maddi varlıklarına yönelik riskleri en aza indirme şansına sahip olmaktadır.

Sigortacılık faaliyetlerinin yoğun ve karmaşık yapısı, bir ihtisas muhasebesi alanı olan sigorta muhasebesi uygulamalarını da aynı şekilde etkilemiştir. Sigorta muhasebesi kendine has özellikleri olan ve karmaşık uygulamaları barındıran bir muhasebe dalıdır. Sigorta muhasebesinin barındırdığı karmaşık uygulamara yön veren çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Mevzuat, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, ulusal muhasebe standartları bunlardan yalnızca birkaçını oluşturmakta olup, bunlar, uygulama alanı ulusal düzeyle sınırlanmış düzenlemelerdir. Sigorta muhasebesini uluslararası düzeyde yönlendiren temel düzenleme ise, Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'dır. Bunlar farklı mevzuat, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve ulusal muhasebe standartlarına sahip ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerin tekdüze muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarına tabi olabilmesini öngören ilke esaslı standartlardır. Bu standartlar sayesinde uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışına ilişkin bilgilerin kaliteli hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu standartların bir kısmı farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere yönelik ortak standartlardan oluşmakta olup, bir kısmı da doğrudan özellikli alanlarda faaliyet yürüten şirketlere yönelik standartlardan oluşmaktadır. Örneğin, söz konusu standartlardan bazıları sektör ayrımı yapılmaksızın tüm şirketleri ilgilendirirken, bazıları da özellikle madencilik, inşaat ve sigortacılık gibi sektörlerde faaliyet gösteren şirketleri ilgilendirmektedir. Sigorta şirketleri açısından daha önceden yayımlanmış olan UFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı (Türkiye'deki adıyla TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı) ile IASB tarafından Mayıs 2017'de yayımlanan ve UFRS 4'ün yerini alacak olan UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı bu tür standartlardandır. UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı, özellikle sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlere yönelik olarak yayımlanan bir standart olma özelliği taşımakta olup, bu sektöre yönelik olarak yapılan bir dizi çalışmanın sonucunda ortaya çıkmış bir standart olarak karşımıza çıkmaktadır.

IASB'nin kendinden önceki uluslararası muhasebe standartlarını yayımlama yetkisine sahip kuruluş olan IASC zamanında, sigorta sözleşmelerine yönelik bir muhasebe standardının yayımlanmasına yönelik olarak Nisan 1997'de bir proje başlatılmıştır. Bu proje kapsamında IASC bünyesinde çalışmakta olan Muhasebe Standartları Belirleme Komitesi (Steering Committee) 1997 yılında bir metin yayımlamış ve 1999'a kadar bu metinle ilgili 138 adet yorum kabul edilmiştir. Bu yorumların incelenmesinin ardından, Komite IASB'ye bir rapor yazmış olup, bu rapor 2001 yılında sigorta sözleşmelerine yönelik taslak bir metin olarak yayımlanmıştır. Ancak bu taslak hiçbir zaman kabul görmemiştir. IASB, Kasım 2001 itibariyle söz konusu taslağı tartışmaya başlamış; ancak Mayıs 2002'de yapılan bir toplantıda sigorta sözleşmelerine yönelik tam bir

muhasebe standardının uygulanmasının 2005 yılına kadar mümkün olmadığı kanaatine varılmıştır. Böylece projenin iki aşamaya ayrılmasına karar verilmiştir. Birinci aşama, 2004 yılında UFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın yayımlanmasıyla tamamlanmıştır. IASB'nin bu projeyi başlatmasındaki amaç; sigorta sözleşmelerinin ölçülmesi, finansal tablolara alınması, sunumu ve dipnot açıklamalarına ilişkin ortak ve yüksek kaliteli bir standart geliştirmek olmuştur.

UFRS 4, sınırlı birtakım istisnai durumlar haricinde, bir sigorta şirketinin ihraç ettiği tüm sigorta sözleşmeleri ile elinde bulundurduğu reasürans sözleşmelerine uygulanmak üzere IASB tarafından 31 Mart 2004 tarihinde yayımlanmıştır. UFRS 4, IASB tarafından sigorta sözleşmeleri üzerine yayımlanmış olan ilk standart olma özelliği taşımaktadır. Ancak diğer standartlardan farklı olarak bu standart birtakım muafiyetlere sahip olan geçici bir standarttır. UFRS 4'ün geçici bir standart olma özelliği, sigortacılık sektöründe sürdürülen muhasebe uygulamalarına yönelik yeni ve kapsamlı bir standart yayımlanıncaya kadar, mevcut sigorta muhasebesi uygulamalarında yapılacak değişikliklerin kısıtlı değişiklikler olmasını ifade etmektedir. Bu kısıtlı değişiklikler, sigorta şirketlerinin farklı ülkelerde düzenledikleri benzer sigorta sözleşmelerinin ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasında farklı muhasebe politikaları uygulamalarına imkan tanıyan düzenlemeleri içermektedir. Geçici de olsa böyle bir standardın yayımlanma nedeni; IASB'nin sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasıyla ilgili hususlara ilişkin düzenlemelere, ilgili tarih itibariyle acil bir gereksinim duymasıdır (iasplus.com, 24.04.2018; Mirza ve Holt, 2011: 483). Bu standart, Türkiye'de TMSK (yeni ismiyle KGK) tarafından ele alınmış ve 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 25.03.2006 tarih ve 26119 sayılı Resmi Gazete'de TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri adıyla yayımlanıp, yürürlüğe konmuştur. Ancak bu standart fiilen uygulanmamaktadır.

İkinci aşama ise, UFRS 4'ün yayımlanmasının ardından sigorta sözleşmelerine yönelik tam bir standardın yayımlanacağı tarihe kadar geçen süre olarak tanımlanmıştır. Şubat 2014'e kadar FASB ile ortak yürütülen bu proje, FASB'ın projeden ayrılmasının ardından IASB tarafından yürütülmüştür. Ancak zaman içerisinde, sigorta sektörü tarafından benimsenen muhasebe uygulamalarının UMS ve UFRS'lerin uygulandığı diğer sektörlerde benimsenen muhasebe uygulamaları ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunları ortadan kaldırma üzere, 18 Mayıs 2017'de UFRS 17 yayımlanmış olup, sigorta sözleşmelerine yönelik bir standart yayımlama sürecinin ikinci aşaması sona ermiştir (iasplus.com, 24.04.2018; Ernst & Young, 2016: 4070). UFRS 17, Türkiye'de Ağustos 2018'de KGK tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, Taslak Metin

olarak yayımlanmış ve kamuoyu görüşüne sunulmuştur. Standardın yakın bir zaman içerisinde TFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri başlığıyla yürürlüğe girmesi ve TFRS 4'ün yerini alması beklenmektedir.

UFRS 4'ün geçerli olduğu süre boyunca ortaya çıkan ve çözülemeyen, ancak UFRS 17 ile çözülmesi beklenen sorunların genel olarak iki ana başlık altında toplanması mümkündür. Bunlar karşılaştırılabilirlik ve şeffaflık kaynaklı sorunlardır. Karşılaştırılabilirlik, çeşitli ülkelerdeki sigorta sektörlerinin, sigorta sektörlerinde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin ve sigorta şirketleri tarafından düzenlenen sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak finansal tablolarda yer alan bilgilerin ilgili taraflarca karşılaştırılmasını ifade etmektedir. Şeffaflık ise, sigorta şirketlerinin kamuoyuna doğru ve anlaşılabilir bilgilerin sunulmasını ifade etmektedir.

Karşılaştırılabilirlik ve şeffaflık haricinde, UFRS 17'nin doğrudan sigorta sözleşmelerine yönelik olarak da getirdiği birtakım yenilikler bulunmaktadır. Dünyadaki sigorta muhasebesi uygulamalarına bakıldığında özellikle uzun süreli sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmeleri ve raporlanmaları açısından farklı uygulamalar bulunmaktadır. UFRS 17 uzun süreli sigorta sözleşmelerine yönelik olarak oldukça önemli değişiklik ve yenilikler getirmektedir.

Bu çalışmada, UFRS 4 ile UFRS 17 karşılaştırılabilirlik, şeffaflık ve faydalı bilgilerin sunulması ile sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması açılarından karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır.

UFRS/TFRS 4 SİGORTA SÖZLEŞMELERİ STANDARDI'NA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

UFRS/TFRS 4, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine yönelik ara bir standarttır. Bu standardın yerini UFRS 17 almıştır. TMSK tarafından 2006'da yayımlanan bu standart IASB'nin sigorta sözleşmelerine yönelik evrensel bir standart oluşturma çabalarının birinci aşamasının ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kısımda UFRS 4'e ilişkin genel bilgilere yer verilecektir.

UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın Amacı Ve Kapsamı

UFRS 4'ün iki önemli amacı bulunmaktadır. Bunlar (UFRS 4, paragraf 1):

* Sigortacılar tarafından, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak sınırlı sayıda iyileştirmelerin yapılması ve

* Sigortacının finansal tablolarında sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan tutarları belirleyen ve açıklayan ve ayrıca bu finansal tabloların kullanıcılarının sigorta sözleşmelerinden doğan gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanlamasını ve belirsizliğini anlamasını sağlayacak dipnot açıklamalarının

sigortacı tarafından yapılmasıdır.

UFRS 4, sigorta sözleşmelerinin ölçümü, finansal tablolara alınması ile sunum şekline ilişkin herhangi bir amaç taşımamaktadır. Bunun yerine, sigorta sözleşmesi ihraç edenlerin belirli kısıtlamalar altında mevcut yerel muhasebe uygulamalarını devam ettirmesine izin vermektedir (Ernst & Young, 2016: 4073).

Standardın kapsamını sigorta şirketleri tarafından düzenlenen sigorta sözleşmeleri, reasürans sözleşmeleri, elde tutulan reasürans sözleşmeleri ve ihraç edilen isteğe bağlı katılım özelliği bulunan finansal araçlar oluşturmaktadır.

UFRS 4, sigorta sözleşmesi düzenleyen her işletmeyi, hukuki veya denetimsel amaçlar açısından sigortacı kabul edilmese bile, sigortacı olarak değerlendirmektedir (UFRS 4, paragraf 5). Bu durum UFRS 4'ün kapsamına giren konularla birlikte ele alındığında, standardın diğer UMS ve UFRS'lerden en önemli farkının yalnızca sigorta sözleşmesi ihraç eden sigorta şirketlerine yönelik olmadığı ve sigorta şirketleri dışında bir şirket olup, sigorta sözleşmesi tanımını karşılayan sözleşmeleri ihraç eden herhangi bir işletmenin de bu standardın kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, UFRS 4'ün işlem esaslı bir standart olduğunu göstermektedir.

İster bir sigorta şirketi tarafından isterse de başka bir işletme tarafından ihraç edilmiş olsun, herhangi bir sigorta sözleşmesi birtakım varlık ve yükümlülükler ortaya çıkarmaktadır. Bunlar genel olarak sigortalıdan olan sigorta ve reasürans alacakları ile sigorta aracılarından olan sigorta alacaklarından, ödenebilir haldeki sigorta tazminatlarından, sigorta sözleşmesine bağlı yükümlülüklerden, reasürans varlıklarından, ertelenen veya kazanılmamış prim karşılıklarından, ertelenen üretim giderlerinden meydana gelmektedir. Ancak, finansal araçlarla ilgili standartlar olan UMS 39 veya UFRS 9 kapsamına giren yatırım sözleşmelerine bağlı olarak ortaya çıkan yükümlülük ve alacaklar ile hasılatla ilgili UMS 18, UFRS 15 standartları, maddi olmayan duran varlıklarla ilgili UMS 38 standardı ve yine finansal araçlarla ilgili olan UMS 39 ve UFRS 9 standartları kapsamına giren sözleşmelerden doğan aktifleştirme ve giderlerin ertelenmesine ilişkin muhasebe işlemleri UFRS 4 kapsamına girmemektedir (Ernst & Young, 2016: 4075). Bununla birlikte, ürün garantileri, çalışanlara ilişkin emeklilik planlarından kaynaklanan varlık ve yükümlülükler, finansal olmayan kalemlere ilişkin koşullu hak ve yükümlülükler, finansal garanti sözleşmeleri, bir işletme birleşmesinde ödenecek veya tahsil edilecek koşullu bedel ve işletmenin sigortalı olduğu doğrudan sigorta sözleşmeleri UFRS 4'ün kapsamı

dışındadır (UFRS 4, paragraf 4).

UFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'na Göre Sigorta Sözleşmelerinde Saklı Türev Ürünler Ve Yaşam Sigortalarının Birikim Unsurlarına Ayrıştırılması

Saklı türev ürün, türev olmayan esas bir ürünü de içeren karma bir sözleşmenin unsuru olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, şirketler tarafından ihraç edilen tahvillerin kupon ve anaparaya ilişkin ödemelerinin altına endekslenmesi halinde, tahvillere ilişkin kupon ödemeleri altın fiyatıyla birlikte aynı doğrultuda gerçekleşecektir. Bu örnekte ihraç edilen tahviller birer borçlanma aracı olup, türev ürün niteliğinde değildir. Ancak, tahvillerin ilişkilendirildiği altın başka bir finansal aracı ifade etmekte olup, türev ürün niteliğindedir. Dolayısıyla, bu örnekte altın bir saklı türev üründür. Genel olarak saklı türev ürünler UFRS 9'da düzenlenmiş olmakla birlikte, UFRS 4 kapsamına giren sigorta sözleşmelerine ilişkin saklı türev ürünlere de UFRS 9'un uygulanması öngörülmektedir. Buna göre, bu tür ürünlerin gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmesi ve gerçeğe uygun değer değişimlerinin kar veya zararda raporlanması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 7).

UFRS 4'e göre sigorta sözleşmesinin tanımı UFRS 17 ile aynı olup, bu tanım UFRS 4 kapsamına giren sigorta sözleşmelerinin, UMS 39 veya UFRS 9 kapsamına giren finansal araçlara ilişkin birikim unsurlarının esas sözleşmeden ayrıştırılmasını ve bu standartlara göre muhasebeleştirilmesini gerektirmektedir (UFRS 4, paragraf 10). Standartta birikim unsuru, UFRS 9'a göre türev ürün olarak muhasebeleştirilmeyen ve ayrı bir araç olması durumunda UFRS 9 kapsamına girecek olan bir sözleşme unsuru olarak tanımlanmaktadır (UFRS 4, Ek A). Bu tür bir ayrıştırma işleminin yapılması halinde, ortaya çıkan unsurların muhasebeleştirilmesi açısından birtakım sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıştırmadan sonra ortaya çıkan sigorta unsurunun UFRS 4 kapsamında bir sigorta sözleşmesi gibi ölçülmesi gerekmektedir. Ortaya çıkan birikim unsurunun ise, UFRS 9 kapsamında bir finansal araç gibi ele alınıp, itfa edilmiş maliyet değeri veya gerçeğe uygun değeri üzerinden muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sigorta unsuruna ilişkin olarak ortaya çıkan primlerin hasılat olarak muhasebeleştirilmesi gerekirken, birikim unsuruna ilişkin primlerin birikim yükümlülüğündeki bir değişiklik olarak muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sözleşmenin başlangıcında ortaya çıkan işlem maliyetlerinin bir kısmının birikim unsuruna dağıtılması gerekmektedir. Bu dağıtım işleminin, gerçekten önemli bir etki yaratması halinde yapılması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 12).

Sigorta Sözleşmelerinin Ölçümü, Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanmasına İlişkin Olarak UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nda Yer Alan Düzenlemeler

Sigorta sözleşmelerinin UFRS 4 kapsamında ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına yönelik olarak muhasebe politika ve tahminleri, bunlardaki değişiklikler ile hatalara ilişkin konuları düzenleyen UMS 8 oldukça önemli rol oynamaktadır. UFRS 4 özellikle sigortacı tarafından düzenlenen sigorta sözleşmeleri ile elde tutulan reasürans sözleşmelerine yönelik konularda UMS 8'in uygulanmamasını öngörmektedir. Bununla birlikte, belli konularda da UMS 8'in ilgili düzenlemelerinin esas alınmasında herhangi bir sakınca görmemektedir. Bunlar özellikle, gelecekteki olası hasarlara ilişkin karşılıklar, borç yeterlilik testinin uygulanması, sigorta yükümlülüklerinin finansal durum tablosundan çıkarılması, reasürans sözleşmelerinde mahsup işlemi ve reasürans varlıklarında değer düşüklüğü konularını kapsamaktadır (UFRS 4, paragraf 14). Bu kısımda, söz konusu konulara ek olarak muhasebe politikalarındaki değişiklikler ve isteğe bağlı katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmelerinin ve finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve raporlanması gibi konular ele alınacaktır.

Gelecekteki Olası Hasarlara İlişkin Karşılıklar

UFRS 4'te gelecekteki olası hasarlara ilişkin karşılıklar ile afet poliçesi ve dengeleme karşılıkları gibi karşılıklar ifade edilmektedir (UFRS 4, paragraf 14). Afet poliçesi karşılıkları, alınan primler dışında yıllar boyunca oluşturulan karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Önceden belirlenmiş bir formülün esas alınması yoluyla belirli bir tutara ulaşıncaya kadar oluşturulan karşılıklardır. Bunların genellikle mevcut ve gelecekteki sözleşmelerin kapsamında gelecekteki muhtemel bir afet zararının meydana gelmesi üzerine kullanılması beklenmektedir. Dengeleme karşılıkları ise, yıllar süresince kazanılan tecrübeye bağlı bir formülün kullanılması suretiyle bazı sigorta sözleşme türleri için ortaya çıkabilecek hasar ve tazminat giderlerindeki dalgalanmaları karşılamak amacıyla ayrılan karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu karşılıklar, sigorta tazminatlarının düşük olduğu raporlama dönemlerinde karları azaltan veya sigorta tazminatlarının yüksek olduğu raporlama dönemlerinde zararları azaltan gelir düzleştirme mekanizmaları olarak kullanılmak üzere ayrılmaktadır (Ernst & Young, 2016: 4116).

UFRS 4'e göre, afet poliçesi karşılıkları ve dengeleme karşılıkları gibi yükümlülüklerin ilgili raporlama dönemi sonunda mevcut olmayan bir sigorta sözleşmesinden ortaya çıkması halinde, gelecekte ortaya çıkabilecek bu tür yükümlülüklerin finansal tablolara alınması uygun değildir (UFRS 4, paragraf 14). UFRS 4'e göre, bu tür karşılıkların finansal durum tablosunda bir

yükümlülük olarak raporlanması uygun görülmemekte, ancak özkaynaklar arasında gösterilmesinde ise herhangi bir sakınca görülmemektedir (UFRS 4, paragraf BC93).

Borç Yeterlilik Testi

Borç yeterlilik testi, gelecekteki nakit akışlarının gözden geçirilmesine dayanmak suretiyle, sigorta yükümlülüklerinin defter değerinin arttırılmasına ihtiyaç olup olmadığına ilişkin olarak yapılan bir değerlendirme olarak tanımlanmaktadır (UFRS 4, Ek A). Sigortacıların raporlama dönemi sonları itibariyle, sigorta sözleşmelerinin gelecekte yaratacağı nakit akışlarına ilişkin cari tahminler kullanmak suretiyle, finansal tablolara aldığı sigorta yükümlülüklerinin yeterli olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmenin, sigorta yükümlülüklerinin defter değerinden ilgili maddi olmayan duran varlıkların ve ertelenmiş edinim maliyetlerinin (üretim giderlerinin) düşülmesi suretiyle bulunan tutarın yetersiz olduğunu göstermesi halinde, ortaya çıkan açığın tamamının kar veya zararda raporlanması gerekmektedir. Ayrıca bu test yapılırken, sözleşmeden kaynaklanan nakit akışlarının, hasar tanzim giderleri gibi nakit akışlarının ve ayrıca saklı opsiyon ve garantilerden kaynaklanan nakit akışlarınının cari tahminlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Test sonucunda ortaya çıkan açık tutarının kar veya zararda raporlanması ve nakit akışlarına ilişkin olarak cari tahminlerin kullanılması UFRS 4'ün borç yeterlilik testinin uygulanmasında öngördüğü asgari koşullardır. (UFRS 4, paragraf 15 – 16).

Sigortacının, UFRS 4 tarafından asgari koşulların karşılanması halinde uygulanması öngörülen bir borç yeterlilik testini uygulamaması halinde, sigorta karşılıklarının UMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı'na göre yeniden hesaplanması ve sigortacının hesapladığı sigorta karşılıklarının UMS 37'ye göre hesaplanan sigorta karşılıklarından az olması halinde aradaki farkın kar veya zararda raporlanması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 17). UMS 37'ye göre, karşılık olarak finansal tablolara alınmış olan tutarın, mevcut bir yükümlülüğü yerine getirmek için dönemsonu itibariyle yapılması gereken harcamayla ilgili en gerçekçi tahmin olması gerekmektedir (UMS 37, paragraf 36). Bu en gerçekçi tahmin ise, işletmelerin yükümlülüğe ilişkin olarak dönemsonu itibariyle makul olarak ödeyeceği veya üçüncü kişilere devredeceği tutar olarak tanımlanmaktadır (UMS 37, paragraf 37). Değerleme konusu karşılığın, isteğe bağlı katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmeleri gibi çok sayıda kalemden oluşması halinde, ilgili yükümlülüğün her türlü getiriyi bunlara ilişkin olasılıklara göre ağırlıklandırmak suretiyle tahmin edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde bir tahmin etme yöntemi beklenen değer olarak ifade edilmektedir (UMS 37, paragraf 39; Sarıaslan, 2015: 774).

Türkiye'de sigorta karşılığı olarak ayrılan devam eden riskler karşılığı, UFRS/TFRS 4 kapsamında uygulanması öngörülen borç yeterlilik testi ile genel özellikleri itibariyle aynı uygulamalar olup, hesaplanışları açısından birbirinden farklıdır. Devam eden riskler karşılığı, genel olarak kazanılmamış primler karşılığının, şirketin taşıdığı risk ve beklenen masraf düzeyine göre yetersiz kalması halinde ayrılması gerekmektedir. Ayrıca sigorta ve reasürans şirketlerinin bir yıldan uzun süreli hayat sigortaları ve deprem teminatları dışındaki yükümlülükleri için bu karşılığı ayırması gerekmektedir (Sigortacılık Muhasebe Sistemi Tebliğ No: 1; Akay, 2001: 110). Devam eden riskler karşılığı ile borç yeterlilik testi arasındaki hesaplamaya ilişkin farklar şu şekildedir (Sarıaslan, 2015: 769 – 776; Ay, 2009: 71):

* Devreden risk karşılığında, karşılık tutarı brüt tutarlardan reasürör paylarının düşülmesi suretiyle bulunan net tutar üzerinden hesaplanırken, borç yeterlilik testinde karşılık tutarı brüt tutar üzerinden hesaplanmaktadır.

* Devam eden riskler karşılığında ertelenmiş edinme maliyetlerine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Borç yeterlilik testinde ise, bu maliyetlerin kazanılmamış primler karşılığından indirilmesi gerekmektedir.

* Devam eden riskler karşılığında, yönetim giderlerine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamış olup, hasar ve tazminatlarla ilgili giderlerin karşılıklara dahil edilmesi öngörülmektedir. Borç yeterlilik testinde ise, bu tür giderler karşılık hesaplamasına dahil edilmektedir.

* Devam eden riskler karşılığında beklenen hasar hesaplamalarının cari tahminlere göre yapılması gerekmemektedir. Borç yeterlilik testinde ise, cari tahminlerin esas alınması gerekmektedir.

Sigorta Yükümlülüklerinin Finansal Durum Tablosu Dışı Bırakılması

Bir sigorta şirketinin, sigorta borcunun tamamının veya bir kısmının ortadan kalkması durumunda, bu borcu finansal durum tablosundan çıkarması gerekmektedir. Bu da sigorta sözleşmesinde belirtilen borcun ödenmesi, iptal olması veya vadesinin gelmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan bir durumdur (UFRS 4, paragraf 14). Bu gereklilik finansal yükümlülüklerin finansal durum tablosu dışı bırakılmasına ilişkin UFRS 9 tarafınca öngörülen düzenlemelerle benzerlik göstermektedir (UFRS 9, paragraf 3.3.1).

Reasürans Sözleşmelerinde Mahsup İşlemi

UFRS 4, reasürans varlıklarının, reasürans borçlarıyla mahsup edilmesini ve reasürans sözleşmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan gelir ve giderler ile ilgili sigorta sözleşmesine ilişkin olarak ortaya çıkan gider veya gelirlerle mahsup edilmesini yasaklamaktadır (UFRS 4, paragraf 14). Bu durum, diğer UMS ve

UFRS hükümleriyle de uyumlu olup, reasürans sözleşmelerine ilişkin varlık, borç, gelir ve giderlerin finansal tablolarda ayrıntılı bir biçimde takip edilmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye'de sigorta şirketleri için öngörülen bilanço formatında ve Sigortacılık Hesap Planı'nda bulunan sigorta karşılıkları, netleştirilmiş tutarları üzerinden gösterilecek şekilde düzenlenmiştir. Örneğin, Türkiye'deki klasik sigorta muhasebesi uygulamalarında sigorta teknik karşılıkları içinde yer alan reasürör paylarına ilişkin tutarlar netleştirilmek suretiyle raporlanmakta olup, bu durum mahsup işlemini yasaklayan UFRS/TFRS 4'e aykırı bir durumdur (Karabınar, 2017: 57 – 58; Kırlıoğlu ve Demirci, 2016: 135 – 136; Sarıaslan, 2015: 777).

Reasürans Varlıklarının Değer Düşüklüğü

Sigorta şirketlerinin reasürans varlıklarını; dönemsonu itibariyle prim, komisyon ve ödenmiş tazminatlar gibi kesinleşmiş tutarlara ilişkin reasürörlerden tahsil edilecek tutarlar, ödenmemiş hasarlara ilişkin olarak muallak tazminat karşılığı reasürör payını ifade eden reasürör payları, sözleşmelerin devam eden risklerine ilişkin olarak kazanılmamış primler karşılığı reasürör payını ifade eden reasürörlere devredilen kazanılmamış kısmı ile aktüeryal matematik karşılığı oluşturmaktadır (Sarıaslan, 2015: 777).

UFRS 4'e göre, bir reasürans varlığında değer düşüklüğü söz konusu olabilmesi için şu koşulların oluşması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 20):

* Reasürans varlığının ilk defa finansal tablolara alınmasından sonra meydana gelen bir olayın neticesinde, sedan işletmenin sözleşme şartları kapsamında varlıkla ilgili tutarların tamamını tahsil edemeyeceğine ilişkin objektif bir kanıt bulunması ve

* Söz konusu olayın sedan işletmenin reasürörden tahsil edeceği tutarlar üzerinde güvenilir bir şekilde ölçülen bir etkisinin olması.

Bir reasürans varlığının değer düşüklüğüne uğraması durumunda, söz konusu varlığın defter değerinin buna bağlı olarak azaltılması ve değer düşüklüğü zararının kar veya zararda raporlanması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 20).

Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketleri genel olarak bu tür karşılık ayırmaya ilişkin işlemlerde UMS 37'yi esas almaktadır. UMS 37'de tazminatlara ilişkin olarak yer alan düzenlemelerin genel anlamda sigorta şirketlerinin reasürans şirketleriyle olan işlemlere uygun olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, tazminatların ayrı bir varlık olarak muhasebeleştirilmesi gerekmektedir (UMS 37, paragraf 53 ve 56). Halbuki, Türkiye'deki klasik sigorta muhasebesi uygulamalarını yansıtan örneklere bakıldığında, reasürans varlığını oluşturan teknik karşılıkların ayrı bir varlık

olarak muhasebeleştirilmeyip, ilgili tutarların yükümlülükler arasında yer alan düzenleyici kalemlerde muhasebeleştirildiği görülmektedir. Bu durum esas itibariyle UMS 37 düzenlemelerine aykırı niteliktedir. Dolayısıyla, reasürans varlıklarında değer düşüklüğü açısından UMS ve UFRS'lere tam olarak uyum sağlanabilmesi için teknik karşılıklar içerisindeki reasürör paylarının bilançonun aktif tarafında yeniden düzenlenmesi ve bu paylara ilişkin değer düşüklüğünün de bu düzenleme kapsamında düzenleyici bir kalem olarak ele alınması mümkün gözükmektedir. Bu şekilde hem UMS 37 ile finansal tabloların daha uyumlu olması sağlanacak olup, hem de UFRS 4'ün sigorta karşılıkları ile ilgili netleştirme yapılmamasını öngören hükümlere uygun bir şekilde raporlama yapılacaktır.

Muhasebe Politikalarındaki Değişiklikler

UFRS 4'te hem UMS ve UFRS'leri uygulamakta olan hem de ilk defa uygulayan sigorta şirketlerine yönelik çeşitli düzenlemelere yer verilmektedir (UFRS 4, paragraf 21). Sigorta şirketleri açısından zaman zaman sigorta sözleşmeleriyle ilgili muhasebe politikalarında değişiklik yapma ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Ancak bu değişikliklerin yalnızca finansal tabloların kullanıcıları açısından ihtiyaca uygunluğun ve güvenilirliğin arttırılması amacıyla yapılması öngörülmektedir. Sigorta şirketlerinin bu amaçları değerlendirirken, UMS 8 hükümlerini göz önünde bulundurması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 22).

UMS 8'de yer alan ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik kriterlerinin, bir muhasebe politikasının değiştirilmesine ilişkin olarak genel kriterler olduğunu söylemek mümkündür. Bu kriterler bir muhasebe politikası değişikliğine ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken genel kriterlerdir. Ancak UFRS 4'te bu genel kriterlere tam uymasa bile, spesifik birtakım muhasebe değişikliklerinin neler olabileceğine ilişkin konular açıklanmaktadır. Bunlar; cari piyasa faiz oranları, mevcut uygulamaların devamı, ihtiyatlılık, gelecekteki yatırım marjları ve gölge muhasebe konularından oluşmaktadır.

Cari piyasa faiz oranları açısından UFRS 4, sigortacıların daha önceden ölçmüş oldukları sigorta yükümlülüklerinin cari piyasa faiz oranlarını yansıtacak şekilde yeniden ölçülmesini ve ortaya çıkan değişikliklerin kar veya zararda raporlanmasını sağlamak üzere yapılan muhasebe politikası değişikliklerine izin vermekte olup, bu durumu zorunlu tutmamaktadır. Ayrıca söz konusu yükümlülüklerle ilgili diğer cari tahmin ve varsayımları düzenleyen muhasebe politiklarının da uygulanmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. UMS 8'de aksine hükümler olmasına rağmen, yalnızca sigorta yükümlülükleriyle ilgili olmak üzere, muhasebe politikalarına yönelik sigortacılar tarafından yapılan ve UFRS 4 kapsamında olan bu değişikliklerin yapılması ve tutarlı bir

şekilde uygulanması mümkündür (UFRS 4, paragraf 24). Türkiye'de sigorta karşılıklarının hesaplanmasında paranın zaman değeri dikkate alınmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, sigorta karşılıkları iskontoya tabi tutulmamaktadır. AB ülkelerinde faaliyet gösteren sigorta şirketleri açısından ise, muallak tazminat karşılıklarının hesaplanmasında varlık getiri oranının iskonto oranı olarak esas alındığı bilinmektedir. Ancak bu da UMS 37'nin karşılık tutarlarının tespitinde cari piyasa faiz oranlarının esas alınması gerektiğine ilişkin hükme aykırı düşmektedir (Sarıaslan, 2015: 779 – 780).

Mevcut uygulamaların devamı açısından UFRS 4'e göre, bir sigorta şirketinin daha önceden beri uygulamakta olduğu birtakım muhasebe uygulamalarını bu standart kapsamında devam ettirmesinde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır (UFRS 4, paragraf 25). Bu kapsamda UFRS 4'ün, sigorta yükümlülüklerinin iskonto edilmemiş bir esas üzerinden ölçülmesine, sigorta şirketlerinin gelecekteki yatırım yönetim ücretlerinin gerçeğe uygun değerinin uygun olmayan şekillerde tespit edilmesine ve sigorta sözleşmeleriyle ilgili olarak bağlı ortaklıkların muhasebeleştirilmesinde farklı şirketler tarafından farklı muhasebe politikalarının benimsenmesine imkan tanıyan ve sigorta sözleşmelerinin tekdüze bir şekilde muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasında sorunlar çıkaran uygulamalara izin verdiği anlaşılmaktadır (UFRS 4, paragraf 25; Sarıaslan, 2015: 781; Ernst & Young, 2016: 4131 – 4132).

Muhasebenin temel kavramlarından biri olan ihtiyatlılık kavramı, muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve ortaya çıkması muhtemel risklerin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. İşletmeler bu kavram gereğince gelecekte ortaya çıkması muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırmakta olup, muhtemel gelirleri ve karları içinse gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmamaktadır (Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği – 1). UFRS 4, sigorta şirketlerinin, sigorta sözleşmelerine yönelik muhasebe politikalarını, aşırı ihtiyatlılığı ortadan kaldırmak için değiştirmesini gerektirmemektedir. Ayrıca standart, sigorta sözleşmelerinin yeterli bir ihtiyatlılıkla ölçülmesi halinde, ihtiyatlılığı arttıracak uygulamalara da izin vermemektedir (UFRS 4, paragraf 26).

Gelecekteki yatırım marjları açısından UFRS 4, sigortacının, gömülü değer muhasebesine bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel gelecekteki yatırım marjlarını ortadan kaldırmak amacıyla sigorta sözleşmelerine yönelik muhasebe politikalarını değiştirmesini gerektirmemektedir. Bununla birlikte UFRS 4, söz konusu marjlar sözleşmeye ilişkin ödemeleri etkilemediği müddetçe, sigortacının bu marjları yansıtan bir muhasebe politikası uygulaması halinde, düzenlenecek finansal tabloların ihtiyaca uygunluğunda ve güvenilirliğinde azalma olacağına dair hukuken geçerli bir öngörü ortaya koymaktadır. Bu tür marjları yansıtan muhasebe politiklarına örnek olarak

sigortacının varlıkları üzerinden elde edilmesi muhtemel getiriyi yansıtan bir iskonto oranının kullanılması ve bu tür varlıklara ilişkin getirilerin tahmini bir getiri oranı üzerinden hesaplanmak suretiyle sigorta yükümlülüklerinin ölçümüne dahil edilmesi verilebilmektedir (UFRS 4, paragraf 27). Standart kapsamında bir öngörünün hukuken geçerli olabilmesi için mevcut muhasebe politikaları yerine sigorta sözleşmelerinin daha geniş kapsamlı bir şekilde muhasebeleştirilmesini öngören düzenlemelerin benimsenmesi gerekmektedir. Bu düzenlemelere örnek olarak ABD genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri verilebilir (KPMG, 2004: 31).

Bazı sigorta şirketleri tarafından uygulanan muhasebe modellerinde ortaya çıkan gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar, diğer bir ifadeyle fiktif kazanç ve kayıplar, finansal tablolara alınmamaktadır. UFRS 4, bu duruma yönelik olarak gölge muhasebe adı verilen bir uygulamanın benimsenmesini mümkün hale getirmektedir. Bu uygulama sigortacıların sigorta yükümlülüklerini, varlıklara ilişkin gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların gerçekleşmesi halinde meydana gelecek değişikliklere göre düzeltmesine imkan tanımaktadır. UFRS 4, sigortacıların bir varlıkla ilgili olarak muhasebeleştirilmiş ancak henüz gerçekleşmemiş kazanç veya kayıplarını, sigorta karşılıkları gibi gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların ölçümündeki etkisine benzer bir şekilde etkilemesi amacıyla muhasebe politikalarını değiştirmesine izin vermektedir. Gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların doğrudan özkaynaklarda raporlanması halinde, buna bağlı olarak yükümlülüklerdeki değer hareketlerinin de diğer kapsamlı gelirler arasında raporlanması mümkündür (UFRS 4, paragraf 30). Bu değer hareketlerinin diğer kapsamlı gelirler arasında raporlanması, özkaynaklarda raporlanması anlamına gelmektedir.

UFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'na Göre İsteğe Bağlı Katılım Özelliği Bulunan Sigorta Sözleşmelerinin Ve Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanması

İsteğe bağlı katılım özelliği, garanti edilen faydalara ek olarak, birtakım ek faydalara sahip olmaya yönelik sözleşmeden kaynaklanan bir hak olarak tanımlanmaktadır. Bu ek faydalar, sözleşmeye dayalı faydaların önemli bir kısmını oluşturması mümkün olan faydalar, tutar ve zamanlaması sigortacının takdirine bağlı olan faydalardan oluşmakta olup, sözleşme gereğince belirli bir sözleşme havuzunun veya belirli bir sözleşme türünün performansına, sigortacı tarafından elde tutulan belirli bir varlık havuzunun gerçekleşmiş ve/veya gerçekleşmemiş yatırım getirilerine ve sözleşmeyi ihraç eden şirketin, fonun veya başka bir işletmenin kar veya zararına bağlı olan faydalardır (UFRS 4, Ek A).

UFRS 4, isteğe bağlı katılım özelliklerini; sigorta sözleşmelerinde isteğe bağlı

katılım özellikleri ve finansal araçlarda isteğe bağlı katılım özellikleri olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Sigorta sözleşmeleri genel olarak belirli bir unsuru garanti etme özelliğine sahiptir. Örneğin, Türkiye'de birikimli hayat sigortalarında teknik faiz adı verilen bir garanti unsuru bulunmaktadır. Sigorta şirketinin sigortalıdan elde ettiği birikimleri yatırıma yönlendirmesi sonucunda elde edilecek getiri oranının, teknik faiz oranından düşük olması halinde, aradaki farkın şirket tarafından karşılanacağı garanti edilmektedir. Bazı sigorta sözleşmeleri bu garanti edilen unsura ek olarak isteğe bağlı katılım özelliği de taşımaktadır (UFRS 4, paragraf 34; Sarıaslan, 2015: 790).

Türkiye'de isteğe bağlı katılım özelliği bulunan bir sigorta sözleşmesi bulunmamakla birlikte, bazı sözleşmelerin risk primlerine ait aktüeryal matematik karşılığa karşılık gelen yatırım getirilerinden sigortalıya bir pay verildiği bilinmektedir. Hazine Müsteşarlığı'nın belirlediği esaslara göre hesaplanan bu paya ilişkin olarak sigorta şirketinin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır (Sarıaslan, 2015: 791).

UFRS 4'te isteğe bağlı katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmelerinde isteğe bağlı katılım özelliğinin ve garanti edilen unsurun ayrı bir şekilde muhasebeleştirilmesine imkan tanınmış olmakla birlikte, bu zorunlu kılınmamıştır. Bunların ayrı olarak muhasebeleştirilmesi halinde, garanti edilen unsurun borç olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Birlikte muhasebeleştirme durumunda ise, tüm sözleşmenin borç olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, isteğe bağlı katılım özelliğinin ayrı olarak muhasebeleştirilmesi halinde, bunun bir borç veya özkaynak kalemi olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Ayrıca standarda göre, alınan primlerin hepsinin özkaynak unsuruna ait kısmını ayırmadan gelir olarak raporlamak mümkündür. Borç olarak sınıflandırılan isteğe bağlı katılım özelliği ile garanti edilmiş olan unsurdaki değişikliklerin kar veya zararda raporlanması gerekmektedir. İsteğe bağlı katılım özelliğinin özkaynaklar içinde sınıflandırılması halinde, kar veya zararın bir kısmının da bu özelliğe yüklenmesi mümkündür.

Sigorta sözleşmelerinde isteğe bağlı katılım özelliklerine ilişkin olarak UFRS 4'te yer alan düzenlemeler finansal araçlarda isteğe bağlı katılım özellikleri için de geçerli kılınmakta olup, bunlara ek olarak birtakım düzenlemelere de yer verilmiştir. Örneğin, sigorta sözleşmelerini ihraç edenler tarafından isteğe bağlı tüm katılım özelliklerinin borç olarak sınıflandırılması halinde hem garanti edilen unsura hem de isteğe bağlı katılım özelliğine borç yeterlilik testinin uygulanması gerekmektedir. İhraç edenin isteğe bağlı katılım özelliğinin bir kısmını veya tamamını özkaynaklarda sınıflandırması halinde, sözleşmenin tümüyle ilgili olarak finansal tablolara alınan yükümlülüğün, garanti edilen unsura UFRS 9'un uygulanması itibariyle oluşacak tutardan daha az olmaması

gerekmektedir. Bununla birlikte standart, sözleşmelerin finansal araç niteliğinde olması durumunda bile, sözleşme ihraççılarının, sözleşme primlerini hasılat olarak ve yükümlülüklerin defter değerindeki artışı ise dönem gideri olarak finansal tablolara almasına imkan tanımaktadır (UFRS 4, paragraf 34 – 35).

Finansal Tablo Kalemlerinin Sunulması İle Dipnotlar Ve Diğer Açıklayıcı Hükümlere İlişkin Olarak UFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nda Yer Alan Düzenlemeler

Bir sigorta şirketinin UFRS 4'ün sunum ve dipnot açıklamalarına ilişkin düzenlemeleri yerine getirmek için ne kadar ayrıntıya yer vereceğini, bu düzenlemelerin farklı yönlerine ne kadar vurgu yapacağını ve önemli düzeyde farklı özelliklere sahip bilgileri bir araya getirmeden finansal tablolara ilişkin genel resmi ortaya koymak amacıyla bilgileri nasıl bir araya getireceğine kendi koşullarına bağlı olarak karar vermesi gerekmektedir (IFRS 4, paragraf IG12).

Standardın sunum ve açıklamalara ilişkin düzenlemeleri, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine yönelik pek çok yerel muhasebe düzenlemesine göre daha yüksek seviyeli olmasına rağmen diğer standartlar gibi ayrıntılı hükümler içermemektedir. Örneğin, bu standarda göre sigorta yükümlülüklerindeki ve reasürans varlıklarındaki ve varsa ilgili ertelenmiş üretim giderlerindeki değişikliklerin mutabakatının düzenlenmesi gerekirken, bu mutabakatların son satırında yer alması gereken kalemlerin ne olması gerektiğine ilişkin herhangi bir detaya yer verilmemektedir. UMS 16 gibi standartlarda ise, finansal durum tablosundaki tutarlara ilişkin mutabakatların hangi kalemlerden oluşması gerektiği ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır (Ernst & Young, 2016: 4145).

UFRS 4'ün sunum ve dipnot açıklamalarına ilişkin düzenlemelerine yönelik olarak UMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı'nda yer alan düzenlemelerin destekleyici düzenlemeler olarak ele alınması mümkündür. Çünkü UMS 1, UMS ve UFRS'lerde finansal tablo kullanıcılarının işletmenin finansal durum ve performansına yönelik işlem, olay ve koşulları kolaylıkla anlamasını engelleyecek durumlara karşı ek açıklamalarda bulunmasını öngörmektedir (IFRS 4, paragraf IG13). İşletmelerin bunu yaparken, yine UMS 1'de vurgulanan önemlilik kavramını göz önünde bulundurması gerekmektedir (IFRS 4, paragraf IG15 – IG16). Bunun haricinde, UFRS 4'te sunum ve açıklamalara yönelik düzenlemeler iki ana bölümde ele alınmaktadır. Bunlar:

* Sigorta sözleşmelerinden doğan ve finansal tablolarda yer alan tutarları tanımlayan ve açıklayan bilgiler ile

* Finansal tablo kullanıcılarının sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan risklerin yapısını ve boyutunu değerlendirmelerini sağlayan bilgiler.

Sigorta sözleşmelerinden doğan ve finansal tablolarda yer alan tutarları tanımlayan ve açıklayan bilgiler, sigorta sözleşmelerine ilişkin varlık, borç, gelir ve giderler ile bunlara ilişkin muhasebe politikalarının açıklanmasına ilişkin bilgilerden oluşmaktadır. Ayrıca bunlar, finansal tablo kullanıcılarının gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanlamasını ve belirsizliğini anlamasını sağlayacak bilgilerdir. Sigorta sözleşmesi üzerinde yazılı olan ve nakit akışlarını etkileyen şartların da ayrıca açıklanması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 36 – 37; Mirza ve Holt, 2011: 486).

Finansal tablo kullanıcılarının sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan risklerin yapısını ve boyutunu değerlendirmelerini sağlayan bilgiler ise, sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan kredi, likidite, faiz oranı ve piyasa risklerine ilişkin bilgilerden oluşmaktadır. Bu standart kapsamında sigorta şirketlerinin gerçekleşen hasarlarının geçmiş tahminlerle karşılaştırmalı olarak sunulması ve ayrıca UMS 32'nin öngördüğü faiz oranı ve kredi risklerine ilişkin bilgilerin açıklanması gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin, bir esas sigorta sözleşmesi içerisindeki saklı türev ürünler kapsamında maruz kaldığı faiz oranı veya piyasa risklerinin de dipnotlarda açıklanması gerekmektedir. Ancak buradaki saklı türev ürünün gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmemesi gerekmektedir. Bununla birlikte standart, sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerinin gerçeğe uygun değerlerini açıklamasını şart koşmamasına rağmen reasürans sözleşmesi satın almaktan dolayı ortaya çıkan kazanç veya kayıplarını dipnotlarında açıklamasını gerektirmektedir (UFRS 4, paragraf 38 – 39; Mirza ve Holt, 2011: 485).

UFRS 17'nin henüz yayımlanmadığı; ancak yayımlanmasının gündemde olduğu 2016 yılı Eylül Ayı itibariyle IASB tarafından yeni standart yayımlanıncaya kadar UFRS 9'un UFRS 4'le birlikte uygulanmasını öngören bir düzenleme yayımlanmıştır. Türkiye'de ise bu düzenlemeyi Türkiye'deki sigorta şirketlerine yansıtmak amacıyla, KGK tarafından 18.12.2017 tarih ve 30274 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan TFRS 4 hakkında değişiklik yapılmasına dair 85 Sıra No.lu Tebliğ yayımlanmıştır. Bu düzenlemelere göre, UFRS 4 kapsamında sigorta sözleşmesi ihraç eden işletmelere iki farklı seçenek sunulmuştur. Bunlar örtülü yaklaşım ve erteleme yaklaşımıdır. Örtülü yaklaşım, işletmelerin finansal varlıklarından doğan gelir ve giderlerin bir kısmının kar veya zarardan çıkarılıp diğer kapsamlı gelirde yeniden sınıflandırılmasına imkan tanıyan bir seçenek olarak tanımlanmaktadır. Erteleme yaklaşımı ise, UFRS 9 öncesinde esas faaliyeti UFRS 4 kapsamında sigorta sözleşmesi ihraç etmek olan işletmelere yönelik olarak UFRS 9'u uygulamaya ilişkin geçici bir muafiyet tanınmasını sağlayan seçenek olarak

tanımlanmaktadır (IASB, 2016: 3 – 7).

UFRS 4, örtülü yaklaşımı uygulayan sigorta şirketleri tarafından yapılacak dipnot açıklamalarının, dönemsonu itibariyle kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelirler arasında yeniden sınıflandırılan toplam tutarın nasıl hesaplandığını ve bu yeniden sınıflandırmanın finansal tablolar üzerindeki etkisini kapsaması gerekmektedir (UFRS 4, paragraf 39K).

UFRS 17 SİGORTA SÖZLEŞMELERİ STANDARDI

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı, IASB tarafından sigorta sektörünün muhasebe uygulamalarını düzenlemek üzere yayımlanmış yeni bir standart olup, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına ilişkin olarak oldukça geniş kapsamlı düzenlemeler içermektedir. Bu standart, gerek elementer branşta gerekse hayat branşında yer alan sigorta şirketlerinin mali işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına yöneliktir. Ancak, bu standart özellikle hayat branşına ilişkin oldukça geniş kapsamlı düzenlemeler içermektedir. Bu bölümde, UFRS 17 tanıtılacak olup, UFRS 17'nin sigorta muhasebesi uygulamalarına yönelik olarak içerdiği geniş kapsamlı düzenlemeler ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın Amacı Ve Kapsamı

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı, kapsamı dahilindeki sigorta sözleşmelerinin ölçülmesi, finansal tablolara alınması, sunulması ve açıklanmasına ilişkin ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu standardın amacı, işletmelerin sigorta sözleşmelerini gerçeğe uygun bir şekilde yansıtan ihtiyaca uygun bilgiler sunmasını sağlamaktır. Sigorta sözleşmelerine ilişkin ihtiyaca uygun bilgiler, sigorta sözleşmelerinin finansal durum, finansal performans ve nakit akışları üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin finansal tablo kullanıcıları tarafından değerlendirilmesine esas teşkil eden bilgilerdir (UFRS 17, paragraf 1).

UFRS 17'yi uygulayan işletmeler tarafından standart kapsamında muhasebeleştirilmesi ve raporlanması gereken sigorta sözleşmeleri şu şekilde sıralanabilir (UFRS 17, paragraf 2):

* Reasürans sözleşmeleri de dahil olmak üzere, işletme tarafından düzenlenen sigorta sözleşmeleri,

* Elde tutulan reasürans sözleşmeleri ve

* İşletmenin sigorta sözleşmesi ihraç etmesi halinde, ihraç etmekte olduğu isteğe bağlı katılım özelliği bulunan yatırım sözleşmeleri.

Ancak, UFRS 17'de yer alan hükümlerin şunlara uygulanması uygun

görülmemiştir (UFRS 17, paragraf 7):

* Üretici, aracı veya perakendeci tarafından mal veya hizmetlerin müşteriye satışıyla ilgili olarak sağlanan garantiler,

* İşverenin çalışanlara sağlanan faydalar kapsamındaki varlık ve borçları ile tanımlanmış fayda esaslı emeklilik planlarında raporlanmış olan emeklilik fayda yükümlülükleri,

* Finansal olmayan bir kalemin gelecekteki kullanım koşuluna veya kullanım hakkına bağlı olan, sözleşmeye dayalı hak veya yükümlülükler (örneğin; bazı lisans ücretleri, royaltiler, değişken ve diğer koşullu kira ödemeleri ve benzeri kalemler),

* Üretici, aracı veya perakendeci tarafınca sağlanan kalıntı değer taahhütleri ile bir kiralama işleminde saklı olması halinde kiracının kalıntı değer taahhütleri,

* Finansal garanti sözleşmeleri ihraç edenin bu tür sözleşmeleri bir sigorta sözleşmesi olarak kabul edildiğini açık bir şekilde önceden belirtilmemiş ve sigorta sözleşmelerine uygulanabilir muhasebe kullanılmamış olduğu durumda, finansal garanti sözleşmeleri,

* İşletme birleşmesinde ortaya çıkan koşullu borç veya alacak bedelleri ve

* Sigorta sözleşmelerinin elde tutulan reasürans sözleşmeleri olmadığı durumda, işletmenin sigortalı olduğu sigorta sözleşmeleri.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'na Göre Sigorta Sözleşmelerinin Birleştirilmesi

Aynı veya ilişkili bir tarafla kurulan bir sigorta sözleşmesi seti veya dizisi genel bir ticari etki sağlayabilmekte veya bu etkiyi sağlamak üzere tasarlanmış olabilmektedir. Bu tür sözleşmelerin içeriğinin raporlanması için sözleşme setinin veya dizisinin bir bütün olarak ele alınması mümkündür. Diğer bir deyişle, bir sigorta şirketinin, aynı zamanda veya yakın bir zaman içerisinde aynı sigortalıyla veya sigortalının ilişkili taraflarıyla yapmış olduğu iki veya daha fazla sayıda sigorta sözleşmesini birleştirmesi ve bu sözleşmeleri tek bir sigorta sözleşmesi gibi muhasebeleştirmesi mümkündür. Örneğin, bir sözleşmedeki hak veya yükümlülüklerin, aynı zamanda aynı tarafla girişilen başka bir sözleşmedeki hak ve yükümlülükleri hükümsüz hale getirmesi halinde, her iki sözleşmenin sigorta işletmesi açısından ortaya çıkardığı birleşik etki, herhangi bir hak veya yükümlülüğün var olmaması hali olacaktır (UFRS 17, paragraf 9).

UFRS 17'nin sigorta sözleşmelerinin birleştirilmesini öngören düzenlemelerinin etkili olacağı alanlardan birinin fronting sözleşmeleri olacağı

tahmin edilmektedir. Fronting, bir sigorta şirketinin, faaliyet izni olmayan bir ülkede teminat verebilmek için, müşterisine o ülkede faaliyet izni bulunan bir sigorta şirketi aracılığıyla poliçe düzenlettirmesi olarak tanımlanmaktadır. Fronting sözleşmeleri, fronting işlerinin yapılmasından dolayı düzenlenen sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde yurt dışındaki reasürörün veya sigorta şirketinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, sigortalıya karşı, fronting işlerine aracılık yapan sigorta şirketi hukuken sorumlu tutulmaktadır (Sarıaslan, 2015: 235).

Örneğin, fronting sözleşmeleri kapsamında bir sigortacı kendi risklerini üçüncü bir sigorta şirketine devretmiştir. Daha sonra bu sigorta şirketi, başlangıçta sigortalı olan şirketle bir reasürans sözleşmesi düzenlemek suretiyle bu risklerin tamamını devretmiştir. Diğer bir ifadeyle, başlangıçta sigortalı tarafı temsil eden şirket reasürör şirket konumuna gelmiş ve başlangıçta devrettiği riskler yeniden kendisine dönmüştür. Bu durum sigortalı ve reasürör tarafların aynı şirket olduğu bir durumu ifade etmektedir. Bununla birlikte, sigortalı ve reasürör tarafın farklı şirket olduğu ancak aynı grup şirketine bağlı olarak faaliyet gösterdiği hallerde de bu tür durumlarla karşılaşılabilmektedir (Tucker vd., 2017: 5).

UFRS 4'te sigorta sözleşmelerinin birleştirilmesine yönelik herhangi bir düzenleme yer almadığından, fronting ve benzeri işlemler yürüten sigorta şirketleri farklı muhasebe politikaları benimsemiştir. Dolayısıyla, UFRS 17'nin sigorta sözleşmelerinin birleştirilmesine ilişkin hükümleri bu tür işlemleri yürüten sigorta şirketlerinin muhasebe uygulamalarını etkileyecektir.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'na Göre Sigorta Sözleşmelerinin Unsurlarına Ayrıştırılması

Bir sigorta sözleşmesi, daha önce ayrı sözleşmeler olmaları halinde, başka bir standardın kapsamına girecek olan bir veya birden fazla unsuru içerebilir. Örneğin, bir sigorta sözleşmesi bir yatırım unsuru veya bir hizmet unsuru veya her ikisini birden içerebilir (UFRS 17, paragraf 10). Bu tür sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde, sigorta sözleşmesinin içerdiği unsurların ayrıştırılması oldukça önemlidir. Bu nedenle, bir sigorta işletmesinin, sigorta sözleşmelerini finansal tablolarına almadan önce, sözleşmelerin ayrıştırılması gereken unsurlar içerip içermediğini incelemesi gerekmektedir. UFRS 17, bir sigorta işletmesinin bu türden sözleşmeleri finansal tablolara alırken tespit etmesi ve ayrıştırılması gereken üç farklı unsur ortaya koymakta olup, bu unsurları sigorta dışı unsurlar olarak nitelendirmektedir. Standartta bunlar; saklı (gömülü) türev ürünler, yatırım unsurları ve farklı nitelikteki malları veya sigorta dışı hizmetleri sigortalıya devretmeye yönelik taahhütler olarak ifade edilmektedir.

Saklı türev ürün, türev olmayan esas bir ürünü de içeren karma bir sözleşmenin unsuru olarak tanımlanmaktadır. Sigorta sözleşmesinin bir saklı türev ürün içermesi ve sigorta işletmesinin bunu ayrıştırması halinde, buna UFRS 9 Finansal Araçlar Standardı hükümlerinin uygulanması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 11(a)). Bir sigorta sözleşmesinde yer alan saklı türev ürünün ayrıştırılabilir olması halinde, esas ürünün ve saklı türev ürünün ilgili olduğu standartlara göre finansal tablolara alınması gerekmektedir (UFRS 9, paragraf 4.3.4). UFRS 9 kapsamına giren ürünlerinse ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değerinin esas alınması, sonraki dönemlerde ise itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülmesi gereken, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılmak suretiyle ölçülmesi gereken ve gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarar yansıtılmak suretiyle ölçülmesi gereken şeklinde sınıflandırılması gerekmektedir (UFRS 9, paragraf 4.1.1).

Sigorta sözleşmesinin ayrı bir yatırım unsuru içermesi halinde, söz konusu yatırım unsurunun UFRS 9 kapsamında finansal yükümlülük olarak ele alınması ve bu şekilde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 11(b)).

Bir yatırım unsurunun ayrı olarak değerlendirilebilmesi için, yatırım unsuru ile sigorta unsurunun birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili olmaması ve eşdeğer şartlara sahip bir sözleşmenin aynı piyasada piyasa veya yetki alanında ayrı olarak satılması veya satılabilir olması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf B31). Bir yatırım unsurunun, sigorta unsuruyla yüksek ilişkili olması birtakım şartlara bağlanmıştır. Bunlar (UFRS 17, paragraf B32):

* Sigorta şirketinin diğer unsuru dikkate almadan bir unsuru ölçememesi durumunda; bir unsurun değerinin, diğerinin değerine bağlı olarak değişmesi halinde, birleştirilmiş yatırım ve sigorta unsurunu muhasebeleştirilmesi için UFRS 17'nin uygulanması gerekmektedir.

* Sigortalının, bir unsurdan, diğerinin olmaması halinde faydalanamaması durumunda; sözleşmedeki bir unsurun geçersiz hale gelmesi veya süresinin dolması, diğerinin geçersiz hale gelmesine veya süresinin dolmasına neden olursa, birleştirilmiş yatırım unsurunu ve sigorta unsurunu muhasebeleştirmek için UFRS 17'nin uygulanması gerekmektedir.

UFRS 17, saklı türev ürünlerin sigorta sözleşmelerinin ayrıştırılmasında farklı düzenlemeler içeren bir standart olmasına rağmen, UFRS 4 kapsamında saklı türev ürün türlerine ilişkin örneklere yer verilmesi, UFRS 17 kapsamında saklı türev ürünleri nasıl ele alınacağına dair bir fikir vermesi açısından yararlı olacaktır. Tablo 1, UFRS 4 kapsamında türev ürün türlerini ve bunlara ilişkin örnekleri göstermektedir (IFRS 4, 2004: IG3 – IG4).

Tablo 1. Saklı Türev Ürün Çeşitleri Ve Bunlara İlişkin Örnekler

Saklı Türev Ürün Çeşidi	Saklı Türev Ürün Çeşidine İlişkin Örnekler
Sigorta sözleşmesi niteliğinde olduğun-dan ayrıştırılamayan saklı türev ürünler	- Ancak ölüm halinde ödenebilir hale gelecek olan özkaynak aracı fiyatlarıyla ilişkilendirilmiş ölüm yardımı veya yatırımın birim değerinden veya garanti edilmiş bir tutardan daha yüksek olan ölüm yardımı, - Garanti edilen bir oran üzerinden yaşam koşullu yıllık sigorta alım opsiyonu, - Anüite ödemelerinin yatırım getirileriyle ilişkilendirilmiş olması halinde asgari anüite ödemeleri.
Sigorta sözleşmesine yakın bir şekilde bağlantılı olduğundan ayrıştırılamayan saklı türev ürünler	- Başabaş veya değersiz iştira veya vade değerinin belirlenmesinde kullanılacak asgari faiz oranı, - Sigorta unsurunun iptalini tetikleyen ve ayrı bir şekilde değerlenmesine imkan bulunmayan bir birikim unsurunu iptal etme opsiyonu.
Ayrıştırılmak ve UFRS 9'a göre muhasebeleştirilmek zorunda olan saklı türev ürünler	- Değerli, diğer bir ifadeyle karlı olan bir iştira veya vade değerinin belirlenmesinde kullanılacak asgari faiz oranı (saklı garanti unsuru ölüm ihtimaline dayanmamaktadır), - Geri verilme tarihinde veya vadesinde ödenebilir/alınabilir hale gelen özkaynak araçlarıyla ilişkilendirilmiş getiriler, - Vadesinde nakit olarak ödenen devamlılık bonusu.

Sigorta sözleşmesinin farklı nitelikteki malları veya sigorta dışı hizmetleri sigortalıya devretmeye yönelik taahhüt içermesi halinde, bunun UFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'na göre muhasebeleştirilmesi gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 12). Bu gereklilik, farklı nitelikteki malların veya sigorta dışı hizmetlerin sigortalıya devredilmesine yönelik bir taahhüdün, sigorta sözleşmesinden ayrıştırılmasını gerektirmektedir. Ayrıştırma amacına yönelik olarak, bir işletmenin, sözleşmenin ifası kapsamında yapmak zorunda olduğu ancak mal veya hizmetin müşteriye devredilmesine ilişkin olmayan faaliyetleri dikkate almaması gerekmektedir. Örneğin bir işletmenin, sözleşmenin yapılması için çeşitli idari görevleri yerine getirmek zorunda kalması mümkündür. Ancak bu görevlerin yerine getirilmesi, görevler yerine getirildikçe sigortalıya bir hizmet devri sonucunu doğurmamaktadır (UFRS 17, paragraf B33).

UFRS 17'ye göre, bir sigortalıya taahhüt edilen mal veya hizmet, sigortalının mal veya hizmetten tek başına veya kullanıma hazır diğer kaynaklarla birlikte faydalanabilmesi halinde, farklı nitelikteki mal veya hizmet olarak nitelendirilmektedir (UFRS 17, paragraf B34). Kullanıma hazır kaynaklar; ayrı olarak satılan (işletme veya başka bir işletme tarafından) mal veya hizmetlerdir veya sigortalının (işletmeden veya başka işlem veya olaylardan) elde etmiş olduğu kaynaklardır. Bu unsurların ayrıştırılmasının ardından sigorta sözleşmesinin geriye kalan kısmının UFRS 17 kapsamında muhasebeleştirilmesi ve raporlanması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 13). Bir sigorta sözleşmesinin içerisinde sigorta dışı unsur olarak yer alan ve

ayrıştırılabilen unsurların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak UFRS 17'de yer alan ve buraya kadar açıklanan hükümler Tablo 2'de özetlenmiştir (IASB, 2017a: 14).

Tablo 2. Ayrıştırılabilir Sigorta Dışı Unsurların UFRS 17 Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Ayrıştırılabilir Sigorta Dışı Unsur	Ayrı Olarak Muhasebeleştirilme Koşulu	Ayrıştırılabilir Sigorta Dışı Unsura Uygulanacak Standart
Saklı Türev Ürünler	UFRS 9 tarafından zorunlu kılınması halinde	UFRS 9 Finansal Araçlar
Yatırım Unsurları veya Birikim Unsurları	Ayrıştırılabilir olması halinde	UFRS 9 Finansal Araçlar
Mallar ve Sigorta Dışı Hizmetler	Ayrıştırılabilir olması halinde	UFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat

Örneğin, bir sigorta şirketi belirli bir prim tutarı karşılığında bir sigorta sözleşmesi ihraç etmiştir. Şirket, sözleşmeyi ihraç etmekten dolayı elde ettiği prim gelirlerinin bir kısmını bir yatırım aracına yönlendirmiş olup, sigorta süresi boyunca bu dayanak varlıktan getiri elde etmeyi planlamıştır. Şirket ayrıca sözleşmenin diğer tarafı konumunda olan sigortalıya hasar yönetim hizmeti vermektedir. UFRS 17 kapsamında, şirket verilen hizmetlerin sigorta unsuruyla yüksek derecede ilişkili olmadığını ve eşdeğer şartlarla aynı piyasada hayat sigorta sözleşmesinden ayrı bir şekilde satılabileceği kanaatine varmıştır. Dolayısıyla, burada hayat sigorta sözleşmesinin birikim unsuru olarak yatırım aracının ve verilen hizmetin ayrıştırılması ve ayrıca bunların da kendilerini ilgilendiren standartlara göre muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, yatırım aracının UFRS 9 kapsamında muhasebeleştirilmesi ve verilen hizmetin de UFRS 15 kapsamında muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı Kapsamında Sigorta Sözleşmelerinin Toplam (Toplulaştırma) Düzeyinin Belirlenmesi

UFRS 17, sigorta sözleşmelerinin tek tek sözleşme şeklinde muhasebeleştirilmesi yerine gruplar halinde muhasebeleştirilmesine imkan tanımaktadır. Standartta, sigorta şirketlerinin, sigorta sözleşmesi portföylerini tanımlaması öngörülmektedir. Söz konusu portföylerin her biri, benzer risklere tabi olan ve birlikte yönetilen sözleşmelerden oluşmaktadır. Bir ürün grubu içerisindeki sözleşmelerin benzer risklere sahip olması ve bu nedenle birlikte yönetilmeleri halinde aynı portföyde yer almaları beklenmektedir. Tek primli yıllık gelir sigortaları ile düzenli sınırlı süreli hayat güvencesi gibi farklı ürün gruplarındaki sözleşmelerin benzer risklere sahip olması beklenmemekte ve bu nedenle farklı portföylerde yer almaları gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 14).

Sigorta sözleşmelerinin gruplandırılmasında, sigorta şirketinin sözleşme portföylerini tanımlaması ve her portföyü şunlara bölmesi gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 16):

* Eğer varsa, ilk muhasebeleştirmede ekonomik açıdan dezavantajlı olan sözleşme grubu,

* Eğer varsa, ilk muhasebeleştirmede sonradan ekonomik açıdan dezavantajlı hale geleceğine ilişkin önemli olasılığı bulunmayan sözleşme grubu (diğer bir ifadeyle, karlı ve ayrıca ekonomik açıdan dezavantajlı hale gelme ihtimali bulunmayan sözleşme grubu) ve

* Eğer varsa, portföyde geriye kalan sözleşme grubu (diğer bir ifadeyle, karlı ama ekonomik açıdan dezavantajlı hale gelme ihtimali bulunan sözleşme grubu).

Sigorta şirketinin, bir sözleşme setinin tamamının aynı grupta yer alacağı sonucuna ulaşacak makul ve desteklenebilir bilgiye sahip olması durumunda, sözleşmelerin ekonomik açıdan dezavantajlı olup olmadığını tespit etmek için sözleşme setini ölçmesinde ve sözleşmelerin sonradan ekonomik açıdan dezavantajlı hale geleceğine ilişkin önemli olasılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için sözleşme setini yeniden değerlendirmesinde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Şirketin, sözleşme setinin tamamının aynı grupta yer alacağı sonucuna ulaşacak makul ve desteklenebilir bilgiye sahip olmaması durumunda ise, bireysel sözleşmeleri dikkate almak suretiyle sözleşmelerin ait olduğu grubu tespit etmesi mümkündür (UFRS 17, paragraf 17).

Sigorta şirketinin, sigorta sözleşmelerinin düzeylerini belirlemeye yönelik olarak yapmış olduğu çalışmaların neticesinde, sigorta sözleşmelerinin tek bir grup halinde muhasebeleştirilmesine ve raporlanmasına imkan bulunması halinde, şirketin bu sözleşmeleri bu şekilde finansal tablolarına alması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 23 – 24).

UFRS 17'nin sigorta sözleşmelerinin toplam düzeyinin belirlenmesine yönelik düzenlemelerinin, benzer özeliklere sahip sözleşmelerin portföy şeklinde finansal tablolara alınmasına imkan vermesi, uygulamada bu portföylerin muhasebe yargılarına bağlı olarak tanımlanacağını işaret etmektedir. Bazı sigorta şirketleri portföylerini birlikte yönetilen olarak, bazıları da benzer riskler içeren portföyler olarak tanımlayacak ve buna göre finansal tablolara alacaktır. UFRS 17'de, sigorta şirketlerinin gerek sigorta sözleşmeleri grubunun tanımlanmasında gerekse de sigorta edinimine ilişkin nakit akışlarının tanımlanmasında kullanılan portföy terimini, tutarlı bir şekilde kullanması ve şirketle ilgili taraflara tutarlı ve anlaşılabilir bir şekilde bilgi sunması oldukça önemlidir (Tucker vd., 2017: 10).

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı Kapsamında Sigorta Sözleşmelerinin Finansal Tablolara Alınma Zamanı

Sigorta şirketlerinin, ihraç ettikleri bir sigorta sözleşmesi grubunu ne zaman muhasebeleştireceklerini bazı tarihleri göz önüne almak suretiyle tespit etmesi gerekmektedir. Standart, sigorta şirketlerinin ihraç ettiği bir sigorta sözleşmesi grubunu, şu tarihlerden en erken olanından itibaren muhasebeleştirmeye başlamasını, diğer bir ifadeyle, finansal tablolara almaya başlamasını gerektirmektedir. (UFRS 17, paragraf 25):

* Sözleşme grubunun teminat süresinin başlangıcı,

* Gruptaki sigortalı tarafından yapılacak ilk ödemenin vadesinin geldiği tarih ve

* Ekonomik açıdan dezavantajlı bir sözleşme grubu için, grubun ekonomik açıdan dezavantajlı hale geldiği tarih.

Sözleşmeye bağlı bir vadenin bulunmaması halinde, sigortalı tarafından yapılacak ilk ödemenin alındığı zamanın sözleşmenin vadesi olacağı varsayılmaktadır. Bununla birlikte, sigorta şirketinin ihraç etmiş olduğu sözleşme grubunu muhasebeleştirmeden önce, kendisinin ödediği veya aldığı sigorta edinimine ilişkin nakit akışlarını varlık veya yükümlülük olarak muhasebeleştirmesi gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için, sigorta şirketinin söz konusu nakit akışlarını gider veya gelir olarak muhasebeleştirmeyi tercih etmemesi gerekmektedir. Şirketin, bu tür sigorta edinimine ilişkin nakit akışlarından dolayı ortaya çıkan varlık veya yükümlülüğü, nakit akışlarının dağıtıldığı sigorta sözleşmesi grubu finansal tablolara alındığında, bilanço dışı bırakması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 26 – 27 ve 38(b)).

Sigorta Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanmasında UFRS 17 Tarafından Öngörülen Ölçüm Yaklaşımları

UFRS 17'ye göre, reasürans sözleşmeleri de dahil olmak üzere, sigorta sözleşmelerinin ilk defa veya sonraki dönemlerde muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında esas alınması gereken üç ölçüm yaklaşımı bulunmaktadır. Standartta bunlar; genel yaklaşım (blok yapı yaklaşımı), prim dağıtımı yaklaşımı ve değişken ücret yaklaşımı olarak ele alınmaktadır. Bu kısımda söz konusu ölçüm yaklaşımlarına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Genel Model Yaklaşımı (Blok Yapı Yaklaşımı)

UFRS 17'ye göre, bütün sigorta sözleşmelerinin ilk muhasebeleştirmede şunların toplamı üzerinden finansal tablolara alınması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 32):

* Sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışları ve

* Sözleşmeler ekonomik açıdan dezavantajlı olmadığı müddetçe, sözleşmeye dayalı hizmet marjı.

Sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışları; gelecekteki nakit çıkışlarının bugünkü değerinden işletmenin sözleşmeyi yerine getirmesiyle ortaya çıkacak olan gelecekteki nakit girişlerinin bugünkü değerinin düşülmesi suretiyle bulunan tutarın finansal olmayan riske ilişkin risk düzeltmesini içeren açık, önyargısız ve olasılık-ağırlıklı ortalama tahmini (diğer bir ifadeyle, beklenen değeri) olarak tanımlanmaktadır (UFRS 17, Ek A). Aynı zamanda bunlar, sigortacının primlerden tahsil etmeyi ve tazminatlar için ödemeyi umduğu tutarların cari değer tahminleridir. Söz konusu tutarlar, muhtemel tahsilat ve ödemelerin zamanlamasını ve belirsizliğini yansıtacak şekilde düzeltilmiş tutarlar olarak nitelendirilmektedir (IASB, 2017a: 16). Sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışları sözleşmenin yerine getirilmesine bağlı olarak ortaya çıkan nakit akışlarını ifade etmekte olup, gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değer tahmini tutarı ile finansal risklerin gelecekteki nakit akışı tahminlerine dahil edilmemesi halinde, paranın zaman değerini ve gelecekteki nakit akışlarına ilişkin finansal riskleri yansıtacak bir düzeltme ve finansal olmayan riske yönelik risk düzeltmesi tutarının toplanması suretiyle hesaplanmaktadır (UFRS 17, paragraf 32). Bu hesaplama, finansal risklerin gelecekteki nakit akışı tahminlerine dahil edildiği varsayımı altında şu şekilde formülize edilebilir:

Sözleşmenin İfasına İlişkin Nakit Akışları	=	Gelecekteki Nakit Akışlarının (Bugünkü Değer) Tahminine İlişkin Tutar	+	Finansal Olmayan Riske Yönelik Risk Düzeltmesi Tutarı

Genel Model Yaklaşımı, UFRS 17 kapsamında ele alınan bütün sigorta sözleşmelerine uygulanabilen standart bir ölçüm yaklaşımı olup, dört adet bloktan oluşması nedeniyle Blok Yapı Yaklaşımı (Building Block Approach) şeklinde de adlandırılmaktadır. Bu yaklaşıma göre, bir sigorta sözleşmesinin değeri dört farklı bloğun toplamından oluşmaktadır. Bunlar (UFRS 17, paragraf 32):

* Gelecekteki nakit akışlarının tahmini (birinci blok),

* Finansal risklerin gelecekteki nakit akışı tahminlerine dahil edilmemesi halinde, paranın zaman değerini ve gelecekteki nakit akışlarına ilişkin finansal riskleri yansıtacak bir düzeltme, diğer bir deyişle paranın zaman değeri (ikinci blok),

* Finansal olmayan riske yönelik bir risk düzeltmesi (üçüncü blok) ve

* Sözleşmeye dayalı hizmet marjı (dördüncü blok).

Prim Dağıtımı Yaklaşımı

UFRS 17'de sigorta sözleşmelerinin değerlemesine ilişkin olarak öngörülen ikinci ölçüm yaklaşımı prim dağıtımı yaklaşımıdır. Prim dağıtımı yaklaşımı, genel model yaklaşımının daha basitleştirilmiş bir halini ifade etmektedir. Oldukça spesifik bir model olduğundan, pek çok sigorta şirketi tarafından sık bir şekilde kullanılmayacağı tahmin edilmektedir (Mignolet, 2017: 10).

Bir sigorta şirketinin prim dağıtımı yaklaşımını uygulayabilmesi için birtakım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, bir sözleşme grubuna ilişkin kalan teminat yükümlülüğü tutarının genel model yaklaşımına göre ölçülmesi halinde elde edilecek tutar ile prim dağıtımı yaklaşımına göre ölçülmesi halinde elde edilecek tutar arasında önemli ölçüde fark olmamasıdır. Diğer şart ise, ilgili sigorta sözleşmesinin teminat süresinin bir yıldan daha kısa süreli olmasıdır (UFRS 17, paragraf 53). Söz konusu iki şart ile bu yaklaşım kapsamındaki sigorta sözleşmelerinin değerlemesinde önemli bir kolaylık sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımın uygulanması sigorta şirketlerinin isteğine bırakılmıştır (Ernst & Young, 2017: 23).

Prim dağıtımı yaklaşımında, sigorta sözleşmelerinin yalnızca kalan teminat yükümlülüğünün ölçülmesine yönelik basitleştirilmiş bir ölçüm modeli sunulmakta olup, gerçekleşen hasarlara ilişkin yükümlülüğün ölçümünün yine genel model yaklaşımına göre yapılması öngörülmektedir. Bu durumda, kalan teminat yükümlülüğü ölçülen sigorta sözleşmelerinin ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşmeler olmaması gerekmektedir (Tucker vd., 2017: 32).

Prim dağıtımı yaklaşımına göre değerlenmesi mümkün olan sigorta sözleşmelerine genel olarak kısa vadeli genel sigorta sözleşmeleri ve kısa vadeli reasürans sözleşmeleri örnek verilebilir. Daha spesifik olarak ise, fon bağlantılı hayat sigortaları, hisse senedi bağlantılı sigorta sözleşmeleri, araç sigortaları, afet sigortaları, işçi tazminat sigortaları ile sağlık sigorta sözleşmeleri örnek verilebilir.

Değişken Ücret Yaklaşımı

UFRS 17'ye göre değişken ücret yaklaşımı, doğrudan veya dolaylı katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmelerinin değerlemesinde uygulanması öngörülen ölçüm yaklaşımıdır. Doğrudan katılım özelliği bulunan bir sigorta sözleşmesi, sözleşmenin başlangıcı itibariyle (ilk muhasebeleştirmede) şu durumlara konu olan sözleşme olarak tanımlanmaktadır (UFRS 17, Ek A; paragraf B101):

* Sözleşme koşullarının, sigortalının açık bir şekilde tanımlanmış olan dayanak kalem havuzunun payına katıldığını belirttiği durumlar,

* Sigorta şirketinin, sigortalıya dayanak kalemlerin gerçeğe uygun değer getirilerinin önemli kısmına eşit bir tutarı ödemeyi beklediği durumlar ve

* Sigorta şirketinin, sigortalıya ödenmesi gereken tutarlardaki herhangi bir değişimin önemli bir kısmının dayanak kalemlerin gerçeğe uygun değerindeki değişim ile farklılaşmasını beklediği durumlar.

Söz konusu üç durum, bir sigorta sözleşmesinin doğrudan katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmesi olarak ele alınabilmesi ve değişken ücret yaklaşımına göre ölçümlenebilmesi için gerekli şartlar olarak da ifade edilebilir. Bahsi geçen şartların hepsinin aynı anda sağlanıyor olması gerekmektedir (EFRAG, 2017: paragraf 8; Mignolet, 2017: 10). Sigorta şirketlerinin ilgili şartların sağlanıp sağlanmadığını, sözleşmenin başlangıcı itibariyle, diğer bir ifadeyle ilk muhasebeleştirmede değerlendirmesi öngörülmekte olup, sigorta sözleşmesi modifiye edilmediği müddetçe standart açısından sonradan yapılacak değerlendirmeler geçersiz kılınmıştır (UFRS 17, paragraf B102).

Doğrudan katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmeleri, sigortalıya ödenmesi gereken bir yükümlülük yaratan sigorta sözleşmeleri olarak ifade edilmektedir. Söz konusu yükümlülüğün tutarı, dayanak kalemlerin gerçeğe uygun değerinden, sigorta sözleşmesi kapsamında sağlanan hizmetlere ilişkin konulan değişken bir ücret tutarının düşülmesi suretiyle bulunmaktadır. Bu bağlamda değişken ücret, sigorta şirketlerinin yatırımla ilişkili hizmetleri sağlamak karşılığında elde edeceği bir bedeli temsil etmekte olup, zamanla değişkenlik gösteren değere dayanak teşkil eden kalemin içerisindeki paya bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, değişken ücret hem dayanak kalemin yatırım performansını hem de sigorta sözleşmelerinin yerine getirilmesi için gerek duyulan nakit akışlarını yansıtmaktadır (UFRS 17, 2017: 17).

Dolaylı katılım özelliği bulunan sigorta sözleşmeleri isteğe bağlı katılım özelliği bulunan yatırım sözleşmeleri olarak nitelendirilebilir. İsteğe bağlı katılım özelliği bulunan yatırım sözleşmeleri Standartta sigorta sözleşmesini ihraç eden sigorta şirketinin isteğine bağlı olmayan bir tutara ilave olarak, birtakım ek tutarları elde etmeye yönelik olarak belirli bir yatırımcıya sigorta sözleşmesine dayalı bir hak sağlayan finansal araç olarak tanımlanmaktadır. Burada sigorta şirketi tarafından elde edilmek istenen birtakım ek tutarlar şu şekilde sıralanmaktadır (UFRS 17, Ek A):

* Sözleşmeye dayalı toplam faydaların önemli bir kısmını teşkil etmesi beklenen ek tutarlar,

* Tutarı ve zamanlaması sözleşme gereği ihraç edenin takdirinde olan ek tutarlar ve

* Sözleşme gereği birtakım şartlara bağlı olan ek tutarlar.

Sigorta şirketi tarafından sözleşme gereği elde edilmek istenen ek tutarların hak edilmesi içinse üç şart gerekmektedir. Bunlardan ilki bahsi geçen ek tutarların belirli bir sözleşme havuzunun veya belirli bir sözleşme türünün getirisine bağlı olmasıdır. İkincisi, ek tutarların ihraç eden tarafından elde tutulan belirli bir varlık havuzunun gerçekleşmiş ve/veya gerçekleşmemiş yatırım getirililerine bağlı olmasıdır. Üçüncüsü ise, sözleşmeyi ihraç eden sigorta şirketinin veya fonun kar veya zararına bağlı olmasıdır (UFRS 17, Ek A).

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'na Göre Bir Sigorta Sözleşmesinin Değiştirilmesi Ve Finansal Durum Tablosu Dışı Bırakılması

UFRS 17'ye göre sözleşme değişikliğinin, sözleşme tarafları arasındaki bir anlaşmanın veya düzenlemelerde yapılan bir değişiklik yoluyla meydana gelmesi muhtemeldir. Ancak, sözleşmede yer alan bir hakkın kullanılması değişiklik kapsamına girmemektedir. Bu kapsamda bir sigorta sözleşmesinde değişiklik yapılması halinde, sigorta şirketinin orijinal sigorta sözleşmesini finansal durum tablosu dışı bırakması gerekmektedir. Ayrıca, değiştirilmiş olan sigorta sözleşmesini de yeni bir sözleşme olarak ele alması ve UFRS kapsamında belirli şartların sağlanması halinde, finansal tablolara alması öngörülmektedir. Söz konusu şartlar standartta şu şekilde sıralanmaktadır (UFRS 17, paragraf 72):

* Değiştirilmiş şartların şu etkilerden herhangi birini yaratması halinde, değiştirilmiş şartlar sözleşme başlangıcında dahil edilmiş olacaktır:

- Değiştirilmiş sözleşmenin UFRS 17 kapsamından çıkarılmış olması,

- Sigorta şirketinin, farklı unsurları ana sigorta sözleşmesinden, UFRS 17'nin uygulandığı farklı bir sigorta sözleşmesiyle sonuçlanacak şekilde ayrıştırması,

- Değiştirilmiş sözleşmenin içerik olarak farklı bir sözleşme sınırının olması veya

- Değiştirilmiş sözleşmenin farklı bir sözleşme grubunu kapsaması.

* Orijinal sigorta sözleşmesinin doğrudan katılım özelliği bulunan bir sözleşme olması; fakat değiştirilmiş sözleşmenin bu özellikte olmaması veya

* Sigorta şirketinin, orijinal sözleşmeye prim dağıtımı yaklaşımını uygulamış olması, fakat değiştirilmiş sözleşmenin prim dağıtımı yaklaşımı için gerekli olan kriterleri karşılamaması.

Bir sigorta şirketinin, bir sigorta sözleşmesini sona erdiği zaman finansal durum tablosu dışı bırakması gerekmektedir. Sigorta sözleşmesinin sona ermesini oluşturan nedenlere örnek olarak sözleşmede belirtilen

yükümlülüğün yerine getirilmiş olması, yükümlülüğün ortadan kalkması veya iptal edilmesi verilebilir (UFRS 17, paragraf 74(a)). Ayrıca, bir sigorta sözleşmesinin değiştirilmesini gerektiren şartların yerine getirilmesi halinde de ilgili sözleşmenin finansal durum tablosu dışı bırakılması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 75).

UFRS 17'ye göre, bir sigorta şirketinin, belirli bir sözleşme grubu içerisinde bulunan bir sigorta sözleşmesini şu şekilde finansal durum tablosu dışı bırakması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 76):

* Sözleşme grubu dışında bırakılacak olan sigorta hak ve yükümlülüklerle ilişkili nakit akışlarının bugünkü değerinin ve finansal olmayan riske ilişkin risk düzeltmesinin ortadan kaldırılması amacıyla, sözleşme grubuna dağıtılan sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışlarının düzeltilmesi suretiyle,

* Uygulanabilir olduğu sürece sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışlarındaki değişiklikler doğrultusunda grubunun sözleşmeye dayalı hizmet marjının düzeltilmesi suretiyle ve

* Gruptan çıkarılan teminat birimlerini yansıtmak üzere, beklenen kalan teminata ilişkin teminat birimleri sayısının düzeltilmesi suretiyle.

Finansal Tablo Kalemlerinin Sunulması İle Dipnotlar Ve Diğer Açıklayıcı Hükümlere İlişkin Olarak UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nda Yer Alan Düzenlemeler

Bir sigorta şirketinin, varlık ve borç niteliğinde olan sigorta sözleşmesi grupları ile elde tutulan reasürans sözleşmesi gruplarını ayrı olarak ve defter değerleri üzerinden finansal durum tablosunda raporlaması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 78). Sigorta şirketlerinin, sigorta edinimine ilişkin nakit akışlarıyla ilgili varlık ve borçların değerini, ihraç edilen sigorta sözleşmesi gruplarının defter değerine dahil etmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, elde tutulan reasürans sözleşmelerine ilişkin nakit akışlarıyla ilgili varlık veya borçların da elde tutulan reasürans sözleşmesi gruplarının defter değerine dahil etmesi gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 79).

Finansal durumun sunulmasına ilişkin olarak, Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin ilgili yönetmelik çerçevesinde bilanço terimini kullandığı, halbuki UFRS 17'de bilanço terimi yerine finansal durum tablosu teriminin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu terimsel farklılık esas itibariyle UFRS 17'nin sigorta şirketlerinin finansal durumunu yansıtan finansal tablonun aktif ve pasif eşitliğinden ziyade, şirketin finansal açıdan ne durumda olduğunu vurguladığını göstermektedir.

İşletmenin finansal performansının sunulduğu finansal tablolara örnek olarak

kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu ile nakit akış tablosu verilebilir. Ancak UFRS 17'nin finansal tablo kalemlerinin sunulmasına ilişkin düzenlemeler incelendiğinde, performans sonucunu gösteren finansal tablo olarak kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun ifade edildiği görülmektedir. Standardın finansal performansın sunulmasına ilişkin tüm açıklamaları kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu unsurlarına yöneliktir.

UFRS 17'ye göre, sigorta şirketlerinin kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunda raporlanan tutarların, sigorta hizmeti sonucu ile sigorta finansmanı gelir veya giderleri şeklinde ayrıştırılması gerekmektedir. Sigorta hizmeti sonucu; sigorta hasılatı ve sigorta hizmeti giderlerini içermektedir. Burada dikkat çeken bir nokta da UFRS 17'de bu düzenlemenin yer aldığı paragraftan itibaren kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun finansal performans tablosu olarak ifade edilmesidir (UFRS 17, paragraf 80). Ayrıca, sigorta şirketlerinin, elde tutulan reasürans sözleşmelerine ilişkin gelir ve giderleri, ihraç edilen sigorta sözleşmelerinden elde edilen gelir ve giderlerden ayrı olarak sunması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 82).

Bir sigorta şirketinin, ihraç edilen sigorta sözleşmesi grubundan doğan sigorta hizmeti giderlerini, yatırım unsurlarının geri ödemeleri hariç olmak üzere gerçekleşen hasarları, oluşan diğer sigorta hizmeti giderlerini ve diğer başka tutarları kapsayacak şekilde kar veya zararda sunması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 84).

Kar veya zararda sunulan sigorta hasılatı ve sigorta hizmeti giderleri herhangi bir yatırım unsurunu kapsam dışı bırakmaktadır. Sigorta şirketinin, prim bilgisini, UFRS 17'nin sigorta hasılatına ilişkin düzenlemeleriyle uyumlu olmaması halinde kar veya zararda sunmaması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 85).

Sigorta şirketleri, elde tutulan reasürans sözleşmesi grubunua ilişkin olarak ortaya çıkan sigorta finansmanı gelirleri veya giderleri haricindeki gelir veya giderleri tek bir tutar olarak sunabilme hakkına sahiptir. Bunun yanında şirketler, reasürörden tahsil edilen tutarlar ile ödenen primlerin dağıtımını ayrı olarak sunma hakkına sahiptir. Ancak, söz konusu tutarların bir araya getirilmesi halinde elde edilecek net tutarın, sigorta finansmanı gelir veya giderleri dışındaki gelir veya giderlerin bir araya getirilmesiyle elde edilecek net tutara eşit olması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 86).

Türkiye'deki sigorta şirketlerinin TMS 1'i uygulaması öngörülmediğinden, söz konusu açıklamalar TMS 1'e göre de finansal tablolarını hazırlamakta olan ve Türkiye dışında faaliyet gösteren sigorta şirketlerine daha uygundur. Türkiye'deki sigorta şirketleri ise, kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu

yerine gelir tablosu düzenlemektedir. Diğer kapsamlı gelir kapsamına giren finansal tablo unsurlarının ise, özkaynaklarda ayrı bir bilanço kalemi olarak ele alınmasında herhangi bir sakınca olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, UFRS 17'de diğer kapsamlı gelir kalemi olarak raporlanması gereken her finansal tablo unsurunun özkaynaklarda raporlanması Türkiye'deki düzenlemelerle de uyumluluğu ve tutarlılığı sağlayacaktır.

UFRS 17'ye göre, sigorta şirketleri açısından standart tarafından getirilen dipnot ve açıklayıcı bilgilere ilişkin düzenlemelerin amacı; finansal durum tablosu, finansal performans tablosu ve nakit akış tablosunda sunulan bilgiler ve bunların etkilerinin değerlendirilmesi için bu finansal tabloların kullanıcılarına bir esas oluşturmaktır. Böylelikle, finansal tablo kullanıcılarının değerlendirmelerine yönelik olan her türlü bilginin finansal tablo dipnotlarında açıklanması öngörülmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için sigorta şirketlerinin şu konular hakkında açıklama yapması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 93):

* Finansal tablolara alınan tutarlar,

* Önemli yargılar ve önemli yargılarda meydana gelen değişiklikler ve

* Sigorta sözleşmelerinden doğan risklerin yapısı ve boyutu.

Sigorta şirketlerinin, dipnot açıklamaya ilişkin olarak UFRS 17 tarafından öngörülen amaca ulaşabilmek için yapılacak açıklamaların ne ölçüde detaylı olması ve dipnot hükümlerine ne ölçüde vurgu yapması gerektiğini değerlendirmesi gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 94). Sigorta şirketlerinin çok sayıda önemsiz detaya yer vermesi veya farklı özelliklere sahip kalemleri toplu halde sunması suretiyle faydalı bilgilerin gizli kalmasını önleyecek şekilde bilgileri derlemesi veya ayrıştırması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 95). Sigorta şirketlerinin, sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak açıklayacakları bilgileri derlerken sözleşme türü (örneğin, ana ürün grupları), coğrafi alan (örneğin, ülke veya bölge) ve raporlanabilir bölüm gibi örnekleri esas almak suretiyle dipnotları oluşturması mümkündür. Raporlanabilir bölümlerin, UFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı'nda tanımlandığı şekilde ve buna ilişkin çeşitli koşullar kapsamında ele alınması gerekmektedir (UFRS 17, paragraf 96).

UFRS 17 SİGORTA SÖZLEŞMELERİ STANDARDI İLE UFRS/TFRS 4 SİGORTA SÖZLEŞMELERİ STANDARDI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu bölümünde UFRS 4 ile UFRS 17 karşılaştırılabilirlik, şeffaflık ve faydalı bilgilerin sunulması ile sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması açılarından karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı İle UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın Karşılaştırılabilirlik Yönünden Karşılaştırılması

UFRS 4 sigorta muhasebesine ilişkin kısıtlı düzenlemeler içerdiğinden, şirketlerin kendi ulusal muhasebe standartlarına göre muhasebe uygulamalarını devam ettirmesine imkan tanımaktadır. Bu da finansal tablo kullanıcıları için oldukça önemli olan karşılaştırılabilirliğin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle sigorta şirketlerinin yatırımcıları açısından oldukça önemli sorunlar doğurmaktadır.

UFRS 4'ün yürürlükte olduğu süre boyunca karşılaştırılabilirliğe ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlardan ilki, çeşitli ülkelerdeki sigorta şirketlerinin kendi aralarında sağlıklı bir şekilde karşılaştırılmasının oldukça zor olmasıdır. Bunun nedeninin sigorta şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerin muhasebe düzenlemelerine göre muhasebe uygulamalarını yürütmeleri olduğunu ifade etmek mümkündür. Sigorta sözleşmelerinin ölçülmesinde bazı sigorta şirketleri cari iskonto oranlarını kullanmaktayken, bazıları tarihi iskonto oranlarını esas almaktadır. Örneğin, 2017 yılı dönemsonu itibariyle finansal tablolarını düzenleyen bir sigorta şirketi, sigorta sözleşmelerinin ölçümünde, sözleşmelerin ihraç edildiği 1990 yılının faiz oranı olan %6'yı esas alabilmektedir. Halbuki 2017 yılı dönemsonu itibariyle piyasa faiz oranı %6'nın oldukça altında veya oldukça üzerinde olabilmektedir (IASB, 2017a: 36). Yeni sigorta sözleşmelerinin düzenlenmesinde ortaya çıkan maliyetleri bazı sigorta şirketleri aktifleştirip, faydalı ömürleri boyunca amortisman ayırırken, bazı sigorta şirketleri bu giderleri oluştukları anda deftere gider yazmaktadır. Bazı sigorta şirketleri alınan primlerin tamamını hasılat olarak finansal tablolarına alırken, bazı sigorta şirketleri primler aracılığıyla alınan hayat sigortalarının mevduat unsurunu raporlanan hasılatların dışında bırakmak suretiyle hasılatlarını finansal tablolara almaktadır. UFRS 17 ise, sigorta şirketleri tarafından tüm sigorta sözleşmeleri için uygulanması öngörülen tutarlı bir muhasebe çerçevesi sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, UFRS 17 uluslararası ölçekte tekdüze bir sigorta muhasebe sistemini oluşturmak üzere atılmış önemli bir adımdır. Böylece sigorta muhasebe uygulamalarında ortaya çıkan farklılıklar ortadan kaldırılacak olup, ilgili tarafların sigorta sözleşmesi ihraç eden şirketleri daha sağlıklı bir şekilde karşılaştırma imkanı ortaya çıkmış olacaktır (IASB, 2017b: 2).

UFRS 4'ün geçerli olduğu süre içinde karşılaştırılabilirliğe ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlardan ikincisi, sigorta sözleşmelerinin kendi aralarında sağlıklı bir şekilde karşılaştırılmasının oldukça zor olmasıdır. Bazı çok uluslu şirketler farklı ülkelerde ihraç ettikleri sigorta sözleşmelerine yönelik olarak tekdüze olmayan muhasebe politikaları kullanmak suretiyle bağlı ortaklıklarını

konsolide etmektedir. Bu durum, sigorta sözleşmelerinin aynı grup tarafından farklı şekilde muhasebeleştirilmesine yol açmaktadır. UFRS 17, çok uluslu bir şirketin sigorta sözleşmelerini tutarlı ve aynı şekilde ölçmesini sağlayacaktır. Bu sayede şirketin finansal durum ve performans sonuçlarının ürün ve coğrafi bölge bazında karşılaştırılabilirliği daha sağlam temellere oturtulmuş olacaktır. Bu da sigorta sözleşmesi ihraç eden şirketlerin UMS ve UFRS kapsamında düzenlenen finansal tablolarının karşılaştırılabilirliğini arttıracaktır (IASB, 2017a: 7).

UFRS 4'ün yürürlükte olduğu süre boyunca karşılaştırılabilirliğe ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlardan üçüncüsü, sigorta sektörlerinin kendi aralarında sağlıklı bir şekilde karşılaştırılmasının oldukça zor olmasıdır. Bazı sigorta şirketleri tarafından alınan nakit para veya mevduat hasılat olarak sunulmaktadır. Halbuki bu uygulama, özellikle bankacılık ve yatırım yönetimi sektörlerinde benimsenen muhasebe uygulamalarından oldukça farklıdır. UFRS 17, hasılatın diğer sektörlerde olduğu gibi muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını öngören düzenlemeler içermektedir. UFRS 17'ye göre hasılat, birikim unsuru hariç olmak üzere, şirket tarafından sağlanan sigorta teminatını yansıtacaktır. Bu durum sigorta şirketlerinin kar veya zarar durumunun daha iyi anlaşılmasını ve diğer şirketlerle karşılaştırılmasını sağlayacaktır. Böylece sigorta sektörleri arasında daha sağlıklı bir şekilde karşılaştırma yapılma imkanı artacak olup, sektörle ilgili uzmanlığı olmayan yatırımcılar açısından da daha yüksek düzeyde bir anlaşılabilirlik sağlanacaktır (IASB, 2017b: 2).

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı İle UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın Şeffaflık Ve Faydalı Bilgilerin Sunulması Yönlerinden Karşılaştırılması

Şeffaflık, ticari sır niteliğinde olan ve henüz kamuya açıklanmamış olan bilgiler dışında kalan ve şirketle ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuoyuna duyurulmasını ifade etmektedir (Pamukçu, 2011: 136). UFRS 4, sigorta şirketleriyle ilgili olan taraflara kısıtlı düzeyde şeffaflık sağlayan ve faydalı bilgi sunan bir standarttır. UFRS 4'te sigorta sözleşmelerine ilişkin sigorta yükümlülüğünün değerine ve şirketlerin karlılığına ilişkin olarak oldukça karmaşık muhasebe uygulamalarına ve finansal tablo kullanıcılarına yeteri kadar fayda sağlamayacak olan bilgilerin sunulmasına izin verilirken, UFRS 17 bu karmaşıklığı ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmiştir.

UFRS 4'ün yürürlükte olduğu süre boyunca şeffaflık ve faydalı bilgilerin sunulması açısından ortaya çıkan sorunlardan ilki; sigorta yükümlülüklerinin hangi değer üzerinden değerleneceği olmuştur. Bazı sigorta şirketlerinin

sigorta yükümlülüklerini güncelliğini yitirmiş varsayımlar kullanmak suretiyle ölçmektedir. Ayrıca özellikle dünyadaki mevcut uygulamalara bakıldığında hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin gerçekleşen hasarlara ilişkin yükümlülüklerin ölçümünde paranın zaman değerini dikkate almadığı bilinmektedir. Örneğin, ABD'de faaliyet gösteren sigorta şirketleri hayat dışı sözleşme yükümlülüklerini genellikle iskonto etmezken, Avustralya'dakiler bu yükümlülükleri iskonto etmek suretiyle finansal durum tablolarında raporlamaktadır (IASB, 2017a: 35). UFRS 17, sigorta sözleşmelerinin cari değerleri üzerinden ölçülmesini öngörmektedir. Her raporlama döneminde nakit akışlarına, iskonto oranına ve riske ilişkin güncel veri ve varsayımların kullanılması, sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine bağlı yükümlülüklerinin gerçeğe uygun bir şekilde finansal durum tablosuna yansıtılmasını sağlayacaktır. Böylece sigorta şirketlerinin finansal durum tablosundaki, cari değerleriyle değerlenen varlık kalemlerine karşılık tarihi değerleriyle değerlenen borç kalemleri uyumsuzluğu ortadan kaldırılacaktır (IASB, 2017a: 6).

Şeffaflık ve faydalı bilgilerin sunulması açısından ortaya çıkan sorunlardan ikincisi; sigorta şirketlerinin karlılıklarına ilişkin faydalı bilgilerinin yeterli düzeyde olmamasıdır. Özellikle hasılatını nakit esasına göre muhasebeleştiren sigorta şirketleri, sigorta sözleşmelerinden elde ettikleri karın kaynaklarına ilişkin faydalı bilgi sunmamaktadır. Ayrıca çok sayıda şirket UFRS 4'e ek olarak yoğun bir şekilde kendi lokal muhasebe uygulamalarına yer vermektedir. UFRS 17, sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan karlılığın cari dönemdeki ve gelecek dönemlerdeki unsurlarına ilişkin bilgilere yer verilmesini öngörmektedir. Standart ayrıca sigorta şirketlerinin hasılatı, sigorta teminatını yerine getirdikçe finansal tablolara almasını öngörmektedir (IASB, 2017b: 3). UFRS 17'de yer alan düzenlemeler incelendiğinde, UFRS 4'ün aksine, yerel muhasebe uygulamalarına olabildiğince az yer tanıyan bir standart olduğu anlaşılmaktadır. Bu da karlılığa ilişkin olarak sunulacak olan bilgilerin karşılaştırılabilirliğini arttıracak düzeyde faydalı bilgi olduğunu ortaya koymaktadır.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı İle UFRS/TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı'nın Sigorta Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanması Yönünden Karşılaştırılması

Sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarda raporlanması açısından UFRS 17 çok sayıda yenilik getirmektedir. Bu yeniliklerin diğer ülkelerde olduğu gibi standardın Türkiye'de uygulanması durumunda Türk sigorta sektörü açısından oldukça radikal yenilikler doğuracağını ifade etmek mümkündür. Bu kısımda sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konusunda mevcut uygulamaları

yansıtan UFRS 4 düzenlemeleri ile mevcut uygulamalara kapsamlı yenilikler getiren yeni standart UFRS 17'nin düzenlemeleri maddeler halinde karşılaştırılacaktır (IASB, 2017a: 35; Sotona, 2017; 28 – 34; Nagari vd., 2017: 3 – 6).

1. Cari (Güncel) Tahminlerin Kullanılmasına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'ün izin verdiği mevcut muhasebe uygulamalarına göre sigorta şirketlerinin büyük çoğunluğu sözleşme başlangıcından itibaren güncellenmemiş olan tahminleri kullanmaktadır. Bu tahminlerin tamamı veya bir kısmı yalnızca belirli durumlarda güncellenmektedir. Bu durumlardan biri de sözleşmelerin ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşme haline gelmesidir. Pek çok ülkedeki sigorta muhasebesi uygulamalarına bakıldığında, sigorta şirketlerinin yalnızca belirli ürünler için cari tahminlerden yararlandığını söylemek mümkündür.

UFRS 17 ise, özellikle finansal tabloların sunulması ve dipnot açıklamalarına ilişkin düzenlemeler dikkate alındığında, sigorta risklerine ilişkin bilgilerin sunulması ve bunlardaki değişikliğin açıklanmasını öngörmektedir. Bu nedenle UFRS 17 kapsamında finansal raporlama yapan sigorta şirketlerinin riskin cari durumunu takip edebilmek için her raporlama dönemi itibariyle güncellenen cari tahminleri esas alması gerekmektedir.

2. İskonto Oranlarının Kullanılmasına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4 kapsamında yürütümekte olan muhasebe uygulamalarına göre, çok sayıda sigorta şirketinin sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülüklerinin ölçümünde varlığa dayalı bir beklenen getiri oranının esas alındığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında kalan sigorta şirketleri ise, bir kanun veya bir düzenleyici kuruluş tarafından öngörülmesi halinde bir iskonto oranı kullanmakta veya risksiz faiz oranlarını esas almaktadır. Bazılarının ise, iskonto yapmadığı bilinmektedir.

UFRS 17 ise, sigorta sözleşmelerinden doğan nakit akışlarının mutlaka iskonto edilmesini gerektirmekte olup, kullanılacak iskonto oranlarının da varlıkların özelliklerinden ziyade nakit akışlarının özelliklerini yansıtması gerekmektedir.

3. Risk Düzeltmesine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

Risk düzeltmesine ilişkin olarak UFRS 4'te yer alan düzenlemeler ışığında mevcut uygulamalar incelendiğinde, sigorta şirketlerinin yalnızca belirli ürünler için risk düzeltmesi yaptığı veya üstü kapalı bir şekilde risk karşılığı

hesapladığı anlaşılmaktadır.

UFRS 17 ise, risk düzeltmesinin açık bir şekilde yapılmasını ve risk düzeltmesine ilişkin olarak finansal tablo dipnotlarında ayrıntılı açıklamalar yapılmasını gerektirmektedir.

4. Finansal Opsiyonların Ve Garantilerin Cari Değerlerine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'ün yürürlükte olduğu mevcut durumda, bir sigorta sözleşmesine saklı finansal opsiyon ve garantilerin muhasebeleştirilmesinde tutarlı bir yolun izlenmediği görülmektedir. Bunlar, cari oranlar şirket tarafından garanti edilen asgari bir oranın altına düşmedikçe finansal tablolara alınmamakta olup, piyasanın şartlarını yansıtacak bir şekilde muhasebeleştirilmemektedir.

UFRS 17 ise, bu tür ürünlerin sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışlarının ölçümüne dahil edilmesini ve ayrıca UFRS 13'e vurgu yapmak suretiyle bunu yaparken benzer opsiyon ve garantilerin gözlemlenebilir piyasa fiyatlarının esas alınmasını gerektirmektedir.

5. İlk Muhasebeleştirmede Sigorta Sözleşmelerinin Gruplandırılmasına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'ün yürürlükte olduğu mevcut durumda, çok sayıda sigorta şirketinin sigorta sözleşmelerinden elde ettiği kazançlarla bunlara ilişkin olarak ortaya çıkan kayıpları mahsup ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, finansal tablo kullanıcılarının şirketlerin karlılığını oluşturan unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi edinememesine neden olmaktadır.

UFRS 17 ise, sigorta sözleşmesi portföylerinin tanımlanmasını ve bunların ilk muhasebeleştirmede ekonomik açıdan dezavantajlı olan sözleşme grubu, ilk muhasebeleştirme itibariyle değerlendirildiğinde sonraki dönemlerde ekonomik açıdan dezavantajlı hale gelme ihtimali bulunmayan sözleşme grubu ve kalan sözleşme grubu olmak üzere gruplara ayrılmasını gerektirmektedir. Sözleşmelerin bu şekilde gruplandırılması, kayıpların zamanında muhasebeleştirilmesini ve sözleşmeye dayalı hizmet marjının zamanında dağıtılmasını sağlamak için oldukça önemlidir. Bu şekilde bir gruplandırma karın zaman içerisindeki gelişimine ilişkin de faydalı bir bilgi sağlayacaktır.

6. Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Sözleşmelere İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'te sigorta şirketlerinin bir sigorta sözleşmesinin ekonomik açıdan dezavantajlı hale gelip gelmediğini nasıl belirleyeceklerine ilişkin herhangi bir hüküm yer almamaktadır. UFRS 17 ise, şirketlerin daha ilk muhasebeleştirmede ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşmeleri

tanımlamalarını gerektirmektedir. Standarda göre, bu sözleşmelere ilişkin olarak ortaya çıkan kayıpların doğrudan kar veya zararda raporlanması gerekmektedir. Sonraki dönemlerde ise, sigorta şirketlerinin, sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışlarını düzenli bir şekilde güncellemesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sözleşmeye dayalı hizmet marjının da dönemler itibariyle düzeltilmesi gerekmektedir.

7. Sigorta Sözleşmeleriyle İlgili Olarak Ortaya Çıkan Karların Finansal Tablolara Alınmasına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

Sigorta şirketleri tarafından verilen sigorta hizmetlerine ilişkin olarak ortaya çıkan karların finansal tablolara alınmasına yönelik olarak UFRS 4'te yer alan düzenlemeler incelendiğinde, sigorta şirketlerinin bu karların muhasebeleştirilme zamanının farklı ülkelerdeki düzenleme ve şirket tarafından ihraç edilen farklı ürünlere göre farklılaşmasına imkan verdiği anlaşılmaktadır. Bazı sigorta şirketleri sigorta sözleşmesi yazıldığı anda ortaya çıkan karı finansal tablolara alırken, bazıları sözleşme iptal edildiğinde, bazıları da sözleşme süresince geçen zamana bağlı olarak karlarını düzenli bir şekilde finansal tablolarına almaktadır.

UFRS 17 ise, karların, sigorta şirketlerinin sözleşmeye dayalı hizmet marjı ve risk düzeltmesinin hesaba katılması suretiyle ve bunların elde edilme zamanına göre finansal tablolara alınmasını öngörmektedir. Standarda göre, sözleşmeye dayalı hizmet marjının teminat süresi boyunca şirket tarafından hizmet sunuldukça kar olarak finansal tablolara alınması gerekmektedir. Risk düzeltmesinin ise, teminat ve hesap dönemi boyunca riskten kurtuldukça kar veya zararda raporlanması gerekmektedir. Bu durum sözleşmeye dayalı hizmet marjının ölçümü ve risk düzeltmesinin tespitine tutarlı bir yaklaşım getirdiğinden, karların finansal tablolara alınmasına ilişkin de tutarlı bir muhasebe yaklaşımı getirmektedir.

8. Sigorta Sözleşmeleriyle İlgili Olarak Ortaya Çıkan Edinim Maliyetlerine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4, sigorta şirketlerinin finansal durum tablosunun aktifinde takip etmekte oldukları ertelenmiş edinim (üretim) giderlerini, yeni sigorta sözleşmesi düzenlemekle ilişkili giderler (örneğin, komisyon giderleri) karşılığında finansal tablolara almasına izin vermektedir. UFRS 17 ise, sigorta sözleşmelerinin ölçümüne, sözleşmenin ifasına ilişkin nakit akışlarıyla birlikte doğrudan dağıtılabilir edinime (üretime) ilişkin nakit akışlarının da dahil edilmesini gerektirmektedir. Böylelikle, sigorta sözleşmelerinin edinimiyle ilişkili ayrı bir varlığın bu kapsamda finansal tablolara alınması mümkün olmayacaktır.

9. Sigorta Sözleşmeleriyle İlgili Olarak Ortaya Çıkan Hasılatın Finansal Tablolara Alınmasına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

Sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan hasılatın nasıl raporlanacağına ilişkin UFRS 4'te yer alan hükümler incelendiğinde, bunların sigorta şirketlerinin elde ettikleri primleri veya buna bağlı olarak ortaya çıkan alacakları hasılat olarak kar veya zararda raporlamalarına imkan tanır nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu uygulama, diğer sektörlere ilişkin UMS ve UFRS'lerde yer alan hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin ilkelerle uyuşmamaktadır.

UFRS 17, şirketlerin verdikleri hizmetler karşılığında kazanılmasına bağlı olmak üzere, sigorta hasılatı olarak raporlanmasını öngörmektedir. Bu uygulama ile sigortacılık sektörü hasılat tutarları diğer sektörlerin hasılat tutarları ile karşılaştırılabilir hale gelecektir. Ayrıca standart, sigorta hasılatından birikim unsurunun ayrıştırılmasını gerektirmektedir. Çünkü birikim unsuru sigortalının yatırımlarını yansıtmakta olup, sigorta şirketinin verdiği hizmetin karşılığı olan bir tutar değildir.

10. Sigorta Sözleşmeleriyle İlgili Olarak Ortaya Çıkan Hasar – Tazminat Ve Diğer Giderlere İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4 açısından hasar – tazminat giderlerinin kar veya zararda raporlanması ve kar veya zarar kalemleri arasına sigorta sözleşmesi yükümlülüklerindeki değişiklikler şeklinde bir kalem eklenmesi gerekmektedir. Bu kalem, ihraç edilen sigorta sözleşmelerine ilişkin değişiklikler ile sözleşmelerin ölçülmesinde kullanılan yöntem ve varsayımlardaki değişiklikler gibi çok sayıda faktörü birleştiren bir kalem olarak karşımıza çıkmaktadır.

UFRS 17 ise, sigorta şirketlerinin ihraç ettikleri sigorta sözleşmelerinden doğan hasarlar ve diğer sigorta hizmeti giderleri gibi sigorta hizmeti giderlerini yansıtan kalemleri sigorta gideri olarak kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunda raporlamasını gerektirmektedir. UFRS 17 uygulandığında, daha önceden alınan birikimlerin geri ödemelerinin sigorta gideri olarak değil, bir yükümlülüğün yerine getirilmesi şeklinde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

11. Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Olarak Tutarlı Muhasebe Politikalarının İzlenmesine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4, sigorta şirketlerinin benzer işlemler için diğer UMS ve UFRS'lerden, tekdüze muhasebe politikalarının uygulanması konusunda farklılaşmaktadır.

Diğer UMS ve UFRS'ler birbiriyle uyum içerisinde ve benzer muhasebe politikalarının uygulanmasını sağlayan düzenlemeler içermekteyken, UFRS 4 sigorta şirketlerinin aynı işlemler için diğer UMS ve UFRS'lerin öngördüğü muhasebe politikalarından farklı politikalar benimsemesini mümkün kılmaktadır. UFRS 17 ise, sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi konusunda farklı muhasebe politikalarının ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Bu da diğer UMS ve UFRS'ler gibi UFRS 17'nin belirli bir alana yönelik nihai bir standart olduğunun göstergesidir.

12. Sigorta Dışı Unsurların Tutarlı Bir Şekilde Muhasebeleştirilmesine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'e göre, sigorta şirketlerinin bir kısmı sigorta sözleşmesinde saklı olan aynı birikim unsurunu ayırmakta ve bunları finansal araç olarak ölçmektedir. Benzer şekilde, bazı sigorta şirketleri de sigorta dışı unsurları ayırmakta ve bunları hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin hükümlerle uyumlu bir şekilde muhasebeleştirmektedir. Bunun tam aksine, bazı sigorta şirketleri de sigorta dışı unsurları ayırmadan sigorta sözleşmesini bir bütün halinde ölçmekte ve muhasebeleştirmektedir.

UFRS 17 ise, diğer standartlarla uyumlu bir şekilde, tüm sigorta şirketlerinin ayrıştırma konusunda aynı yaklaşımı kullanmasını öngörmektedir. Standarda göre, birikim unsurlarının, mal ve sigorta dışı hizmetlerin, sigorta unsurundan farklı olması halinde, sigorta sözleşmesinden ayrıştırılması gerekmektedir.

13. Bütün Sigorta Unsurlarının Muhasebeleştirilmesi Ve Raporlanmasına Yönelik Tek Bir Yaklaşımın Benimsenmesine İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4, sigorta şirketlerinin bir sigorta sözleşmesini oluşturan çeşitli sigorta unsurlarına ilişkin olarak farklı ölçüm ve raporlama yaklaşımları benimsemesine imkan tanımaktadır. UFRS 17 ise, sigorta sözleşmelerinin ölçümünün sözleşmelerin bütün sigorta unsurlarını yansıtacak şekilde yapılmasını öngörmektedir. Bu kapsamda sigorta sözleşmelerinin finansal durum tablosunda sigorta sözleşmesi yükümlülükleri veya varlıkları şeklinde raporlanması gerekmektedir. Finansal tablo dipnotlarında açılış ve kapanış bakiyeleri ayrıntılı bir şekilde sunulması gereken mutabakatlarla birlikte, bu şekilde yapılacak finansal tablo sunumunun sigorta sözleşmeleriyle ilgili olarak finansal tablolarda yer alan tutarların daha iyi anlaşılmasının sağlanması beklenmektedir.

14. Sigorta Şirketlerinin Finansal Tablo Formatlarına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'te öngörülen sigorta muhasebesi uygulamaları sigorta şirketlerinin

finansal tablo formatlarına da yansımıştır. UFRS 17'nin sigorta muhasebesi uygulamalarında öngördüğü geniş kapsamlı değişikliklerin gerek dünyada gerekse de Türkiye'de düzenlenmekte olan finansal tablo formatlarını da etkilemesi beklenmektedir. Bu kısımda finansal durum tablosu ve kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun düzenlenmesine ilişkin olarak UFRS 4 ve UFRS 17'de öngörülen hükümler karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Sigorta Şirketlerinin Finansal Durum Tablosu Formatlarına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 4'te ve UFRS 17'de yer alan hükümler kapsamında sigorta şirketleri tarafından düzenlenmesi öngörülen finansal durum tablosunun (bilançonun) Tablo 3'teki gibi olduğunu söylemek mümkündür (IFRS Foundation, 2017: 10; Ernst & Young, 2017: 23).

Tablo 3. UFRS 4 Kapsamında Düzenlenmekte Olan Ve UFRS 17 Kapsamında Düzenlenmesi Öngörülen Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Formatları

UFRS4 Finansal Durum Tablosu Formatı			**UFRS17 Finansal Durum Tablosu Formatı**		
	20X1	20X0		20X1	20X0
Finansal Varlıklar			Finansal Varlıklar		
Ertelenmiş Üretim Giderleri			Sigortaü Sözleşmesi Varlıkları		
Prim Alacakları			Reasürans Varlıkları		
Reasürans Varlıkları			Diğer Varlıklar		
Diğer Varlıklar					
TOPLAM AKTİFLER			TOPLAM AKTİFLER		
Sigorta Sözleşmesi Yükümlülükleri			Sigorta Sözleşmesi Yükümlülükleri		
Kazanılmamış Primler			Reasürans Yükümlülükleri		
Ödenecek Tazminatlar			Diğer Yükümlülükler		
Diğer Yükümlülükler			Özkaynaklar		
Özkaynaklar					
TOPLAM PASİFLER			TOPLAM PASİFLER		

Tablo 3'te yer alan finansal durum tabloları Türkiye'de hesap tipinde düzenlenmesine rağmen, her iki standart açısından farklılıkları ortaya koymak adına rapor tipinde düzenlenmiştir. Tabloya göre, UFRS 4 bakış açısıyla bir sigorta şirketinin finansal durum tablosunun aktif tarafında özel olarak finansal varlıklara, ertelenmiş üretim giderlerine, prim alacaklarına, reasürans varlıklarına ve ilgili diğer varlıklarına yer vermesi gerekmektedir. Pasifte ise, sigorta sözleşmesi yükümlülüklerine, kazanılmamış primlere, ödenecek

tazminatlara, diğer yükümlülüklere ve özkaynaklara yer vermesi gerekmektedir.

UFRS 17, UFRS 4'e göre daha farklı bir finansal durum tablosu düzenlenmesini öngörmektedir. Öncelikle UFRS 17'ye göre düzenlenecek olan finansal durum tablosunun aktifinde sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan varlık kalemleri ile reasürans sözleşmelerine ilişkin olarak ortaya çıkan yükümlülüklere ayrı bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir. UFRS 4'e göre ise, sigorta sözleşmesi varlıkları, sigorta sözleşmesi yükümlülükleriyle netleştirilmek suretiyle raporlanmaktadır. Ayrıca, reasürans sözleşmelerine ilişkin yükümlülükler de reasürans varlıklarıyla netleştirilmek suretiyle raporlanmaktadır. Örneğin, Türkiye'deki sigorta şirketlerinin bilançolarında pasifte sigorta teknik karşılıkları arasında düzenleyici kalem olarak raporlanmakta olan reasürör payları bu nitelikte varlık kalemleridir. Bunların UFRS 17'ye göre, bilançonun aktifinde reasürans varlıkları olarak ayrı bir şekilde raporlanması uygun olacaktır. Bu durum UFRS 4'ün UMS ve UFRS'lerin ruhuna aykırı bir biçimde netleştirmeye izin verdiğinin bir göstergesidir. Halbuki UFRS 17'ye göre bu kalemler arasında netleştirme yapılmaması gerekmektedir.

UFRS 4'e göre finansal durum tablosunun aktifinde raporlanması öngörülen ertelenmiş üretim giderleri, prim alacakları ile pasifinde raporlanması öngörülen kazanılmamış primler ve ödenecek tazminatlar ise UFRS 17'ye göre düzenlenmesi öngörülen finansal durum tablosu formatında yer almamaktadır. Çünkü UFRS 17 kapsamında bu kalemler zaten sigorta sözleşmelerinin ölçümüne dahil edileceğinden finansal durum tablosunda bu kalemlere gerek kalmayacak olup, doğrudan sigorta sözleşmelerine ilişkin varlık ya da yükümlülük kalemleri içerisinde raporlanacaklardır.

Sigorta sözleşmesi yükümlülükleri ve reasürans varlıklarını oluşturan kalemler açısından her iki standartta da aynı hükümlerin geçerli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu kalemler açısından UFRS 4 ile UFRS 17 arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

UFRS 17 ile finansal durum tablosu formatına getirilen yenilikler ile finansal tablonun okunmasını zorlaştıran çok sayıdaki kalem sayısı azalacak, daha anlaşılabilir bir finansal durum tablosunun düzenlenmesi sağlanacak ve terminolojik açından tutarlı bir format benimsenmiş olacaktır.

Sigorta Şirketlerinin Kar Veya Zarar Ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu Formatlarına İlişkin Hükümler Açısından Standartların Karşılaştırılması

UFRS 17'nin sigorta muhasebesine getireceği en önemli yenilik kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu formatındaki değişiklikler olacaktır. Tablo 4'te

UFRS 4 ve UFRS 17 kapsamında düzenlenmesi öngörülen formatlar yer almaktadır (IASB, 2017a: 83).

Tablo 4. UFRS 4 Kapsamında Düzenlenmekte Olan Ve UFRS 17 Kapsamında Düzenlenmesi Öngörülen Kar Veya Zarar Ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu Formatları

UFRS4 Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu Formatı			**UFRS17 Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu Formatı**		
	20X1	20X0		20X1	20X0
Primler			Sigorta Hasılatı		
Yatırım Gelirleri			Sigorta Hizmeti Giderleri		
Oluşan Hasarlar			Sigorta Hizmeti Sonucu		
Sigorta Sözleşmesi Yükümlülüklerindeki Değişim			Yatırım Gelirleri		
			Sigorta Finansmanı Gelir veya Giderleri		
			Net Finansal Sonuç		
Kar veya Zarar			Kar veya Zarar		
Diğer Kapsamlı Gelirler			Diğer Kapsamlı Gelirler		
Kapsamlı Gelir			Kapsamlı Gelir		

Tablo 4'te yer alan ve UFRS 17'ye göre düzenlenmesi öngörülen kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu, diğer bir ifadeyle kapsamlı gelir tablosu, standartla getirilen yeniliklerin işleyişini göstermek amacıyla, ilgili kalemlerin karşılarına tutar yazılmıştır. Her iki tablo formatı karşılaştırıldığında, UFRS 4'te yer alan ve prim gelirlerini ifade eden primlerin ortadan kalktığını ve oluşan hasarlar kaleminin de değişikliğe uğradığını söylemek mümkündür. Hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak UFRS 17'nin getirdiği yeni düzenlemelerin, bu tablonun formatına da yansıdığını ifade etmek gerekmektedir. Buna göre, UFRS 17 sigorta hizmeti sonucu adında yeni bir ara toplamın raporlanmasını öngörmektedir. Sigorta hizmeti sonucu, sigorta hizmeti karı veya zararı olarak da adlandırılabilecek bir sonuç olup, sigorta hizmeti giderlerinin düşülmesi suretiyle bulunacaktır. Sigorta hizmeti giderleri ise oluşan hasarlar ile sigorta sözleşmelerine ilişkin diğer giderler, sigorta sözleşmesi edinme giderleri ve reasürans işlemlerinden elde edilen kazanç ve kayıpların toplamından oluşmaktadır.

UFRS 17 tarafından öngörülen bu yeni formata göre, finansal faaliyetlerden elde edilen kar veya zarar olarak da adlandırılabilecek net finansal sonuç ara toplamının da raporlanması gerekmektedir. Net finansal sonuç, şirkete ilişkin

yatırım gelirleri ile sigorta finansmanı giderleri arasındaki farktan elde edilmektedir. Sigorta hizmet sonucu ile net finansal sonucun toplamı ise kar veya zarar tutarını, diğer bir ifadeyle dönem karı veya zararı tutarını vermektedir. Vergi karşılığının olmadığı varsayımı altında bu tutar dönem net karı veya zararına eşit olacaktır. Kar veya zarara diğer kapsamlı gelirin eklenmesi suretiyle kapsamlı gelir tutarına ulaşılacaktır. Türkiye'de sigorta şirketleri kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu yerine klasik gelir tablosu düzenlemektedir. Dolayısıyla, bu şirketler tarafından düzenlenen gelir tablosunda diğer kapsamlı gelir kısmı bulunmamaktadır.

UFRS 17 tarafından öngörülen formatta yıllar itibariyle raporlanacak olan sigorta hasılatı tutarının, UFRS 4 kapsamında raporlanması öngörülen prim gelirleri toplamından daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Çünkü UFRS 17'de sigorta hasılatının hesaplanmasında paranın zaman değerini içermesi öngörülmektedir. Paranın zaman değeri ile bir tür iskontolama etkisi yaratılacak olup, hasılatın UFRS 4'e göre yüksek gözükmesini ve gerçeğe uygun sunumu sağlayacak bu etkiye ilişkin fazlalık tutar sigorta finansmanı gelir veya giderleri arasında gösterilecektir. UFRS 4'te ortaya çıkan bu etki sigorta sözleşmesi yükümlülüklerindeki net değişim içerisinde raporlanmaktayken, UFRS 17'de daha farklı bir raporlama mekanizması getirilmiştir. Ayrıca UFRS 17'de sigorta sözleşmelerine ilişkin karın oluşumunda rol oynayan unsurlar da sigorta hizmet sonucu ve net finansal sonuç olmak üzere ayrı bir şekilde raporlanması öngörülmektedir.

UFRS 17 tarafından düzenlenmesi öngörülen kar vey zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun, UFRS 4'e göre daha zengin bir bilgi içeriğine sahip olduğunu ve ayrıca ihtiyaca uygunluk ve karşılaştırılabilirlik açılarından daha ileri bir seviyede format olduğunu ifade etmek mümkündür.

SONUÇ

Sigorta sözleşmelerine yönelik olarak daha önceden yayımlanmış olan ve ülkemizde TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri adıyla bilinen UFRS 4, sigorta şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerin ulusal muhasebe düzenlemelerini esas almalarına imkan tanıyan bir standart olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal muhasebe düzenlemeleri arasındaki farklılıklar, finansal tablo kullanıcılarının sigorta şirketlerinin finansal durumları ile performanslarını karşılaştırmalarında ve finansal tablolarını sağlıklı bir şekilde anlamalarında çeşitli zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Zaten oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan sigortacılık sektörü ve sigorta muhasebesi uygulamaları bu standart ile daha da karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Bu karmaşıklığı gidermek ve daha yararlı bilgiler sunulmasını sağlamak amacıyla UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı yayımlanmıştır.

UFRS 17 Sigorta Sözleşmeleri Standardı hem elementer hem de hayat branşında ihraç edilen sigorta sözleşmelerinin ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve dipnotlarda açıklanmasına yönelik ilkeleri belirleyen bir standarttır. Bu standart ayrıca elde tutulan reasürans sözleşmeleri ile isteğe bağlı katılım özelliği bulunan yatırım sözleşmelerine de uygulanması öngörülen çeşitli ilkeleri de içermektedir. Bu standardın yayımlanması ile, sigorta şirketleri tarafından ihraç edilen bu sözleşmelerin gerçeğe uygun bir şekilde sunulması ve yatırımcılara yönelik ihtiyaca uygun bilgilerin üretilmesini ve iletilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Bu bilgiler sayesinde, UFRS 17 kapsamında muhasebeleştirilen ve raporlanan sigorta sözleşmelerinin, sigorta şirketlerinin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları üzerinde yaratacağı etkilerin finansal tablo kullanıcıları tarafından doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve ilgili kararların buna bağlı olarak sağlam bir şekilde alınması öngörülmektedir.

UFRS 17, bir sigorta sözleşmesinin hem bir finansal araç olma özelliğini hem de bir hizmet sözleşmesi olma özelliğini ortaya çıkarmak suretiyle sigorta sözleşmelerine yeni bir kimlik kazandırmaktadır. Ayrıca, sigorta sözleşmeleri uzun bir dönem boyunca önemli derecede değişkenlik gösteren nakit akışları yaratmaktadır. UFRS 17'nin yayımlanmasıyla birlikte sigorta sözleşmelerinin bu özelliklerine yönelik olarak IASB'nin yeni bir yaklaşımı benimsediği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım, sözleşme kapsamında sağlanan hizmetler süresince ortaya çıkan karın finansal tablolara alınmasında gelecekteki nakit akışlarının cari olarak ölçülmesini gerektiren bir yaklaşımdır. Ayrıca, bu yeni yaklaşım çerçevesinde sigorta hizmeti sonucunun, sigorta finansmanı gelir veya giderlerinden ayrı bir şekilde sunulması gerekmektedir. Bununla birlikte, sigorta şirketlerinin ilgili raporlama dönemine ilişkin olarak ortaya çıkan sigorta finansmanı gelir veya giderlerini kar veya zararda veya diğer kapsamlı gelirler arasında raporlamaya yönelik bir karar vermelerine imkan tanımaktadır.

UFRS 17 kapsamında bir sigorta şirketinin öncelikle sigorta sözleşmelerini, karşı taraftan kabul ettiği önemli sigorta riskine göre tanımlaması gerekmektedir. Sigorta şirketinin, sigorta sözleşmelerinin içinde bulunan saklı türev ürünleri ve ayrı yatırım unsurlarını ayırması ve ayrı bir şekilde muhasebeleştirmesi gerekmektedir. Daha sonra elindeki sigorta sözleşmelerini belirli özelliklere göre gruplandırması öngörülmektedir. Bundan sonra oluşan sözleşme gruplarının muhasebeleştirilmesi ve raporlanması gerekecektir. UFRS 17 kapsamında sigorta sözleşmelerinin ölçümünde üç farklı ölçüm yaklaşımı benimsenmiştir. Bunlar; genel model yaklaşımı (blok yapı yaklaşımı), prim dağıtımı yaklaşımı ve değişken ücret yaklaşımıdır.

UFRS/TFRS 4, sigorta şirketlerinin, sigorta sözleşmelerinin ve sigorta

sektörlerinin kendi aralarında karşılaştırılmasını sağlayacak sağlıklı bir yapı sunmamaktadır. Bununla birlikte, sigorta sözleşmelerinin değerlemesinde güncel iskonto oranlarının yalnızca bazı şirketler tarafından kullanılması ile karlılığa ilişkin olarak yapılan farklı hesaplamalar, şeffaflık ve faydalı bilgilerin sunulması açısından da UFRS/TFRS 4'ün birtakım eksikliklerini yansıtmaktadır. UFRS 17, gerek karşılaştırılabilirliğin gerekse de şeffaflığın sağlanması açısından önemli düzenlemeler içermektedir. Ayrıca UFRS 17 birtakım yenilikler de içermektedir. Bunlar, cari (güncel) oranların kullanılması, iskonto oranlarının kullanılması yoluyla bugünkü değerin elde edilmesi, risk düzeltmesi, finansal opsiyon ve garantiler, ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşmeler, karların raporlanması, edinim maliyetlerinin raporlanması, hasılatın raporlanması, hasar-tazminat ve diğer giderlerin raporlanması, tutarlı muhasebe politikalarının izlenmesi, sigorta unsurlarının raporlanmasında tek bir yaklaşımın benimsenebileceği ile sigorta şirketlerinin finansal tablo formatlarına ilişkin yeniliklerden oluşmaktadır.

UFRS 17'nin getirdiği yenilikler incelendiğinde, sigorta sözleşmelerinin sigorta şirketlerinin finansal durum tabloları ile kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunda raporlanmasına ilişkin birtakım yeniliklerin ön plana çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, sigorta sözleşmeleri ile reasürans sözleşmelerinin sigorta şirketlerinin finansal durum tablolarında defter değerleri üzerinden varlık ve borç kalemlerini etkilemesi öngörülmektedir. Daha önceden mevcut olmayan ölçüm yaklaşımlarının sözleşmeye dayalı hizmet marjı gibi yeni kavramları ortaya çıkarması ve cari hesaplamaları ön plana çıkarması özellikle sigorta şirketlerinin yükümlülüklerinin yapısında önemli değişiklikler yaratacağı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, mevcut kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun farklı şekilde bölümlendirilmesi ve farklı kalemlere yer verilmesi öngörülmektedir. Sigorta hasılatını ve sigorta hizmeti giderlerini içeren sigorta hizmeti sonucu ile sigorta finansmanı gelir veya giderleri gibi yeni kalemlerin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca diğer kapsamlı gelirler açısından cari iskonto oranlarında meydana gelen değişikliklerin kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunun diğer kapsamlı gelir kısmında ve finansal durum tablosunun özkaynaklar kısmında raporlanması öngörülmektedir. Böylelikle, iskonto oranlarında meydana gelen dalgalanmaların sigorta şirketlerinin finansal tablolarına yansıma tehlikesi hafifletilmiş olacaktır.

UFRS 17'nin Türkiye'de yürürlüğe konması halinde, Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin muhasebe sistemlerinin işleyişinin, kullanılan hesap planının, finansal tablolardaki kalemlerin yer ve değer olarak değişeceği aşikardır. Sektörü bu kadar önemli düzeyde etkileyecek olan UFRS 17'nin en kısa sürede KGK tarafından yürürlüğe konması oldukça önemlidir. Bunun

haricinde, UFRS 17'nin tanıtılmasına ve anlaşılmasına yönelik yürütülen çalışmalara ek olarak sigorta şirketlerinin dışarıdan eğitim ve danışmanlık hizmetleri alması ve UFRS 17'ye yönelik muhasebe uygulamalarının geliştirilmesi amacıyla yeni uzmanların istihdam edilmesi gerekmektedir. UFRS 17'nin sigorta sektörüne yönelik muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarına yönelik ortaya çıkaracağı maliyetin hesaplanması, standarda ve uygulanmasına yönelik olarak şirket bünyesinde bir bütçe çalışması yapılması, şirketlerin UFRS 17'ye yönelik etki analizi yaptırması, kendi bünyelerinde standardı incelemeye yönelik olarak özellikle muhasebe, finans ve aktüerya departmanlarında çalışan personellerden çalışma grupları oluşturması, bu gruplar tarafından sonuç raporlarının hazırlanması, hangi sigorta ürünlerinin hangi ölçüm yaklaşımına göre değerleneceğinin ayrıntılı şekilde belirlenmesi, şirket finansal durumunu ve finansal performas sonucunu ortaya koyan kalemlerin ne şekilde değişeceğini ortaya koyması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Akay, Hüseyin. (2001). Hayat Sigorta Şirketlerinde Hesap İşleri Düzeni. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Ay, Fatih. (2009). TFRS 4: Sigorta Sözleşmeleri ve Uygulama Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Deloitte. (2013). IFRS 4 – Insurance Contracts. https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs4, 24.04.2018.

EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group). (2017). IFRS 17 Insurance Contracts Illustrative Example Of The Variable Fee Approach. 23 February 2017 EFRAG TEG Meeting Paper 02-02.

Ernst & Young. (2016). International GAAP 2016 Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Ernst & Young. (2017). IFRS 17: What To Do Now? Implications For European Insurers. EYGM Limited.

IASB (International Accounting Standards Board). (2004). Guidance On Implementing IFRS 4 Insurance Contracts (Implementation Guidance IFRS 4). London: International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF).

IASB (International Accounting Standards Board). (2016). Applying IFRS 9 Financial Instruments With IFRS 4 Insurance Contracts (Amendments to IFRS 4). London: IFRS Foundation.

IASB (International Accounting Standards Board). (2017a). IFRS 17 Insurance Contracts Effect Analysis. London: IFRS Foundation.

IASB (International Accounting Standards Board). (2017b). IFRS 17 Insurance Contracts Fact Sheet. London: IFRS Foundation. https://www.ifrs.org/-/media/project/insurance-contracts/ifrs-standard/ifrs-17-factsheet.pdf, 05.04.2018.

IFRS Foundation. (2017). Understanding IFRS – Preview of IFRS 17 Insurance Contracts. National Standard-Setters Webinar Slides (May 2017).

Karabınar, Selahattin ve Demirci, Şuayip Doğuş. (2017). Tazminat Kavramı ve TMS 37 Kapsamında Tazminat Varlıklarının Sigorta Şirketlerinde Raporlanması. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi. Şubat 2017, 10(4): 55 – 68.

Kırlıoğlu, Hilmi ve Demirci, Şuayip Doğuş. (2016). TMS ve TFRS'ler İle Tam

Uyumlu Sigorta Şirketlerinde Muhasebe Uygulamaları. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.

KPMG. (2004). IFRS Practitioners Guide. KPMG International.

Mignolet, Felix. (2017). A Study On The Expected Impact Of IFRS 17 On The Transparency Of Financial Statements Of Insurance Companies. Master En Sciences De Gestion, A Finalite Specialisee En Financial Analysis And Audit. HEC Liege Ecole De Gestion De I'Universite De Liege.

Mirza, Abbas Ali ve Holt, Graham J. (2011). Practical Implementation Guide and Workbook for IFRS. (Third Edition). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği – 1. (1992). T.C. Resmi Gazete, 21447 (M), 26 Aralık 1992.

Nagari, Francesco, Warren, Andrew, Meissner-Roloff, Karl, Goodleser, Gareth, Tripe, Peter, Forster, Kerry-Anne, Subotzky, Ryan. (2017). Implementing IFRS 17 In South Africa. Deloitte.

Pamukçu, Fatma. (2011). Finansal Raporlama İle Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Nisan/2011, ss. 133 – 148.

Sarıaslan, Metin. (2015). Sigorta Muhasebesi. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık AŞ.

Sigortacılık Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ (Sigortacılık Muhasebe Sistemi Tebliği). T.C. Resmi Gazete, 25686, 30 Aralık 2004.

Sotona, Petr. (2017). What Brings IFRS 17. Ernst & Young. http://www.dani-osiguranja.huo.hr/wp-content/uploads/2017/11/What-brings-IFRS-17-Petr-Sotona.pdf, 03.05.2018.

Tucker, Gail, Sedelnikova, Irina, Saslow, Mary, Meurer, Holger and Coughlan, Anthony. (2017). IFRS 17 Marks A New Epoch For Insurance Contract Accounting. PricewaterhouseCoopers No. INT2017-04.

UFRS 4 (IFRS 4) Insurance Contracts. (2004). IASB (International Accounting Standards Board), London.

UFRS 9 (IFRS 9) Financial Instruments. (2014). IASB (International Accounting Standards Board), London.

UFRS 17 (IFRS 17) Insurance Contracts. (2017). IASB (International Accounting Standards Board), London.

UMS 37 (IAS 37) Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets.

(1998). IASB (International Accounting Standards Board), London.

MUHASEBE MESLEĞİNDE BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK : BALIKESİR İLİ UYGULAMASI

Independence and Objectivity In Accounting Profession: Balıkesir Province Application

Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

Pelin ÖZCAN*

Gönderim Tarihi: 27.12.2018 Kabul Tarihi: 22.01.2019

ÖZ: Finansal sistemler düşünüldüğünde, finansal bilgi sağlayıcılar olarak muhasebe meslek mensuplarının önemi inkar edilemez bir gerçektir. Finansal bilgi kadar bu bilginin etik ilkeler çerçevesinde sağlanması da oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Balıkesir İli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nda kayıtlı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile yapılan alan çalışmasıyla meslek mensuplarının etik ilkelerden olan bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları hakkındaki algılarını değerlendirmeye yönelik anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler ile öncelikle meslek mensuplarının demografik özelliklerine ilişkin frekanslar belirlenmiştir. Sonrasında, söz konusu demografik özelliklerle bağımsızlık ve tarafsızlık arasındaki ilişkinin test edilebilmesi için Ki kare testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, bağımsızlık kavramı ile cinsiyet ve yaş aralığı arasında ilişki olmadığı, çalışılan yıl ve müşteri sayısı arasında ilişki olabileceği, tarafsızlık kavramı ile bütün demografik özellikler arasında ilişki olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın amacı, söz konusu ilkelere olan farkındalığın artırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Meslek Etiği, Bağımsızlık, Tarafsızlık.

ABSTRACT: Considering financial systems, the importance of accounting professionals as financial information providers is an undeniable fact. In addition to financial information, it is also important to provide this information within the framework of ethical principles. In this study, a survey was carried out to evaluate the perceptions of the members of the profession about the concepts of independence and objectivity, which are one of the ethical

* Balıkesir Üniv. SBE İşletme ABD. Muhasebe ve Finansman Tezli YL Öğrencisi
ORCID ID : 0002-6294-4571

principles, by the field study conducted by Certified Public Accountants registered in the Chamber of Certified Public Accountants of Balıkesir. With the obtained data, the frequencies of the demographic characteristics of the professionals were determined. Afterwards, Chi-square test was used to test the relationship between these demographic characteristics and independence and objectivity. As a result, it is concluded that there is no relationship between the concept of independence and gender and age range, there may be a relationship between the number of years worked and number of customers; it was concluded that there may be a relationship between the concept of objectivity and all demographic characteristics. The aim of the study is to raise awareness of these principles.

Keywords: The Ethic of Accounting Professional, Independence, Objectivity.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze muhasebenin fonksiyonları arasında bulunan raporlama fonksiyonu ile muhasebe bilgi kullanıcılarına enformasyon aktarımı meslek mensupları tarafından yapılmaktadır. Ancak, 20. yy. 'nin sonlarından bu yana sürekli gelişim gösteren bilişim çağı ile muhasebe mesleğinin kötüye kullanımına bağlı birtakım olumsuzluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu olumsuzluklar büyük şirketlerde yaşanan skandalları beraberinde getirmiştir. Enron ve Xerox gibi ABD'nin büyük şirketlerinde yaşanan bu skandalların ardından muhasebe alanında denetim ve etik kavramlarının önemi daha da artmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda kamunun dikkati büyük işletmelerin muhasebe kayıtlarının olduğundan farklı gösterilmesi, muhasebe hileleri, kötü yönetim, iflas ve yüksek yönetici maaşları gibi ortaya çıkan konular üzerinde yoğunlaşmıştır (Yardımcıoğlu ve Ada, 2013:48). Bu çalışmada, öncelikle muhasebe meslek etiği hakkında bilgi verilecek ve etik ilkeler arasında bulunan bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları hakkında muhasebe meslek mensuplarının düşünceleri Balıkesir İli merkezinde yapılacak anket uygulamasıyla ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

MUHASEBE MESLEĞİNDE ETİĞİN ÖNEMİ VE YASAL DÜZENLEMELER

Muhasebe mesleğinde her ne kadar finansal bilgiye ihtiyacı olan kişi ya da kurumlara finansal tablolar aracılığıyla bilgi aktarımı en önemli faktör gibi görülse de bu bilgi aktarımının doğru, dürüst ve anlaşılır yani, etik değerlere uygun aktarılması çok daha önemlidir. Muhasebe meslek etiğinden, meslek mensuplarının yeterlilik, güvenilirlik, tarafsızlık, bağımsız karar alabilme gibi niteliklere sahip oldukları takdirde söz edilebilmektedir (Bilen ve Yılmaz, 2014:58). Muhasebe mesleği, yalnızca teknik uzmanlığın yeterli olduğu bir meslek değildir (Çetin ve Dağlı, 2014:56). Aynı zamanda, muhasebe mesleğine

yönelik toplumsal güvenin korunması ve toplumda mesleğin kredibilitesinin artırılması, mesleği yapan meslek mensuplarının, mesleğin yapılışı ile ilgili yasal düzenlemelere uymasının yanı sıra etik değerlere de sahip olunmasına bağlıdır (Sakarya ve Kara, 2010:58). Bu bağlamda, teknik uzmanlık, yasal düzenlemeler ve etik kurallar bir bütün olarak meslek mensupları tarafından benimsendiği taktirde sağlıklı yürütülen bir muhasebe mesleğinden söz edilebilecektir.

Muhasebe mesleğinde etiğin bu kadar önemli olmasının bir sonucu olarak da bu konuda ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler yapılma yoluna gidilmiştir. Uluslararası alanda, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), Amerikan Ruhsatlı Kamu Muhasipleri Enstitüsü (AICPA), Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (ACE-eski ismiyle FEE) gibi kuruluşlar tarafından etik ilkeler belirlenmiştir. Belirlenen etik ilkeler, bağımsızlık, doğruluk, dürüstlük, gizlilik, kamu yararı, meslek onuru, mesleki özen, mesleki yeterlilik, muhasebe ilke ve standartlarıyla uyum, sır saklama, sosyal sorumluluk, tarafsızlık, haksız rekabet, reklam ve teşvik yasağı çerçevesinde oluşmaktadır (Daştan, 2009:285).

Ulusal alandaki meslek etiğine yönelik düzenlemelerden biri; Sakarya ve Kara (2010)'nın çalışmalarında dolaylı olarak yapılan düzenleme olarak yer alan Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 1 No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT)'dir. Bu tebliğde yer alan kavramlardan etikle ilgili olanlar, sosyal sorumluluk kavramı, tarafsızlık ve belgelendirme kavramı, tutarlılık kavramı, tam açıklama kavramı ile özün önceliği kavramıdır. Ancak, bu kavramlardan sosyal sorumluluk kavramı, etik ile yakın ilişkili olup, etik kurallara uyma zorunluluğunu içinde barındırmaktadır (Sakarya ve Kara, 2010:58).

Bir diğer düzenleme ise, 18.10.2001 tarih ve 24537 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Meslek Ahlak Kuralları İle İlgili Mecburi Meslek Kararı'dır. (22.05.2015 tarih ve 29363 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik ile Serbest Muhasebeci ibaresinin yürürlükten kaldırılması dolayısıyla bu ibare çalışmada da kullanılmayacaktır.) Bu kararda meslek ahlakından "ruhsatlı meslek mensuplarının, yeterlilik, güvenilirlik, tarafsızlık, bağımsız karar alabilme, kendi kendilerini denetlemelerinin ve dürüstlüğün simgesidir." şeklinde bahsetmektedir. Ayrıca, ilgili kararda muhasebe ilkelerine ve standartlarına uyma zorunluluğu, dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsızlık, mesleki özen ve titizlik, tasdik işlerinde ve denetimde bağımsızlık kuralı, sır saklama, ücretler, denetim standartları ve muhasebe ilkeleri, öngörü yasağı, haksız rekabet yasağı, personel sağlanması, dürüst olmayan davranışlar, reklam ve teşvik yasağı, ücretlerin düşürülmesi ve komisyon

yasağı, bağdaşmayan işler, diğer meslek mensupları aleyhinde konuşma yasağı, denetimde kamu sorumluluğu kavramlarıyla da ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

19.10.2007 tarih ve 26675 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler hakkındaki yönetmelik ile meslek mensuplarının uymaları gereken zorunlu temel etik ilkeler açıklanmıştır (Sakarya ve Kara, 2010:61). Bunlar;

Dürüstlük: Meslek mensupları gerek müşterileri ile olan ilişkilerinde gerekse finansal bilgi sunumunda doğru ve dürüst davranmalıdırlar (İkinci Bölüm md. 6-7).

Tarafsızlık: Meslek mensupları, kararlarını kimsenin baskısı ve etkisi altında kalmadan ve herhangi bir çıkar ilişkisi içerisine girmeden vermelidirler (Üçüncü Bölüm md. 8-9).

Mesleki Yeterlilik ve Özen: Meslek mensuplarının, müşterilerine iyi bir hizmet sunabilmek için kendilerini sürekli güncel tutmaları, dikkatli ve özenli çalışmaları gerekmektedir (Dördüncü Bölüm md. 10-11).

Gizlilik: Meslek mensuplarının, müşterisiyle ilgili edindiği bilgileri, müşterisi ile iş ilişkisi sona ermiş olsa bile, zorunluluğu ya da yetkisi olmadığı taktirde üçüncü şahıslar ile paylaşmaması gerekmektedir (Beşinci Bölüm md.12, 13, 14 ve 15).

Mesleki Davranış: Meslek mensuplarının, mesleğin itibarını zedeleyecek davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir (Altıncı Bölüm md. 16) (22.05.2015 tarih ve 29363 sayılı Resmi Gazete ile ilgili bölümün 17. md.'si kaldırılmıştır).

Muhasebe meslek mensuplarının etik kurallara uymayarak kurdukları mesleki ilişkinin ya da finansal bilgi paylaşımlarının hem kendisine hem müşterisine hem de devlete olumsuz geri dönüşleri olacaktır. Bu sebeple, meslek mensuplarının yasal düzenlemelerle belirlenen etik kurallara uymaları gerekmektedir.

BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK

Ulusal ve uluslararası çeşitli kurumlar tarafından yayımlanmış olan yasal etik ilke ve kurallar içerisinde yer alan bağımsızlık ve tarafsızlık diğer meslek gruplarında olduğu gibi muhasebe meslek mensuplarının da kalitesini ve güvenilirliğini artırıcı bir etkiye sahiptir (Kızılboğa, 2013:108). Literatürde, bağımsızlık ve tarafsızlık kavramı muhasebe mesleği ile ilgili olarak genel itibariyle etik ilke ve kuralları içerisinde değerlendirilmiştir. Ancak, bağımsız

denetim meslek mensupları açısından daha geniş çerçevede değerlendirilmiştir. Ponemon (1995:468)'a göre, mesleki standartlar açısından, bağımsızlık ve tarafsızlık hem muhasebe hem de denetim fonksiyonunun bir parçasıdır. Bu bağlamda, çalışmada bu kavramlar söz konusu çalışmalar ışığında açıklanmaya çalışılacaktır.

Bağımsızlık: Bağımsızlık, meslek mensuplarının müşterileri ile olan iş ilişkilerinde tarafsız ve dürüst olması olarak tanımlanabilmektedir (Kardeş Selimoğlu vd., 2014:14). AICPA (Amerikan Ruhsatlı Kamu Muhasipleri Enstitüsü) Mesleki Davranış Yasası Kuralları'na göre, bağımsızlıktan söz edilebilmesi için meslek mensubunun faaliyetlerine devam ederken icra edilen işin belli bir kesim için ya da devlet için yapılmadığı kanaati ile hareket etmesi gerekmektedir (Çukacı, 2006:100). Bağımsızlığın, yaygın olarak denetim meslek mensuplarını etkilediği belirtilmektedir (Özyürek, 2012:145). Denetimde bağımsızlık kavramı, ABD' de yaşanan muhasebe skandalı olan Enron Olayı sonucu çıkarılan "Sarbanes-Oxley Yasası" çerçevesinde ABD Sermaye Piyasası Kurulu (SEC) tarafından Ocak 2003' te çıkarılan kararlar ile gündeme gelmiştir (Güredin, 2014:117). Bağımsızlık kavramı çerçevesinde, meslek mensuplarının müşterisiyle olan bazı ilişkilerini ve eylemlerini sınırlandırması gerekmektedir. Bunlar (Güredin, 2014: 119-120):

* Müşteri işletmenin hisse senetlerine yatırım yapmış olmak. Bu duruma bağımsız denetimden örnek vermek gerekirse; The Economist Dergisi'nin 2000 yılında yayımlanan 56. Sayısında sunulan SEC'e ait bir raporda bağımsız denetim şirketi PricewaterhouseCoopers (PwC) ile ilgili yapılan araştırma sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, rapor tarihinde şirketin sahip olduğu ortakların yarısından fazlasının PwC tarafından denetlenen şirketlerin de ortağı oldukları saptanmıştır. Bu durum yasal olarak çıkar çatışması olarak değerlendirilmiştir.

* Müşteri ile borç alacak ilişkisine girilmesi.

* Müşteri ile dava ilişkisinin olması bağımsızlık kavramını ortadan kaldırmaktadır.

* Meslek mensubunun iş ilişkisi içerisinde olduğu firmanın yönetici kadrosunda yer alması.

Yukarıda bahsi geçen bağımsızlık kavramına aykırı olan davranışlar, meslek mensubunun bulunduğu çevredeki itibarını da önemli ölçüde etkileyeceğinden, bu kavram profesyonel iş hayatında önemle dikkat edilmesi gereken bir kavramdır.

Tarafsızlık: Kısaca, üçüncü şahısların meslek mensuplarının meslek ile ilgili kararlarını etkilememesi olarak tanımlanabilmektedir (Yıldız, 2011: 163).

Uluslararası literatürde ise tarafsızlık, meslek mensubunun yargı veya etik inançlardan ödün vermeden mesleki sorumluluklarını yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır (Ponemon, 1995: 468). Bir meslek mensubunun tarafsızlık ilkesine karşı davranması, yanlış verdiği kararını bilinçli olarak vermiş olmasına bağlıdır. Bu duruma örnek olarak, iş sözleşmesi yaptığı bir işletmenin finansal tablolarında veya muhasebe kayıtlarında bilinçli olarak yanlış yapılmış olması ya da başka birilerinin bu eyleme zorlanması verilebilir (Güredin, 2014: 121). Bir meslek mensubunun tarafsızlığını tehlikeye sokacak durumlar bulunmaktadır. Bunlar (Stewart ve Subramaniam, 2010: 332):

* Bir bağımsız denetçinin kendi çalışmasını denetlemesi,

* Meslek mensubunun ekibinde bulunan ya da diğer üçüncü kişilerden gelen baskıya maruz kalması,

* Ekonomik çıkar ilişkileri,

* İş sözleşmesi yapılan işletme yöneticisi ile akrabalık ilişkisinin olması,

* Geçmişte iş ilişkisi olunan firmada çalışmış olmaktan kaynaklı ya da uzun süreli sosyal ilişki sebebiyle firma hakkında aşırı bilgi birikimi,

* Kültürel, ırksal ya da toplumsal cinsiyet önyargıları,

* Mesleği icra eden kişinin kendi psikolojik perspektifinden kaynaklanan bilişsel önyargıları.

Yukarıdaki durumlar göz önüne alındığında gerek muhasebe meslek mensubu gerekse bağımsız denetim meslek mensubu mesleki faaliyetlerinde tarafsızlıklarını korumalı ve verecekleri kararları başkalarının etkilemesine izin vermemelidir (Güredin, 2014:120).

Sonuç itibariyle, bağımsızlığı tehdit eden en önemli unsur olarak maddi çıkar çatışmalarının; tarafsızlığı tehdit eden en önemli olarak da önyargıların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Çukacı (2006), yaptığı çalışmada, etik kurallar ile ilgili altı kriter belirlemiştir. Bu kriterler, bağımsızlık, dürüstlük, kamu yararı, mesleki özen, objektiflik ve sosyal sorumluluktur. İzmir İli'nde meslek mensupları ile yapılan anket çalışması sonucu, dürüstlük ile kamu yararı, bağımsızlık ile kamu yararı, dürüstlük ile sosyal sorumluluk, dürüstlük ile bağımsızlık, kamu yararı ile sosyal sorumluluk, kamu yararı ile objektiflik arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sakarya ve Kara (2010), çalışmalarında Balıkesir, Bursa, İstanbul ve İzmir

illerinde muhasebe meslek mensuplarının etik ilkelere bakışlarını anket yöntemiyle değerlendirmişlerdir. Yapılan araştırma değişkenleri tarafsızlığın da içinde bulunduğu temel etik ilkelerdir. Söz konusu etik ilkelerin, meslek mensuplarının cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, unvanları, deneyimleri, mükellef sayıları ve gelir düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği ortaya koyulmuştur. Çalışmanın sonuçlarına baktığımızda, meslek mensuplarının cinsiyete göre etik algıları farklıdır. Eğitim düzeyine göre, herhangi bir farklılık görülmemiştir. Unvana göre, dürüstlük ve mesleki davranış değişkenleri arasında farklılık bulunmuştur. Deneyime göre yapılan değerlendirmede, mesleki yeterlilik ve özen ile mesleki davranış değişkenleri arasında farklılık söz konusudur. Son olarak, müşteri sayısıyla tarafsızlığın anlamlı bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Çetin ve Dağlı (2014), çalışmalarında Isparta İli'nde bulunan meslek mensuplarının etik ilkeler ile ilgili algı durumlarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada kullanılan anket yöntemiyle meslek mensuplarının genel olarak etik algılarının olduğu ancak, çoğunun müşteri baskısıyla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple, meslek mensuplarının müşteri kaybı yaşamamak için etik ilkelere karşı davranış sergilemek durumunda kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Erol Fidan ve Subaşı (2014), yapmış oldukları çalışmalarında İstanbul'daki muhasebe meslek mensubu adaylarına yapılan anketle, adayların mesleki etik ile ilgili bilgilerini ölçmenin yanı sıra, meslek mensuplarının etik ilkelere aykırı davranışlarının aday meslek mensuplarının gözüyle değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak, aday meslek mensuplarının yarısından çoğunun staj sırasında mesleki etik eğitimi almadıkları anlaşılmıştır. Mesleki etik ilkelere karşı davranan meslek mensubu oranı ise %23,3 olarak bulunmuştur.

Yılmaz vd. (2015), çalışmalarında Samsun İli'nde bağımsız olarak çalışan SMMM'lerin etik algısı uygulanan anket ile incelenmiştir. Anketlerde likert ölçeği kullanılmış ve temel etik ilkeler çerçevesinde 5 boyutta ilgililere sorular sorulmuştur. Söz konusu anket değerlendirmeleri, meslek mensuplarının kıdemi temel alınarak yapılmıştır. Sonuç olarak, kıdeme göre, dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve mesleki davranış boyutunda anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

YÖNTEM

Çalışmada, Balıkesir İli merkezinde bulunan ve Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na kayıtlı 128 meslek mensubuna, bağımsızlık ve tarafsızlık kavramlarının tanımlarına uygun olarak belirlenmiş anket soruları online olarak yöneltilmiştir. Aktif olarak internet kullanan 81 meslek

mensubundan dönüş sağlanmıştır. Katılımcı olarak yalnızca Balıkesir İli merkezinde bulunan meslek mensuplarının seçilmiş olması çalışmanın sınırlılığıdır. Çalışmada meslek mensuplarına sunulan anket, 4 adet demografik sorudan, 3 adet tarafsızlıkla ilgili sorudan, 4 adet bağımsızlıkla ilgili sorudan ve 3 adet de hem tarafsızlıkla ilgili hem de bağımsızlıkla ilgili olan sorulardan oluşmaktadır. Analizlerin yapılmasında SPSS 24 programı kullanılmıştır. Öncelikle tanımlayıcı istatistikler yapılmış daha sonra normallik testi için Kolmogorov-Simirnov normallik testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda, kullanılan değişkenlere ilişkin ulaşılan değerler anlamlı olmadığından (Sig.=.000) değişkenlerin normal dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple, değişkenler arasındaki ilişkinin test edilmesinde kullanılan parametrik olmayan testlerden Ki kare testlerinin yapılması uygun görülmüştür. Söz konusu test için H0 hipotezi, "Değişkenler arasında ilişki yoktur." şeklinde kurulmuştur. Değerlendirmeler %5 ve %10 anlamlılık düzeylerine göre yapılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların demografik özelliklere ilişkin sorulara vermiş oldukları cevaplara göre, katılımcıların 23'ünün kadın, 58'inin erkek olduğu; 25-45 yaş arasında 61 katılımcının, 45 ve üstü yaş aralığında 20 katılımcının olduğu; meslek yılı açısından bakıldığında 0-10 yıl aralığında 44 katılımcının, 10 ve üstü yıl aralığında 37 katılımcının olduğu ve 0-45 arasında müşterisi bulunan 44 katılımcının, 45 ve üstü müşterisi bulunan 37 katılımcının olduğu sonucuna varılmıştır. Demografik özelliklerin frekans dağılımını gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Özellikler Frekans Dağılımı

Demografik Özellikler	Seçenekler	Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	23	28,4
	Erkek	58	71,6
Yaş Aralığı	25 - 45	61	75,3
	45 ve Üstü	20	24,7
Çalışma Yılı	0 - 10	44	54,3
	10 ve Üstü	37	45,7
Müşteri Sayısı	0 - 45	44	54,3
	45 ve Üstü	37	45,7

Çalışmada, anket sorularını cevaplayan meslek mensuplarının yukarıda söz edilen demografik özellikleriyle bağımsızlık ve tarafsızlık ile ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplar arasındaki ilişki Ki Kare testi uygulanarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bağımsızlık İle İlgili Bulgular: Bağımsızlıkla ilgili olarak sorulan sorulara verilen cevaplar ile demografik özellikler arasındaki ilişkinin ölçülebilmesi için yapılan Ki Kare testi sonuçları Tablo-2'de görülmektedir.

Tablo 2: Bağımsızlıkla İlgili Ki Kare Testi Sonuçları

Bağımsızlık	Cinsivet	Yas Aralığı	Calısılan Yıl	Müsteri Sayısı
	Sig.	Sig.	Sig	Sig.
Müşterilere sağlanan hizmetin bedeli dışında parasal alışveriş yapma durumu	,129	,242	,320	**,014**
Müşterilerden parasal değeri yüksek hediyeler kabul etme durumu	,464	,318	**,005**	,857
Müşteriler ile iş ortaklığı kurma durumu	,252	,486	,763	,474
Müşteriler tarafından vergi dönemlerinde baskı kurulma durumu	,245	,274	,745	**,005**
Müşterilerin iş etiği ile ilgili olarak meslek mensubunu zora sokacak talepleri karşısındaki tutum	,669	,633	1,000	,283
Müşterilere YMM, Bağımsız Denetçi vb. hizmet alımlarında tavsiye konusunda ısrarcı olup olmama durumu	,193	,563	**,096**	,570
Müşterilere meslek tanımları dışındaki faaliyetlerde (pazarlama, finansman vb.) yardımcı olma durumu	,312	,258	**,004**	,300

Sonuçlar değerlendirildiğinde "müşteriler ile parasal alışveriş yapılması, değeri yüksek hediyeler kabul edilmesi, müşteriler ile iş ortaklığı kurma, müşteriler tarafından vergi dönemlerinde baskı kurulması, müşterilerin iş etiği ile ilgili meslek mensubunu zora sokacak talepleri karşısındaki tutum, müşterilere hizmet alımları tavsiyesinde ısrarcı olunup olunmaması ve müşterilere meslek tanımları dışındaki faaliyetlerde yardımcı olma durumları ile cinsiyet ve yaş aralığı arasında ilişki yoktur" hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilemez. Yani, cinsiyet ve yaş aralığı ile bağımsızlık arasında ilişki yoktur denilebilir. Ancak, çalışılan yıl ve müşteri sayısı test sonuçlarına bakıldığında bazı durumlar için H0 hipotezinin reddedilebilir olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, çalışılan yıl ve müşteri sayısı ile bağımsızlık arasında kısmen de olsa bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tarafsızlıkla İlgili Bulgular: Demografik özelliklerle, verilen cevaplar arasındaki ilişkinin ölçülebilmesi için yapılan Ki Kare testi sonuçları Tablo-3'te görülmektedir.

Tablo 3: Tarafsızlıkla İlgili Ki Kare Testi Sonuçları

Tarafsızlık	Cinsiyet	Yaş Aralığı	Çalışılan Yıl	Müşteri Sayısı
	Sig.	Sig.	Sig.	Sig.
Müşteriler ile iş ilişkisinin nasıl başladığı	**,014**	**,002**	**,002**	,105
Müşterilere sağlanan hizmet kalitesinin, alınan ücretle doğru orantılı olup olmama durumu	,863	,837	,253	,832
Müşterilere sağlanan hizmetin bedeli dışında parasal alışveriş yapma durumu	,129	,242	,320	**,014**
Müşterilerden parasal değeri yüksek hediyeler kabul etme durumu	,464	,318	**,005**	,857
Mahkemelik veya icralık olunan müşteriler ile olan olumsuz ilişkilerin meslek mensubu kararlarını etkileme durumu	**,073**	,563	,904	,441
Müşteriler ile iş ortaklığı kurma durumu	,252	,486	,763	,474

Tablo-3'de gösterilen sonuçlara göre, her bir demografik özelliğin en az bir soru ile ilişkisinin olduğu tespit edildiğinden dolayı durum bazlı değerlendirme yapılmasının daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Buna göre, "katılımcıların iş ilişkilerinin nasıl başladığı durumu ile cinsiyet, yaş aralığı ve çalışılan yıl arasında ilişki yoktur" hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. "Müşterilere sağlanan hizmetin bedeli dışında parasal alışveriş yapma durumu ile müşteri sayısı arasında ilişki yoktur" hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. "Müşterilerden parasal değeri yüksek hediyeler kabul etme durumu ile çalışılan yıl arasında ilişki yoktur" hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. "Mahkemelik veya icralık olunan müşteriler ile olan olumsuz ilişkilerin meslek mensubu kararlarını etkileme durumu ile cinsiyet arasında ilişki yoktur" hipotezi 0,10 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Ancak, müşterilere sağlanan hizmet kalitesinin, alınan ücretle doğru orantılı olup olmama durumu ve müşteriler ile iş ortaklığı kurma durumu için H0 hipotezi reddedilemez. Yani bu iki durum ile demografik özellikler arasında ilişki yoktur. Tablo-3'de belirtilen durumlar genel olarak değerlendirildiğinde tarafsızlık kavramı ve demografik özellikler arasında ilişkinin olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİ

Çeşitli sektörlerde bulunan firmaların faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için muhasebe faaliyetlerinin kaliteli yapılması

gerekmektedir. Bu görev de muhasebe meslek mensupları aracılığıyla yapılmaktadır. Bilgi sistemlerinin geliştiği ve mesleki rekabetin arttığı son yıllarda tespit edilen muhasebe temelli kötüye kullanım oranlarında da artış olmaktadır. Söz konusu muhasebe hilelerinin önüne geçilebilmesinin temelinde hem muhasebe meslek mensuplarının hem de bu meslek mensuplarının işlemlerini yürüttükleri firma yetkililerinin etik değerleri benimsemeleri bulunmaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi, muhasebe meslek elemanlarının uyması gereken etik ilkeler çeşitli kurum ve kuruluşlarca belirlenmiştir. Bu çalışmada belirlenen bu etik ilkelerden bağımsızlık ve tarafsızlık ele alınmıştır. Anket sorularına meslek mensuplarının verdikleri cevaplar incelendiğinde meslek mensuplarınca bağımsızlık ve tarafsızlık kavramlarına uygun davranıldığı sonucuna varılmıştır. Anket sorularına verilen cevaplar ile demografik özellikler arasındaki ilişkiyi ölçmek için yapılan Ki Kare testi sonuçlarına göre, bağımsızlık kavramı ile cinsiyet ve yaş aralığı arasında ilişki olmadığı, çalışılan yıl ve müşteri sayısı arasında ilişki olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan test sonuçlarına göre, tarafsızlık kavramı ile bütün demografik özellikler arasında ilişki olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Sakarya ve Kara (2010) çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının çeşitli demografik özellikleri ile etik ilkeler arasındaki ilişkiyi değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada üzerinde durulan bağımsızlık ve tarafsızlık kavramlarından tarafsızlık kavramı da Sakarya ve Kara (2010)'nın çalışmasının değişkenleri arasında yer almaktadır. Sonuç olarak, cinsiyet, deneyim ve mükellef sayılarına göre değerlendirildiğinde tarafsızlık değişkeniyle anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına baktığımızda da tarafsızlık ile demografik özellikler arasında ilişki olduğu görülmektedir. Çetin ve Dağlı (2014)'nın çalışmasına baktığımızda da meslek mensuplarının karşılaştıkları müşteri baskısı sebebiyle müşterilerini kaybetmemek için etik ilkelere karşı davranışlar sergilediği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Bu çalışmada çalışılan yıl ve müşteri sayısı değişkenlerinin hem bağımsızlık hem de tarafsızlık ile ilişkili çıkmaları, sonuçların Çetin ve Dağlı (2014)'nın çalışmasıyla paralellik gösterdiğini düşündürmüştür.

Yapılan çalışma her ne kadar bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları özelinde olsa da çalışma ile tüm etik ilkelere yönelik farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu konu hakkında meslek mensuplarının yanı sıra hizmet verilen firma yetkililerinin de etik ilkelerin önemi hakkında farkındalığının sağlanması ile ilgili çalışmaların yapılmasının muhasebe meslek elemanlarının etik ilkelere uyumunu kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bilen, A., Yılmaz, Y. (2014). Muhasebe Mesleğinde Etik ve Etikle İlgili Çalışmalar. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(6), 57-72.

Çetin, A.C., Şahin Dağlı, S. (2014). Muhasebe Meslek Etiği ve Meslek Mensuplarının Etik Hakkındaki Görüşleri Üzerine Isparta İlinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(20), 55-84.

Çukacı, Y.C. (2006). Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 89-111.

Daştan, A. (2009). Etik Eğitiminin Muhasebe Eğitimindeki Yeri ve Önemi: Türkiye Değerlendirmesi. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 25(1), 281-311.

Erol Fidan, M., Subaşı, Ş. (2014). Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Etik Algıları: İstanbul İli Örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (64), 111-130.

Güredin, E. (2014). Denetim ve Güvence Hizmetleri. (14. Bs.). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Kardeş Selimoğlu, S., Özbirecikli, M., Uzay, Ş., Kurt, G., Alagöz, A. ve Yanık, S. (2014). Muhasebe Denetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kızılboğa, R. (2013). İç Denetim Sisteminde Denetçilerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Önemi. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1), 107-119.

Özyürek, H. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Taşıması Gereken Nitelikler. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 4(1), 139-148.

Ponemon, L. A., (1995). The Objectivity of Accountants' Litigation Support Judgments. The Accountant Review, 3(70), 467-488.

Sakarya, Ş., Kara, S. (2010). Türkiye' de Muhasebe Meslek Etiğine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(18), 57-72.

Stewart, J., Subramaniam, N. (2010). Internal Audit Independence And Objectivity: Emerging Research Opportunities. Managerial Auditing Journal, 25(4), 328-360.

TÜRMOB; 18 Ekim 2001 tarih ve 24557 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan

"Serbest Muhasebeciler,

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Meslek Ahlakı Kuralları ile ilgili

Mecburi Meslek Kararı".

TÜRMOB; 19 Ekim 2007 tarih ve 26675 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan "Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik"

Yardımcıoğlu, M., Ada, Ş. (2013). Kronolojik Bir Sırayla Muhasebe ve Finansal Raporlamada Usulsüzlük ve Skandallar. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1(371), 43-54.

Yıldız, G. (2011). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (36), 155-178.

Yılmaz, E., Yıldırım, S. ve Bahar, H. H. (2015). Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Mesleki Etik Algısı: Samsun Örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (65), 27-42.

IDA ACADEMIA DERGİSİ MAKALE YAZIM KURALLARI

MAKALE BAŞLIĞI*

(Sayfa Ortasına Gelecek Şekilde, 12 Punto, Times New Roman, Kalın, 1 Satır Aralığı, Büyük Harf)

Makalenin İngilizce Başlığı

(Sayfa Ortasına Gelecek Şekilde, 12 Punto, Times New Roman, Kalın, 1 Satır Aralığı, Her Kelimenin İlk Harfi Büyük)

Ad SOYAD 1, Ad SOYAD 2***, Ad SOYAD 3****, Ad SOYAD 4*****

(Sayfa Ortasına Gelecek Şekilde, Kalın, 12 Punto, Times New Roman, 1 Satır Aralığı, Adın İlk Harfi Büyük, Soyad Tamamen Büyük Harflerle)

* Eğer hakkında yazılan çalışma bir bildiri, tez veya proje çalışmasının bir kısmı ise buraya o açıklama konulmalıdır. Aksi halde ilk yazara tek yıldız verilerek sadece yazarlarla ilgili bilgilere yer verilir. Çalışma daha önce bildiri olarak sunulmuşsa burada belirtilmelidir. (9 punto, Times New Roman, İki yana yaslı)
** Unvan 1, Kurum veya Üniversite/Fakülte/Bölüm/Anabilim Dalı, e-posta (9 punto, Times New Roman, Sola yaslı)
*** Unvan 2,Kurum veya Üniversite/Fakülte/Bölüm/Anabilim Dalı, e-posta (9 punto, Times New Roman, Sola yaslı)
**** Unvan 3, Kurum veya Üniversite/Fakülte/Bölüm/Anabilim Dalı, e-posta (9 punto, Times New Roman, Sola yaslı)
***** Unvan 4, Kurum veya Üniversite/Fakülte/Bölüm/Anabilim Dalı, e-posta (9 punto, Times New Roman, Sola yaslı)

ÖZ : İki yana yaslı, 11 punto, Times New Roman, 1 satır aralığı verilerek yazılır. Makalenin özeti araştırmanın amacını, yöntemini ve elde edilen bulguları yansıtacak şekilde, en fazla 300 sözcük olarak, Türkçe ve İngilizce hazırlanmalıdır. Makalenin dili Türkçe ise "ÖZ," yabancı dilde ise "ABSTRACT" başa gelmelidir.
Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelime 1, Anahtar Kelime 2, Anahtar Kelime 3 (Sola yaslı, 11 punto, Times New Roman, 1 satır aralığı)

ABSTRACT : İki yana yaslı, 11 punto, Times New Roman, 1 satır aralığı verilerek yazılır.

Keywords : Keyword 1, Keyword 2, Keyword 3 (Sola yaslı, 11 punto, Times New Roman, 1 satır aralığı)

Jel Sınıflandırması : Anahtar kelimelere uygun olarak https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php adresinden belirlenecek jel kodlarına yer verilmelidir.

ANA BAŞLIKLAR

Ana başlıklar 1 paragraf girintisi verilerek,11 punto, kalın ve düz olmalı, büyük harfle yazılmalıdır. Makalelerde problem/çalışmanın konusu, giriş bölümü içinde açıkça belirtilmelidir. Giriş bölümünü sırasıyla yöntem, varsa bulgular, yorum/tartışma ve sonuç ve öneriler bölümleri izlemelidir. Alanlara göre farklı bölümler yer alabilir. Metin içindeki diğer bütün kısımlar, 11 punto ve tek satır aralıklı olarak, biçimlendirme bozulmadan yazılmalıdır.

Alt Başlıklar

Alt başlıklar 1 paragraf girintisi verilerek, 11 punto ve sözcüklerin ilk harfleri büyük olmak üzere kalın olarak yazılmalıdır.

Tablo, Çizelge, Şekil, Grafik Örnekleri

Tablo / Çizelge 1: Tablo / Çizelge / Grafik / Şekil Başlıklarının İlk Harfleri Büyük Olmalıdır (11 Punto, Times New Roman, Sayfa Ortasına Gelecek Şekilde)

KAYNAK GÖSTERMEDE GENEL KURALLAR

		Wwww	Xxxxx	Yyyy	Zzzzz
Aaaaaa	A1.	44	26,3	34	26,3
	A2.	55	40,5	63	40,5
	A3.	66	33,5	47	33,5
Bbbbb	B1.	70	27,0	35	27,0
	B2.	30	22,1	41	22,1
TOPLAM		172	100	196	100

*Tablo / Çizelge içindeki veriler 11 ile 9 punto arasında verilerin yoğunluğuna göre değişebilir. (Kaynak kullanılmış ise 11 punto, Times New Roman ve sayfa ortasına gelecek şekilde yazılmalıdır.

Kaynak göstermede kesinlikle dipnot kullanılmamalıdır.

Metin içerisindeki dolaylı alıntılara atıfta bulunurken sayfa numaraları belirtmek yazar(lar)ın inisiyatifine bırakılmıştır. Doğrudan alıntılarda ise sayfa numarası belirtmek ve alıntıyı tırnak içerisinde belirtmek gerekmektedir.

Aynı yazar veya tüzel kişinin aynı yıl içerisindeki eserlerine atıfta bulunurken (Örn; Şahin, 2001a, Şahin, 2001b) şeklinde bir yol izlenir.

Birden çok kaynağa atıfta bulunurken sıralama yayım yılına göre yapılmalıdır. Örnek; (Sancak, 1991: 22; Hancı, 1998: 145; Engin, 2015: 254)

Çok yazarlı yayınlarda ilk yazar soyadı (Kaplan vd., 1999), görülemeyen bir yayın kaynak gösteriliyorsa (Raglan, 1973, Ekici, 1988'den), sözlü kaynak kullanılıyorsa kaynak kişi bilgileri Adı, Soyadı, Görüşme Tarihi ve Yeri bilgilerini içermelidir.

Yayın tarihi bulunamazsa en son telif hakkı (copyright) tarihi verilir. Tarih bilgisi hiç bir şekilde bulunamıyorsa "tarih yok" anlamına gelen "t.y." kısaltması kullanılır.

Web kaynaklarına atıf yapılırken (balikesir.edu.tr, 01.05.2014) örneğinde olduğu gibi başında http://www. kısmı olmadan ve erişim tarihi Gün, Ay, Yıl belirtilmelidir.

Kaynakçadaki Genel Kurallar

Kaynaklar alfabetik sıraya göre sıralanmalı, aynı yazarın aynı yıl içerisindeki iki veya daha fazla kaynağı için 2000a, 2000b gibi gösterimler de yine alfabetik sıra ile verilmelidir.

Yazar sayısı altıdan fazlaysa, ilk altı yazarın adları kaynakçada verilir, altıncı yazardan sonra "ve diğerleri" ifadesi kullanılır.

Kitapların künyeleri verilirken 1. Basım ise belirtmeye gerek yoktur. İkinci ve sonraki basımlar için "2. Bs." şeklinde kısaltma kullanılır.

Yayına hazırlayan kişinin adından sonra hazırlayan(lar) yerine (Haz.), editör(ler) yerine ise (Ed.) kısaltması kullanılır.

Dergi ve kitap adları kısaltılmadan eğik (italik) olarak yazılır.

Bildiri kitapları kitap gibi, bildiri kitabından alınan bir bildiri de kitap bölümü gibi belirtilir.

Tezlerde tezin adından sonra "Kitap- Yazarı Olmayan Kullanım: Kitap Adı. (Yayın Yılı). Yayın yeri: Yayınevi.

Örnek: Redhouse Çağdaş Türkçe-İngilizce Sözlüğü. (1985). İstanbul: Redhouse.

Atıf: (Redhouse, 1985: 32)

Kitap – Çeviri

Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi. (Kaynak yapıtın yayın yılı).
Örnek: Bloomberg, M. ve Evans, G. E. (1989). Kütüphane Teknisyenleri İçin Teknik Hizmetlere Giriş (N. Tuncerve, Çev.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. (Orijinali 1985'te yayımlanmıştır).
Atıf: (Bloomberg ve Evans, 1985/1989: 182)

Kitap İçinde Yayın (Bölüm ya da Makale)

Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Yayın adı. A. Editör (Haz./Ed.). Kitap Adı (Yayının sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.
Örnek: O'Neil, J. M., ve Egan, J. (1992). Men's and Women's Gender Role Journeys: Metaphor for Healing, Transition, and transformation. B. R. Wainrib (Ed.), Gender Issues across the Life Cycle içinde (ss. 107-123). New York, NY: Springer.
Atıf: (O'Neil ve Egan, 1992)

MAKALE

Bilimsel Dergi Makalesi – Tek Yazarlı
Kullanım: Yazar, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numaraları.
Örnek: Çakın, İ. (2004). Müteferrika Matbaasının Düşündürdükleri ve Avrupa'da Basımcılığın Etkileri. Bilgi Dünyası, 5 (2), 153-167.
Atıf: (Çakın, 2004: 155)

Bilimsel Dergi Makalesi – Çok Yazarlı
Kullanım: Soyad, A., Soyad, B., Soyad, C., Soyad, D., Soyad, E., Soyad, F. vd.. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numaraları.
Örnek: Erkan, S., Tuğrul, B., Üstün, E., Akman, B., Şendoğdu, M., Kargı, E. vd. (2003). Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrencilerine Ait Türkiye Profil Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 108-117.
Atıf: (Erkan vd., 2003: 112)

Magazin Makalesi – Yazarı Belli
Kullanım: Soyad, A. (Ay yyyy). Makale Adı. Dergi Adı, cilt, sayfa numaraları.
Örnek: Kenar, N. (Nisan 2006). Kayıt Dışı İstihdam. Popüler Yönetim, 9, 44-47.

Atıf: (Kenar, 2006: 44)

Magazin Makalesi – Yazarı Yok
Kullanım: Makale Adı. (Ay yyyy). Dergi Adı, cilt, sayfa numaraları.
Örnek: Yerel Bilginin Küreselleştirilmesi. (Nisan 2006). Focus, 12, 14-17.
Atıf: (Yerel bilginin küreselleştirilmesi, 2006: 14)

Gazete Makalesi
Kullanım: Soyad, A. (gg Ay yyyy). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa numaraları.
Örnek: Bayar, Y. (04 Nisan 2006). İnsanlık Aptallaşıyor mu? Hürriyet. s. 14.
Atıf: (Bayar, 2006: 14)

BİLDİRİ

Bildiri – Yayımlanmış
Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. A. Editör (Ed.). Kitap Adı (sayfa numaraları). Yayın Yeri: Yayınevi.
Örnek: Uçak, N. (2005). Sosyal Bilimlerde Bilginin Üretimi, Erişimi Ve Kullanımı. O. Horata (Haz.). Sosyal Bilimlerde Süreli Yayınlar ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu: 2 Nisan 2005 – Ankara: Bildiriler (92-103). Ankara: Yeni Avrasya.
Atıf: (Uçak, 2005: 96)

Bildiri - Yayımlanmamış
Kullanım: Konuşmacı, A. (Ay yyyy). Bildiri Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri' de sunulan bildiri.
Örnek: Tonta, Y. (Şubat 2006). Bilgi Yönetiminde Son Gelişmeler: Amazoogle, İşbirliği ve Açık Erişim. Akademik Bilişim '06, Gaziantep'te sunulan bildiri.
Atıf: (Tonta, 2006)

DANIŞMA KAYNAKLARI, RAPOR VE TEZ

Danışma Kaynakları - Sözlük
Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Yapıt Adı. (Basım). Yayın Yeri: Yayınevi.
Örnek: Altan, N. (2003). Bilgisayar Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü (3. bs.). Ankara: Sistem Yayıncılık.
Atıf: (Altan, 2003)

Danışma Kaynakları - Ansiklopedi Maddesi
Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Yapıt Adı (cilt, sayfa). Yayın

Yeri: Yayınevi.
Örnek: Ersoy, O. (1973). Kağıt ve Kağıtçılık. Türk Ansiklopedisi (c. 21, s. 112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
Atıf: (Ersoy, 1973: 113),

Rapor
Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No.:). Yayın Yeri: Yayınlayan/Hazırlayan Kuruluş.
Örnek: Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyon Raporu (Rapor No: DPT: 2681). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
Atıf: (Devlet Planlama Teşkilatı[DPT], 2004) ikinci ve sonraki gösterimlerde kısaltma kullanılır.

Tez
Kullanım: Soyad, A. (Yayın Yılı). Tez Adı. Tezin Türü, Üniversite Adı, Yer.
Örnek: Zencir, M. B. (2007). Güzel Sanatlar Alanındaki Kullanıcıların Bilgi Gereksinimleri ve Bilgi Kullanım Özellikleri: Hacettepe Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
Atıf: (Zencir, 2007: 36)

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Elektronik Kaynak - Makale
Kullanım: Soyad, A. (Yayın yılı). Makale Başlığı. Dergi Adı, cilt(sayı), sayfa numaraları. gg aa yyyy tarihinde http://ağ adresinden erişildi.
Örnek: Tenopir, C. ve King, D. W. (2001) The Use and Value of Scientific Journals. Serials, 14(2), 113-120. 27 Mart 2010 tarihinde http://uksg.metapress.com/media/ adresinden erişildi.
Atıf: (Tenopri ve King, 2001: 116)

Elektronik Kaynak – Rapor
Kullanım: Soyad, A. (Ay yyyy). Rapor Adı (Rapor no). gg Ay yyyy tarihinde http://ağ adresinden erişildi.
Örnek: Devlet Planlama Teşkilatı. (Temmuz 2004). e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı: Değerlendirme Raporu (Rapor No: 2). 02 Nisan 2006 tarihinde http://212.175.33.22/kdep/rapor/KDEPHaziran2004.pdf. adresinden erişildi.
Atıf: (Devlet Planlama Teşkilatı[DPT], 2004) ikinci ve sonraki gösterimlerde kısaltma kullanılır.

Elektronik Kaynak – Anonim Ağ Sayfası
Kullanım: Kaynağın Adı. (t.y.). gg Ay yyyy tarihinde http://ağ adresinden erişildi.
Örnek: Bilim Etiği ve Bilimde Sahtekarlık. (t.y.). 04 Nisan 2006 tarihinde http://www.aek.yildiz.edu.tr/bilim.htm adresinden erişildi.
Atıf: (Bilim etiği, t.y.)

Khasay MANSUROV Teorik İnceleme

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MUHASEBE SİSTEMİNDE HESAP PLANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Of Chart Of Accounts In Azerbaijani And Turkish Accounting System 1

Cevdet KIZIL, Tunay ASLAN, Ömür KIZAY Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ SORUNLARI VE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ : KOCAELİ ÖRNEĞİ

Problems of Accounting Professionals and Related Suggestions for Solution: Kocaeli Sample 23

Gürbüz GÖKÇEN, İsmail Altuğ BAYSAK Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

BİRLEŞİK İMALATTA ORTAK VE YAN MAMÜLLERİN MALİYETLERİNİN HESAPLANMASI VE ENTEGRE ET TESİSİNDE BİR UYGULAMA

Calculating Cost Of The Joint And By-Products In Combined Production And An Application In Integrated Meat Plant 38

Mustafa OĞUZ Teorik İnceleme

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE RAPORLANMASINA İLİŞKİN OLARAK UFRS/TFRS 4 VE UFRS 17 STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison Of IFRS/TFRS 4 And IFRS 17 In Respect Of Accounting And Reporting For Insurance Contracts 67

Pelin ÖZCAN Ampirik Bulgulara Dayanan Bir Araştırma

MUHASEBE MESLEĞİNDE BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK : BALIKESİR İLİ UYGULAMASI

Independence and Objectivity In Accounting Profession: Balıkesir Province Application 117